

Okupatorjevi dokumenti o diverzantskih akcijah in partizanskih bojih na Štajerskem leta 1941

Vojnoistoriski institut JNA v Beogradu se je pred leti lotil težke, toda hvaležne naloge, ko je začel izdajati »Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda«. Ta vsebuje predvsem dokumente partizanskih vojaških enot in sovražnih vojaških formacij ter policijskih ustanov. Dokumenti iz posameznih republik oziroma pokrajin imajo svoj lastni del (tom). Slovenija ima na primer VI. del. Slovensko izdajo tega šestega dela pod naslovom »Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov« (skrajšano Zbornik dokumentov NOV) je pripravljala Vojnoistoriski institut JNA skupaj z Zgodovinskim arhivom CK Zveze komunistov Slovenije oziroma jo nadaljuje sedaj skupaj z Inštitutom za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani. Tako zajema prva knjiga šestega dela, ki je izšla 1952. leta, boje v Sloveniji v letu 1941. Redakcija, ki je pripravila to knjigo, ni pojmovala narodnoosvobodilne borbe samo kot zbirke spopadov, bojev, ofenziv itd., temveč je objavila tudi vrsto političnih dokumentov, brez katerih ne bi bilo mogoče proučevati in spoznavati narodnoosvobodilne borbe v vsej njeni celoti. Pri naslednjih knjigah je delež političnih dokumentov postajal vedno manjši.

Prva knjiga pa je kljub temu pomanjkljiva, ker ni zajela mnogih sovražnih dokumentov s Štajerskega, kolikor pa jih je zajela (na primer za trboveljsko okrožje), vsebuje le sekundarne vire, to je poročila, ki so jim za predlogo služila izvirnejša in obširnejša poročila, ki so ohranjena, a so ostala izven knjige.

Sedaj prinašamo 78 dokumentov za Štajersko v letu 1941, ki so v naših arhivih.

Čeprav se zavedamo, da nam poročila iz sovražnikovih rok ne morejo služiti za popolno ponazoritev dogodkov, pa nam jih lahko v mnogočem osvetlijo. Večkrat dobimo v njih podatke (na primer točen datum napada ali spopada, točen opis napadenega objekta, podatke o povzročeni gmotni škodi in izgubah, sovražnikovo reakcijo itd.), ki nam jih partizanski dokumenti iz povsem razumljivih vzrokov ne morejo dati. In prav za Štajersko je partizanskih dokumentov sila malo in še ti so skopi. Najpomembnejše med njimi je poročilo Pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko po 20. septembru 1941, ki skopo našteva akcije štajerskih partizanov od 11. avgusta do 20. septembra 1941, vendar povsod ne navaja datumov (Zbornik dokumentov NOV, del VI, knjiga 1, dok. št. 34). Drugi podatki so povzeti po »Slovenskem poročevalcu« in so že viri druge roke, kajti pogosto ne izvirajo neposredno od udeležencev ali očividcev in so vsekakor prirejani za tisk. Ob takem pomanjkanju partizanskih poročil, ki bi bila viri prve roke, so

nam sovražnikova poročila še posebej koristna in potrebna, zlasti če so primarni viri ali pa viri prve roke.

Menimo, da je prav, da ob dvajsetletnici vstaje jugoslovanskih narodov objavimo vse tiste dokumente, o vstaji, ki še doslej iz teh ali onih vzrokov niso bili objavljeni. Dokumenti, ki jih objavljamo to pot, predsem pričajo, da je bilo partizanskih akcij na Štajerskem, posebno v Savinjski dolini, več, kakor bi sklepali iz dokumentov, ki jih je priobčila prva knjiga VI. dela Zbornika dokumentov NOV. V njih se zrcalijo težki pogoji za nastanek in življenje prvih partizanskih čet na Štajerskem (uspeh hitlerjanske demagogije, čeprav prehodnega značaja, je rodil marsikatero težavo in tudi izdajo, gosto omrežje okupatorjevih postojank je otežkočalo premikanje, gosto omrežje prometnih poti je sovražniku omogočalo hitro zasledovanje itd.). Nevarnost, ki so jo partizanske čete pomenile za okupatorja, je na primer odkrito priznal v dokumentu št. 36 zagrizeni nacist Anton Dorfmeister, ki pravi, da ne more več prenašati komunistov in njihovih dejanj, »ker zapeljujejo široke množice poštenega prebivalstva in rušijo našo (nemško T. F.) graditev«. Zato laže razumemo okupatorjevo odločenost, da v kali zatre vsak poskus odpora in krvavo obračuna z uporniki. In zato tem bolj občudujemo junštvo in požrtvovalnost prvih partizanskih borcev, ki so se v takšnih težkih razmerah morali včasih bojevati z desetkrat močnejšim sovražnikom.

Menimo, da bodo ti dokumenti skupaj z že objavljenimi dokumenti prav gotovo služili tako zgodovinarju pri proučevanju narodnoosvobodilne borbe, kakor udeležencem vstaje pri pisanju spominov.

Dokumente smo prevedli iz nemščine in opremili z najnujnejšimi opombami. V nasprotju s prakso Zbornika dokumentov NOV smo jih razporedili po partizanskih enotah (skupinah, četah itd.), da bi bralcem olajšali branje in študij, ki bi bil mnogo težavnejši in manj pregleden, če bi jih razvrstili samo po kronološkem redu. Podatkov o ustanovitvi partizanskih enot ne navajamo, ker jih že imata 1. knjiga VI. dela Zbornika dokumentov NOV in članek Staneta Semiča-Dakija in Lojzeta Vršnika »Pregled enot narodnoosvobodilne vojske v Sloveniji in njihovega poveljniškega kadra 1941—1945« v Letopisu Muzeja NO v Ljubljani (leto 1957, str. 237—246).

Tone Ferenc

105/41

an den Politischen Kommissar der Stadt Marburg.

No. 104/41

Betrifft: Meldung der Polizei.

Heute früh um ca. 5 h 20 sind 2 Personauto die in der Brunnengasse beim Geschäft Zwerlin gestanden sind von unbekannter Hand angezündet worden und brannten vollständig ab. Die Täter konnten bisher nicht festgestellt werden. Slovenische Jugend zwischen 16 und 22 Jahren macht sich wieder unangenehm bemerkbar. Abhilfe dafür wird nur eine energische Aktion der Polizei bringen, die in Vorbereitung ist.

Marburg, am 29. April 1941.

Dr. Piricar.

Maj. ...

M/S ...

**Akcije članov KPS in SKOJ iz Maribora
in okolice**

Štev. 1

**POROČILO POLICIJSKEGA DIREKTORJA V MARIBORU,
DNE 29. APRILA 1941, POLITIČNEMU KOMISARJU MESTA MARIBOR
O POŽIGU DVEH OSEBNIH AVTOV V VOLKMEERJEVEM PREHODU
V MARIBORU, V NOČI NA 29. APRIL 1941¹**

Političnemu komisarju mesta Maribor

Štev.: 104/41

Predmet: Policijska prijava.

Danes zjutraj približno ob 5.20 je neznana roka zažgala 2 osebna avtomobila, ki sta stala v Studenski ulici² pri Zwerlinovi trgovini in sta popolnoma zgorela. Doslej storilcev nismo mogli ugotoviti.³

Slovenska mladina med 16 in 22 leti zopet dviga glavo. Pomagala nam bo le energična policijska akcija, ki jo pripravljamo.⁴

Štev. 2

**POROČILO MARIBORSKE IZPOSTAVE KRIMINALNE POLICIJE,
DNE 29. APRILA 1941, O PREISKAVI POŽIGA DVEH OSEBNIH AVTOV
V VOLKMEERJEVEM PREHODU V MARIBORU
V NOČI NA 29. APRIL 1941¹**

Maribor, dne 29. aprila 1941.

Poročilo

29. 4. 1941 ob 6. uri zjutraj je policijski glavni stražmojster Niederl iz 1. policijskega revirja uradu telefonično sporočil, da v Studenski ulici, v bližini hotela »Trije zamorci«, dogorevata dva osebna avta. Poizvedovanje, ki smo ga takoj začeli, je pokazalo naslednje:

Inženir Sepp Treiber iz Gradca, Kindermanngasse števil. 34, je 28. aprila 1941, okoli 20. ure, pustil svoj osebni avto St. 1414 v Studenski ulici blizu hotela »Trije zamorci«. Osebni avto je bil zaklenjen in tudi streha na avtu je bila od znotraj zaprta. Približno ob 24. uri je ing. Treiber ponovno pregledal avto in ni opazil niti najmanjše pomanjkljivosti. Isti dan po 21. uri je šofer Johann Kertel, ki vozi deželnega kmeč-

¹ Izvirnik je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.

² Ker se je v času Avstro-Ogrske ta ulica imenovala »Brunngasse« (Studenska ulica), so ji tudi nacisti dali to ime. V stari Jugoslaviji in danes se imenuje Volkmeerjev prehod.

³ Avto je požgala skupina članov SKOJ iz Maribora, ki jo je vodil Avgust Greif.

⁴ Nacisti so nato aretirali nekaj deset mladincev, ki so jih kmalu nato izpustili.

¹ Izvirnik je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.

kega vodjo ing. Seppa Haimzla, pustil svoj avto poleg avta ing. Treiberja. Ko je okrog polnoči avto pregledal, ni opazil nobene spremembe. Ko pa je Kertl ob 5.45 zjutraj šel k svojemu avtu, je ugotovil, da sta njegov in Treiberjev avto popolnoma zgorela. Ogenj so omejili mariborski mestni gasilci.

Priča Jožef Techt je izjavil, da je okoli 4.30 zjutraj šel po Gosposki ulici, videl oba avtomobila v Studenški ulici in ni opazil nič sumljivega. Ko pa je na svojem povratku okoli 6. ure zjutraj prišel vstric Studenške ulice, je ugotovil, da sta oba avta zgorela. Tehta je spremljal njegov prijatelj Herman Söss, ki je izjavil enako.

Namestnik poveljnika gasilcev Anton Benedičič, ki je vodil četo mestnih gasilcev, in smo ga zaslišali kot pričo, je izpovedal, da so ga ob 5^h obvestili iz hotela »Trije zamorci«, da v Studenški ulici gorita dva avta. Ko je prispel na pogorišče, je tam našel dva goreča avta in omejil ogenj. Na pogorišču je našel vojaka in še nekaj neznanih civilistov, ki so gledali goreča avta. Pri pregledu avtov vzroka požara ni mogel več ugotoviti, ker sta že preveč pogorela. Po njegovem mnenju ju je moral kdo zažgati. Bencinska rezervoarja v obeh avtih sta bila nepoškodovana in to je samo še potrdilo njegovo domnevo, da so avta zažgali.

Naslednja priča je bil trgovec Franc Marini iz Gosposke ulice št. 27. Ta je o vzrokih požara povedal naslednje: Okoli 5. ure zjutraj je v svoje stanovanje zaslišal detonacijo, na katero je postal pozoren, in je pogledal skozi okno. Videl je, kako v Studenški ulici gorita dva osebna avta. Nekaj ljudi se je trudilo, da bi ogenj pogasili in to se je tudi zgodilo, ko so prišli mestni gasilci.

Po ugotovitvah, ki smo jih dobili na kraju samem, so morali avta zažgati zjutraj med pol peto in šesto uro. Iz okoliščine, da sta oba avta zgorela ob istem času, se ne more sklepati, da je kdo neprevidno ravnal s kakšnimi gorečimi rečmi, temveč sta bila avta zažgana.

Detonacija, o kateri so govorile priče, je morala nastati zato, ker so zaradi velike vročine počila okenska stekla in padla na tla, kar se je v jutranji tišini lahko daleč slišalo. Ponovno moramo opozoriti na to, da bencinska rezervoarja nista bila prazna in tudi bencin ni iztekel iz njiju.

V času požara so v bližini avtov opazili nočnega vratarja v hotelu »Trije zamorci« Franca Slano, ki smo ga prav tako zaslišali. Tudi on je okoli 5. ure zjutraj slišal detonacijo in postal nanjo pozoren. Odšel je na cesto, da bi ugotovil njen vzrok. Nadaljnje zasliševanje Slane o dogodku ni dalo nobenega pomembnejšega podatka. V teku preiskave ni bilo proti njemu nobenega suma več.

Po dosedanjih preiskavah ni bilo mogoče najti nobenega osumljenca.

Mayerhofer
višji krim. asistent

Štev. 3

**POROČILO MARIBORSKE IZPOSTAVE KRIMINALNE POLICIJE,
DNE 4. MAJA 1941, O NEUSPEHU POIZVEDOVANJA O POZIGALCIH
DVEH OSEBNIH AVTOV V VOLKMEERJEVEM PREHODU,
V NOČI NA 29. APRIL 1941¹**

Maribor, dne 4. maja 1941.

Poročilo

Poizvedovanja o storilcu, ki je v noči od 28. na 29. april 1941 v Studenški ulici zažgal avta, ki sta opisana v priloženi prijavi, so bila doslej neuspešna. Intenzivno jih bomo nadaljevali in o uspehu poročali.

Mayerhofer
višji krim. asistent

Štev. 4

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE PRAGERSKO,
DNE 24. JUNIJA 1941, TAJNI DRŽAVNI POLICIJI MARIBOR
O NAPADU NA NEMŠKEGA NAREDNIKA V SPODNJI POLSKAVI,
V NOČI NA 23. JUNIJ 1941¹**

Orožniška postaja Pragersko, okrožje Maribor II, desni breg.

Tajni državni policiji,
urad v Mariboru

Pragersko, dne 24. 6. 1941.

Predmet: Napad na narednika Ernesta Geigenmüllerja.
Zveza: ni.

Nek storilec je 23. 6. 1941 med polnočjo in pol eno ponoči na cesti v Spodnji Polskavi, okrožje Maribor, desni breg, napadel narednika Ernesta Geigenmüllerja, ki je bil tedaj v Polskavi in je skrbel za nastanitev vojske. Neznanec ga je od zadaj udaril v obraz in ga ranil v lice v višini ličnice. Udarec je Geigenmüllerja iznenadil, neznan storilec pa je pobegnil. Poškodovani je nato petkrat ali šestkrat ustrelil, da bi priklical svoje tovariše.

Geigenmüller je bil pred tem skupaj z desetarjem Karlom Gramsom in Albertom Schäfflerjem v Kavčičevi gostilni. Ko je stopil na prosto, mu je nekdo zaklical: »Ti, pes ti!« in vrgel proti njemu kamen, ki pa je zgrešil cilj.

Ker v gostilni ni prišlo do prepira med njim in drugimi gosti, domnevamo, da je bilo to dejanje porojeno iz sovraštva do Nemcev.

Vojaki so se obnašali neoporečno.

¹ Izvirnik je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.

¹ Izvirnik je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.

Ker narednik Geigenmüller ne more opisati neznanca in ker gostje iz gostilne zamikajo, da bi to storil kdo izmed njih, je bila preiskava brezuspešna.

Preiskavo bomo nadaljevali in če bomo uspeli, bomo o nji še poročali.

Žig:

Prispelo: 25. junija 1941
Štev. dnev. 3638/41 Pril. —
Oddelek Referat Referent
Kripo

Vodja postaje:

Aspetzberger, orož. stražmojster

Štev. 5

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE SV. DUH NA OSTREM VRHU,
DNE 18. JULIJA 1941, KOMANDANTU VARNOSTNE POLICIJE
IN VARNOSTNE SLUŽBE V SPODNJI ŠTAJERSKI O NAPISNI AKCIJI
PRI SV. DUHU, V NOČI NA 18. JULIJ 1941¹**

Orožniška postaja Sv. Duh, okrožje Maribor, Štajerska.
Štev. dnev. 325

Sv. Duh, 18. julija 1941.

Komandantu varnostne policije in varnostne službe
v Spodnji Štajerski, Oddelek za kazenske zadeve

Maribor

Predmet: Komunistična propaganda pri Sv. Duhu na Ostrem vrhu.

V noči na 18. julij 1941, ko je podnevi pri Sv. Duhu delala komisija za rasne in rodovne preiskave Štajerske domovinske zveze,² so do sedaj neznan storilec na poslopju železniške postaje državne ozkotirne železnice, na bivši Kačičnikovi trgovini (lastnik izseljen), gasilskem domu, osnovni šoli, kakor tudi na poslopju orožniške postaje pri Sv. Duhu, z modro-belo-rdečo kredo narisali komunistična znamenja in napise, ki jih opisujemo v prilogi.

Oblika in izvedba dasta slutiti, da je to storil človek, ki je vešč pisanja in risanja ali izobraženec.

Ta, državi sovražna propaganda bi lahko brez dvoma pomenila maščevanje Slovencev, ki niso bili sprejeti v Štajersko domovinsko zvezo. Ukazali smo, naj ta znamenja in napise odstranijo. Omembe vredne škode ni bilo.

Za storilci bomo še nadalje poizvedovali in v pozitivnem primeru poslali novo prijavo ali poročilo.

Dopis pošiljamo kot poročilo o dogodku političnemu komisarju deželnega okrožja Maribor-okolica, komandantu varnostne policije in varnostne službe v Spodnji Štajerski — državni tajni policiji, kot tudi

¹ Izvirnik je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.

² Nacisti so vse prijavitelje za Štajersko domovinsko zvezo pred sprejemom rasno in politično pregledali. Rasno oceno je izrekel rasni ocenjevalec iz Rasnega in kolonizacijskega glavnega urada SS.

Herzogtum Steiermark, Hlg. Geist, Leoben
St. Nr. 223.

Beschreibung

Kaufhaus (Strassenseite):
Hlg. Geist.

ZIVELA SVOBODA

Schrifthöhe 16 cm

Kaufhaus des evakuierten ehem. Kaufmannes Andrea Indičnik
Hlg. Geist. (Strassenseite):

Zeichenhöhe 40 cm

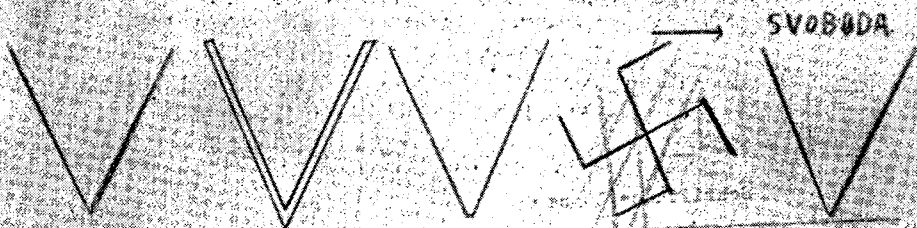
ZIVELA SVOBODA

Feuerwehr-Rathaus (Strassenseite):
Hlg. Geist.

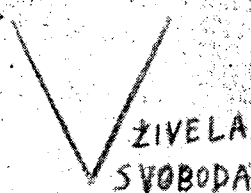
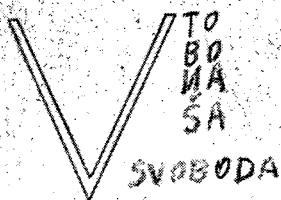

Zeichenhöhe 1 Meter.

Volksschule Hlg. Geist
Auer (Straßenseite)

Zeichenhöhe 40 cm

Volksschule Breisingang
Hlg. Geist (Straßenseite)

oddelku za kazenske zadeve, urad Maribor, in komandantu orožništva pri šefu civilne uprave v Mariboru.
1 priloga.³

Vodja orožniške postaje
Matz
orožniški stražmojster

Štev. 6

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE TEZNO, DNE 18. JULIJA 1941,
KOMANDANTU VARNOSTNE POLICIJE IN VARNOSTNE SLUŽBE
V SPODNJI ŠTAJERSKI
O SABOTAŽNI AKCIJI NA TELEFONSKI DALJNOVOD PRI BOHOVI,
V NOČI NA 18. JULIJ 1941¹**

Orožniška postaja Tezno, okrožje Maribor, Štajerska
Štev. dnev. 302

Tezno, dne 18. julija 1941.

Komandantu varnostne policije in varnostne službe v Spodnji Štajerski
Oddelek za kazenske zadeve

v Mariboru, Tappeinerjev trg 5
v Mariboru

Predmet: Nepoznani storilci so zlonamerno poškodovali daljnovod
Maribor—Beograd.

Ing. N. Schaufler iz direkcije državne pošte v Mariboru je 18. julija 1941 tukajšnji postaji prijavil naslednje:

»V noči na 18. julij 1941 so neznan storilec² na Tržaški ulici v bližini Bohove, okrožje Maribor, s kleščami prerezali 6 daljnovodnih in 4 odjemalne žice med telegrafičnima stebroma štev. 59 in 60. Vod je bil tako daljši čas prekinjen. Skupna škoda znaša nekaj 100 RM.«

Naša postaja je napravila preiskavo in na kraju samem dognala naslednje: storilec je splezal na telegrafski drog štev. 60 in s kleščami prerezal omenjene žice. Daljnovod je bil prekinjen okoli 3 ure. Storilec ni pustil za seboj nobenih znakov ali drugih sledov. Storilca doslej še nismo mogli najti.

Z iskanjem storilca bomo nadaljevali in o morebitnem uspehu poročali pozneje.

Od tu smo poslali tiralico v prijavnici list komandanta varnostne službe v Spodnji Štajerski.

Vodja postaje:
Gutmayr
orožniški stražmojster

¹ Izvirnik je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.

² Akcijo je izvedla sabotažna skupina iz magdalenskega predmestja v Mariboru. Vodil jo je Martin Greif, v njej so bili Albin Vernik, Milan Černič, Franček Černič, Angel Besednjak-Don in Avgust Greif (Martin Greif, Spomini, v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani).

³ K poročilu je priložen list papirja, na katerega so orožniki prerasali napise in znake.

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE STUDENCI PRI MARIBORU,
DNE 9, AVGUSTA 1941, KOMANDANTU VARNOSTNE POLICIJE
IN VARNOSTNE SLUŽBE V SPODNJI ŠTAJERSKI
O POZIGU GOSPODARSKEGA POSLOPJA PRI BETNAVSKEM GRADU
8. AVGUSTA 1941¹**

Orožniška postaja Studenci, okrožje Maribor
Štev. dnev. 619

Studenci, dne 9. avgusta 1941.

Komandantu varnostne policije in varnostne službe
v Spodnji Štajerski, oddelek za kazenske zadeve
v Mariboru

Predmet: Požar v Betnavi.

Zveza: Ni.

Priloga: Ni.

8. 8. 1941 približno ob 23.30 je gospodarsko poslopje betnavskega gradu, v Radvanju štev. 65, zajel požar, ki je uničil senik in strojno lopo ter približno 10.000 kg sena in razno poljedelsko orodje.

Zgorel je 20 m dolg in 10 m širok senik in ob njem ležeča strojna lopa, ki je bila dolga 10 m in široka 4 m. Obe poslopji sta bili vredni 4.000 RM. V seniku je bilo približno 10.000 kg sena v vrednosti 1.200 RM. V strojni lopi je zgorelo 10 sežnjev drv v vrednosti 400 RM, tri njivske brane v vrednosti 100 RM, trije plugi v vrednosti 300 RM, 2 osipalnika v vrednosti 100 RM, 2 okopalnika v vrednosti 150 RM, izruvač krompirja v vrednosti 80 RM, različno drugo orodje kot lestve itd. v vrednosti 300 RM. Na svinjskem hlevu, ki je bil prizidan k strojni lopi, je škode približno za 200 RM. Tako je država, ki je sedaj lastnik tega posestva, utrpela 7.330 RM škode.

To škodo bo le delno krila zavarovalnica pri Südmark v Mariboru, saj sta ves grad in gospodarsko poslopje zavarovana le za 10.000 RM.

Domnevamo, da je bil ogenj podtaknjen. Ni izključeno, da gre za komunistično akcijo.²

Preiskava je na licu mesta pokazala, da je ogenj opazil orožniški stražmojster Rudolf Gutmeier s Teznega ob 23.30. Ta je bil tedaj približno 2 km oddaljen od kraja požara. Takoj je obvestil gasilce in zbudil domačine, ki dotlej še niso opazili ognja. Vse osebe, ki so prišle na kraj požara, so izjavile, da je moral požar nastati na nekaj mestih hkrati. Vsa poslopja so bila namreč enako v plamenih. Zato lahko domnevamo, da je bil ogenj podtaknjen. Tudi prejšnji dan mi nihče

¹ Izvirnik je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.

² Ogenj je zanetil Martin Greif-Rudi, ko je odhajal v Pohorsko četo. V skojevskih in partijskih organizacijah na Štajerskem je tedaj veljalo načelo, da mora vsako tik pred odhodom v partizane napraviti kakšno sabotazno akcijo.

Akcijo omenja tudi Slovenski poročevalec, štev. 18 z dne 20. septembra 1941: »Na Betnavi so bila zažgana cerkvena gospodarska poslopja, ki so jih zaplenili Nemci.«

delal v teh poslopijih, tako da je popolnoma izključeno, da bi ogenj povzročil kakšen grajski delavec iz neprevidnosti.

Storilci so prav tako poskušali vdreti v drugi senik, ki je približno 100 m oddaljen od pogorišča. Toda niso mogli odstraniti težkih vrat in priti v prostore, kjer sta zrnje in slama. K požganima poslopjema se je dalo neovirano priti z vzhodne strani in tako tudi v nočnem času.

Iskanje storilcev je bilo doslej neuspešno. Če bomo pri nadaljnjem iskanju imeli uspeh, vam bomo še poročali.

Vodja orožniške postaje
Seiner, orožniški stražmojster

Pohorska četa

Štev. 8

POROČILO MARIBORSKE IZPOSTAVE KRIMINALNE POLICIJE, DNE 12. AVGUSTA 1941, O NAPADU POHORSKE ČETE NA OROŽNIŠKO POSTAJO RIBNICA NA POHORJU, V NOČI NA 12. AVGUST 1941¹

Ribnica, dne 12. 8. 1941.

Poročilo

Po ugotovitvah, ki sem jih zbral na kraju samem, je napad na orožniško postajo Ribnica potekal takole:

Poslopje orožniške postaje Ribnica stoji približno sredi vasi. Čisto blizu tega poslopja sta obe gostilni in cerkev. Na orožniški postaji so bili doslej 3 orožniki in pomožni policist. Vodja postaje je bil orožniški nadstražmojster Piltner. Ta je bil v času napada v hiši župana Witzmanna, ki je okrog 500 m oddaljena od orožniške postaje. Drugi člani orožniške postaje so bili v času napada na orožniški postaji in so okrog pol desetih zvečer nameravali iti spat. Ko so se slačili, so najprej zaslišali izpred Puhrove gostilne govorjenje in glasno prepevanje v slovenskem jeziku. Orožniški stražmojster Zacharias se je nato nepopolno oblečen in oborožen s svojo karabinko podal na cesto, da bi ukazal mir. Ko se je približal Puhrovi gostilni na deset korakov, je izza tamkajšnjih kovanjev padlo 2—5 strelav in Zacharias je odgovoril s približno enakim številom strelav. Verjetno je bil tedaj že zadet, ker je že ležal na travi pred gostilno in klical na pomoč.

Dva orožnika z orožniške postaje sta nato Zachariasu odnesla v postajno poslopje in ga tam obvezala. Ugotovila sta, da je dobil en strel skozi rame in drugega skozi desno nogo nad gležnjem. Kot se je ugotovilo pozneje, je bila noga popolnoma zdrobljena. Visela je še na kiti. Verjetno so ga zadele šibre iz lovske puške, ker smo danes zjutraj našli 5 praznih lovskih nabojev. Po napadu na Zachariasu je bilo nato dalj časa vse tiho.

¹ Izvirnik je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.

Vodja postaje Piltner, nadučitelj Katzenberger, župan Witzmann in pisarniška uslužbenka Hermina Wagner so že pred napadom odšli proti Krivičevi gostilni, ki stoji na drugem koncu vasi. O napadu na Zachariasa niso vedeli še ničesar in jim tudi tam o njem niso nič povedali. Okoli pol enajstih so zapustili Krivičevo gostilno in se podali domov. Vodja postaje Piltner je po stari navadi spremljal pisarniško uslužbenko Hermino Wagner. Na poti proti domu, ki leži okrog 150 m od postajnega poslopja, je prišlo do drugega oboroženega napada, to pot na vodjo postaje Piltnerja. S Hermino Wagner sta bila ta čas na cesti približno vstric cerkve. Piltner se je takoj po prvih strelah zgrudil, Wagnerjeva pa je bežala in klicala na pomoč. Ob strelah, ki so sledili, sta tudi nadučitelj Katzenberger in župan Witzmann prihitela sem, da bi šla v postajno poslopje. Tudi ta dva so obstreljevali. Witzmann je lahko prišel še v postajno poslopje in se tam oborožil s pištolo in si mataknil čelado. Nato je stekel na cesto, si poiskal kritje v travi pri studenčevi cevi in začel streljati, ker se boj do takrat še ni poglel. Ko je ustrelil v smeri plamenčka iz puškeine cevi, ki ga je videl, ga je zadelo, ker se na svojem mestu ni več premaknil. Katzenberger se je nato potrudil, da ga je ob pomoči odnesel v postajno poslopje. Prišla pa sta z ranjenim ali mrtvim le nekaj korakov naprej, ko so ju začeli močno obstreljevati. Katzenberger je odložil Witzmanna in stekel sam pred postajno poslopje, kjer je legel v senco cementnega zaboja in začel streljati s karabinko. Čeprav je svetila luna, je napadalce komaj videl, ker so bili skriti za ogli hiš, v vrtovih in za grmovjem. Po ugotovitvah, ki sem jih zbral danes, so morali napadalci obkoliti celo postajno poslopje, kajti povsod smo našli prazne tulce srbskega izvora. Kako načrtno so napadalci nastopali, kaže to, da smo danes zjutraj našli telefonski vod na dveh mestih pretrgan. Napadalci so se počutili popolnoma varno, saj priče izjavljajo, da je bilo še približno ob dveh okrog 20 oboroženih ljudi pri vaški cerkvi, ki je le okrog 50 m oddaljena od postajnega poslopja. Okoli 3. ure je mati ustreljenega župana videla, kako je 50 do 60 oboroženih moških v gosjem redu odhajalo v gore. Napadalci so se pogovarjali deloma v srbskem jeziku, kar so slišali tudi nekateri vaščani. Ker si redke priče, ki so videle napadalce, iz strahu in groze niso zapomnile njihovih oblek, ne morem opisati nobenega napadalca. Večkrat so omenile, da je nekaj oseb nosilo pumparice in športne čepice. Sicer pa so videle le temne postave.²

Druge podrobnosti o napadu so razvidne iz priloženih zaslišanj prič.

L. Reimann

krim. sekretar

Eberle

višji krim. asistent

² Napad je izvedla Pohorska četa. Omenja ga tudi poročilo Pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko:

»16 ljudi je izvedlo nap. na Rib. na P. Pri tem so ubili župana Witzmana (Ortsgruppenführer), komandanta žandarmerije in enega hilfpolicaja. En žandar ranjen. Slabost akcije je bila v tem, da niso napravili plena niti v orožju niti v hrani odn. potreščinah. Politični odmev akcije dober.« (Izvirnik v arhivu CK ZKS v Ljubljani; glej Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov, tom VI, knjiga 1, dok. štev. 34 [navajam: Zbornik dokumentov NOV]).

O napadu govori tudi poročilo varnostne policije z dne 13. novembra 1941:

PREVOD PISANJA, KI SO GA 17. AVGUSTA 1941
NASLI PRI UJETEM KOMUNISTIČNEM VODITELJU¹

Orožniško okrožje Maribor
Štev. dnev. 427

Maribor, dne 18. avgusta 1941.

Orožniškemu okrožju

v Trbovljah

Predmet: Komunistično rovarjenje, navodila.
Zveza: brez.

Pri komunističnem voditelju, ki so ga 17. 8. 1941 ujeli v Hočah,² Ekharta, ki so ga 25. avgusta 1941 ustrelili v Mariboru, so našli naslednje pisanje, ki ga je tolmač prevedel.

Prevod se glasi:

1. za Partijo

1. Akcija je imela sorazmerno dober uspeh. Ljudje govore, da je prišel čas za obračun z nemškimi banditi.

»V noči od 11. na 12. 8. 1941 je približno 20 komunistov vso noč oblegalo in obstreljevalo orožniško postajo Ribnica na Pohorju.

Pri napadu sta bila ustreljena vodja orožniške postaje Pildner-Steinburg in župan Wilhelm Witzmann, en pomožni policist pa težko ranjen. Dogodek je potekal tako, da se je približno ob 11. uri začel napad na orožniško postajo. Vodja postaje je bil v tem času z županom Witzmannom v krajevni gostilni. Streljanja nista slišala in tudi drugi ju niso opozorili nanj. Približno ob 10. uri je nadstražmojster Pildner-Steinburg odšel iz gostilne in so ga na poti na orožniško postajo ustrelili. Kmalu za njim je odšel iz gostilne tudi župan Witzmann in je hotel hropečemu vodji postaje pomagati. Na tej poti so tudi njega ustrelili.«

Pripisano s svinčnikom:

»Po 1 kopijo smo dali v pisarno Pg. Tremļa.«

Orožniški okrožni vodja za Maribor orožniški podporačnik Pammer je 13. avgusta 1941 z orožniške postaje Ribnica na Pohorju poslal orožniškim okrožnim vodjem naslednji dopis:

»Pri komunističnem napadu na orožniško postajo Ribnica na Pohorju sta padla vodja postaje in župan iz Ribnice, pomožni policist pa je bil ranjen. Napadalci so imeli enega ranjenega, ki so ga njegovi tovariši odnesli v pohorske hribe.

Ker ni izključeno, da je ranjeni iskal pomoči pri zdravnikih ali mazačih, morajo postaje o tem uradno zaslišati zdravniške ustanove in ljudi. Vse postaje morajo na svojih področjih najtočneje preiskati vse koče, itd., itd.

Župani morajo vse osebe s sumljivimi boleznimi ali ranami takoj prijaviti orožniški postaji.« (Izvirnik je v arhivu IZDG.)

¹ Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

² Glede tega, kdo naj bi bil aretirani komunistični voditelj Stane Terček meni, da je bil to Leon Novak. (Med Mrzlico in Dobrovljami, Celje 1955, str. 71 in 72.) To pa ne bo držalo, ker so Leona Novaka aretirali šele 19. septembra 1941 v Mariboru. Menim, da gre za komandirja Pohorske čete Gustava Svenška, ki je po napadu na Ribnico odšel v patroljo in so ga ujeli. Kot pričajo podatki v zaporni knjigi, so G. Svenška 21. avgusta 1941 pripeljali v mariborske sodne zapore in 30. oktobra 1941 ustrelili v Mariboru. Torej podatek dr. Francoska Škerla, da bi Nemci ubili Svenška na Pohorju, ni točen (Počeci partizanskega pokreta u Sloveniji, Beograd 1956, str. 149). 18. avgusta zjutraj so ujeli tudi člana Pohorske čete Franca Ekharta, ki so ga 25. avgusta 1941 ustrelili v Mariboru.

Kritika:

Stranka, ki še ni likvidirana, pri svojih samostojnih akcijah skrbi premalo za orožje, obleko in živila.

2. Preslaba disciplina pri odhajanju iz tabora in pri prihajanju vanj. Premalo pozornosti in tudi nezaposlenost.

3. Nepotrebno streljanje mora prenehati, ker lahko izda tabor.

4. Partija zelo ostro kritizira dejstvo, da je izginil politični komisar, ki bi moral do konca ostati na položaju. Opozarja se, da sta bila Max³ in Angela⁴ neposlušna.

5. Komandir ni določil zbornega mesta po akciji (Ribnica). To je nujno potrebno, ker drugače akcija ne more potekati po načrtu. Drugi člani (udeleženci akcije) so pohvaljeni.

Štab Partije je samostojen in lahko sam daje navodila, ki jih je treba brez nadaljnega izpolnjevati.

Štab nosi vojaško odgovornost pri odhodu iz tabora in pri prihodu vanj. Odgovarja tudi za to, da se rdeči vojaki načrtno izobražujejo in vzgajajo. Zato ima tudi pravico, da se zveže s štabom in mu sporoči imena krivcev in podatke o njihovi krivdi ter jih kaznuje. Za oskrbo mora skrbeti vsak sam.

Naloge partijske organizacije v Spodnji Štajerski:

1. Celjska partija:

Požig vseh nemških gospodarstev, zasledovanje kulturbundovcev, zasledovanje proti Slivnici pri Celju (misli na napad na orožniško postajo Slivnico).

2. Trboveljska partija:

Uničenje železniškega mostu in cest med Zidanim mostom in Ljubljano in napad na Zagorje.

Savinjska partija:

Uničenje prometnih naprav na železnici in cestah in likvidacija Splošno: sabotaža v vsej Sloveniji.⁵

vseh izdajalcev slovenskega naroda.

V vednost in morebitno nadaljnje raziskovanje...

Žig:

Orožniško okrožje Trbovlje
Prispelo dne 20. 8. 1941
Štev. dnev. 325 Priloge — S.

Okrožni orožniški vodja

Pammer

okrajni orožniški poročnik

³ Maks Grohar.

⁴ Angel Besednjak-Don.

⁵ O sabotažah, vstevši požige nemških posestev, poročajo številni dokumenti, ki jih tu priobčujemo.

**URADNI ZAPISEK DRŽAVNE KRIMINALNE POLICIJE MARIBOR,
DNE 3. SEPTEMBRA 1941, O RANJENEM REZERVNEM POLICISTU
PRI SV. AREHU NA POHORJU, 3. SEPTEMBRA 1941¹**

Državna kriminalna policija
urad Maribor

Maribor, 3. 9. 1941.

Uradni zapisek

Vodstvo pokrajinske bolnišnice v Mariboru sporoča 3. 9. 1941 ob 17. uri po telefonu naslednje:

Danes, približno ob 11. uri, so na kirurško kliniko omenjene bolnišnice pripeljali težko ranjenega rezervnega policista Rudolfa Schneiderja, rojenega 1903. leta.² Kot rezervnega policista so ga bili dodelili k Sv. Arehu na Pohorje. Ko je bil v patrulji, so ga obstreljevali četniki. Bilo je težko ranjen v desno stran prsi in je izgubil mnogo krvi. Poleg tega si je zlomil tri rebra. Kot je Schneider doslej izpovedal, so ga verjetno obstreljevali strelci z drevesa.³

Žig:

Drž. kriminalna policija
urad Maribor
Prispelo 3. 9. 41.
Štev. dnev. 2199 Priloge:
SS G. Kolossa

Raab
višji krim. asistent

¹ Izvirnik je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.

² Rudolf Schneider je še isti dan umrl.

³ Napad omenja tudi Slovenski poročevalec štev. 18, dne 20. septembra 1941: »Začetkom septembra so se pohorski partizani spopadli z gestapovci. Ubit je bil en gestapovec.« (Zbornik dokumentov NOV, VI/1, dok. štev. 31.)

Omenja ga tudi poročilo PK KPS za Štajersko:

»č) Zaseda gestapovcev in žandarjev, na katero je naletela 5-članska patrulja, kratka borba, v kateri je padel 1 žandar. Mi brez žrtev. Obojestranski umik.« (Zbornik dokumentov NOV, VI/1, dok. štev. 34.)

Za represalijo so nacisti naslednji dan v Celju ustrelili 10 talcev. (Zbornik dokumentov NOV, VI/1, dok. štev. 152.)

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE SV. LOVRENC NA POHORJU,
DNE 6. SEPTEMBRA 1941, KOMANDANTU VARNOSTNE POLICIJE
IN VARNOSTNE SLUŽBE V SPODNJI ŠTAJERSKI
O AKCIJI POHORSKE ČETE V LOVSKI KOČI NA KLOPNEM VRHU,
V NOČI NA 5. SEPTEMBER 1941¹**

Kazenska zadeva!

Orožniška postaja Sv. Lovrenc na Pohorju, okrožje Maribor, Štajerska
Štev. dnev. 546

Sv. Lovrenc na Pohorju, dne 6. septembra 1941.

Komandantu varnostne policije in varnostne službe
v Spodnji Štajerski, oddelek za kazenske zadeve

v Mariboru

Predmet: Napad in rop lovske kočice na Klopnem vrhu,
občina Sv. Lovrenc na Pohorju.

Zveza: brez.

Priloge: ni.

Približno 25 banditov, ki so na Pohorju in so dobro oboroženi, je v noči na 5. 9. 1941, okoli 22.30, izropalo lovsko kočico, ki je last Pie Fischer iz Beograda. Koča stoji sredi gozda, približno tri ure hoda od Sv. Lovrenca na Pohorju. Okoli 12 banditov jo je obkolilo, nato pa je 8 do 10 mož razbilo zaklenjena vežna vrata in vdrlo v hišo. V kočici sami so odtrgali nekaj sobnih vrat in vrat od omar in vzeli predvsem živila. Pretaknili so vse in pustili za seboj velik mered.²

Kolikor smo mogli doslej ugotoviti, so ukradli naslednja živila in predmete:

Približno 50 kg svinjske masti, 25 kg sladkorja v kockah, 25 kg koruzne moke, 20 kg krušne moke, 7 hlebov kruha, 3 kg pšenične moke, 30 jajc, 5 kokoši in še druge malenkosti, ki jih za sedaj ne moremo označiti za pogrešane. Mast so odnesli skupaj z dvema modrima pločevinastima škatlama.

Nadalje so ukradli 2 moški obleki, velik radijski sprejemnik znamke »Nora«, 30 cm dolg lovski nož z ročajem iz srnjakovega roga, 50 lovskih nabojev s šibrami za puško kalibra 16, 2 naboja za risanico kalibra 6,5 mm, 2 para nogavic, fotografski aparat znamke »Voigtländer« s stojalom, par novih damskih in par novih moških gojzeric. Nismo še ugotovili, koliko so odnesli perila, ker ga je še mnogo in uslužbenci še ne morejo reči, koliko ga manjka.

Poleg tega so raztrgali na majhne koščke firerjevo sliko in zastavo s kljukastim križem, ki so jo našli v neki omarici v prvem nadstropju. Pri vlamu so pokvarili 8 sobnih vrat.

Dva pomožna delavca iz lovske kočice sta tisto noč, približno ob 11.30 (23.30), o dogodku obvestila tukajšnjo postajo. Na kraj sam smo

¹ Izvirnik je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.

² Akcijo je izvedla Pohorska četa.

takoj odposlali patroljo štirih orožnikov in štirih moških iz Štajerske domovinske zveze. Čez nekaj ur je na kraj dogodka odšla druga patrolja, ki jo je sestavljalo približno 20 policistov iz Maribora in 2 orožnika s postaje. V okolici so iskali blago in storilce, kolikor je seveda to bilo mogoče. Na kraj sam je prispel tudi orožniški okrožni vodja poročnik Pammer in okrajni nadstražmojster Fröhlich s policijskim psom. Zaradi starosti sledov in slabega vremena pes ni mogel najti sledi. Zato so bile brezuspešne tudi druge preiskave.

.....³
Banditi so na kraju samem pustili 5 letakov v slovenskem jeziku. Vsaki prijavi prilagamo po en izvod.

Sporočamo, da so prebivalci lovske kočice še 5. 9. 1941 iz strahu zbežali in prišli k Sv. Lovrencu na Pohorju. Tu jih je vzel v oskrbo gozdni komisar Avgust Dürr.

Tudi drugi prebivalci živijo v nenehnem strahu in nemiru, posebno tisti, ki oskrbujejo posestva izseljenih. Na teh posestvih je včasih 500 do 600 kg mesa, slanine in masti. Bojimo se, da bodo banditi nekega dne ukradli tudi ta dragocena živila. V posebno veliki nevarnosti in strahu so samotne kmetije. Tukajšnji postaji pa ni mogoče zavarovati teh oseb in njihovega premoženja, ker so te kmetije v hribih in so oddaljene cele ure hoda od postaje, ki ima le tri aktivne orožnike in 7 pomožnih policistov, ki imajo že tako dovolj opravka z zavarovanjem ljudi in imetja pri Sv. Lovrencu samem.

Blago in storilce bomo še nadalje iskali in o uspehu poročali.

Enako prijavo pošiljamo v vednost državni tajni policiji, kriminalni policiji, političnemu komisarju okrožja Maribor-okolica in komandantu orožništva v Mariboru.

Vodja postaje:
Schablap, orožniški stražmojster

³ Podrobne izjave prič izpuščamo.

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE SV. LOVRENC NA POHORJU,
DNE 14. SEPTEMBRA 1941,
KOMANDANTU VARNOSTNE POLICIJE IN VARNOSTNE SLUŽBE
V SPODNJI ŠTAJERSKI
O POŽIGU LOVSKE KOČE NA KLOPNEM VRHU
12. SEPTEMBRA 1941¹**

Kazenska zadeva!

Orožniška postaja Sv. Lovrenc na Pohorju, okrožje Maribor, Štajerska
Štev. dnev. 567

Sv. Lovrenc na Pohorju, dne 14. septembra 1941.

Komandantu varnostne policije in varnostne službe
v Spodnji Štajerski, oddelek za kazenske zadeve

v Mariboru

Zadeva: Banditi so napadli in požgali lovsko kočo na Klopnem vrhu,
občina Sv. Lovrenc na Pohorju.

Zveza: Prijava, štev. dnev. 546, dne 6. 9. 1941.

Priloge: Ni.

Posestnica Pia Fischer iz Beograda ima na Klopnem vrhu v občini Sv. Lovrenc na Pohorju večje posestvo z lovsko kočo in gospodarskim poslopjem ter žago v oddaljenosti okoli 20 minut hoje. To posestvo je že v noči na 5. 9. 1941 napadlo in izropalo okoli 25 banditov, ki se zadržujejo na Pohorju. Glej zgoraj omenjeno prijavo.²

Banditi so že 5. 9. 1941 napovedali, da bodo požgali lovsko kočo. Uslužbenec si niso upali ostati v lovski koči in so se po napadu 5. 9. 1941 z živino in živino preselili v Sv. Lovrenc na Pohorju, kjer jih je gozdni komisar Avgust Dürr vzel v oskrbo. Ker pa banditi do 11. 9. 1941 poslopja niso požgali, je gozdni komisar Dürr domneval, da tega tudi v bodoče ne bodo storili. Zato je odločil, da naj gredo uslužbenec z živino in vozovi mazaj na Klopni vrh in tam 12. 9. 1941 nadaljujejo svoje delo. Tako sta gozdarja Vaclav Strauss in Ludvik Sykura, dekle Ana Achey, Marija Vodošek in Jožefa Dolinšek skupaj s svojima nečakoma Rupertom Potiskom in Adolfom Dolinškom, hlapec Domatenik in pastir Anton Mlaka 12. septembra 1941 okrog 19. ure prišli v lovsko kočo na Klopnem vrhu. Kmalu nato so prišli iz gozda banditi, ki so bili oboroženi s puškami.³ Obkolili so lovsko kočo. Nekateri so

¹ Izvirnik je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.

² Glej dok. štev. 11.

³ Akcija je izvedla Pohorska četa. Omenja jo tudi poročilo PK KPS za Štajersko:

»c) Napad na zaplenjeno Fischerjevo veleposestvo na Klopnem vrhu. Pod b) (misli na napad na zaplenjeno Osetovo veleposestvo na Lobnici pri Bistrici ob Dravi — op. T. F.) in c) so partizani pomagali služinčadi in viničarjem spraviti na varno vse njihove stvari, živino so postrelili, nato pa poslopje zažgali. Zbranim ljudem so pojasnili pomen akcij, razdeljevali so živež in je bil pol. odmev zelo dober.« (Izvirnik v arhivu CK ZKS v Ljubljani; ponatis v Zborniku dokumentov NOV, VI/1. dok. štev. 34.)

prišli s konjskim hlapcem, ki so ga prijeli že v hlevu, v lovsko kočo oziroma v kuhinjo. Tam so morali stanovalci pred naperjenimi puškami dvigniti roke. Kmalu so banditi privedli v kuhinjo še delavce z žage in gozdne delavce in jih zastražili. To so bili gozdni delavci Rakovnik, Maks Mlaka, Friderik Strmšek in Franc Verhovšek, ki so vsi zaposleni na Fischerjevem posestvu. Nato so banditi začeli ropati in so vzeli vse, kar se jim je zdelo potrebno. Ana Achey je morala na zahtevo speči 6 hlebov kruha, nekateri moški so morali v kuhinji zmleti okrog 1 in pol kg Kneippove kave, nekateri banditi so se spravili na svinje v hlevu in so jih tam postrelili (2 majhni in 2 veliki) ter jih takoj iztrebili in naložili na konjski voz, s katerim so malo pred tem prispeli uslužbenci. Iz sob so odnesli perilo, obleke itd. To so v predsobi položili na rjuhe in odeje in v culah naložili na pripravljeni voz. Množime ukradenih stvari ni mogoče ugotoviti. Ko so svoje stvari naložili, so jih odpeljali in se po treh urah vrnili s konjsko vprego, ki so jo sami vodili. To je bilo približno od 22. do 1 ure.

V tem času so banditi rekli uslužbencem, da lahko vzamejo stvari, ki jih želijo, ker bodo hišo zažgali. Uslužbenci so prosili vodjo banditov, naj obvaruje hišo pred požigom. Ta pa je odgovoril, da jo mora zažgati, ker bi sicer nemška vojska lahko našla v nji zelo dobro prebivališče in bi jih zelo lahko zasledovala. Dejal je tudi, da morajo uničiti posamezna zaplenjena posestva in da bo prišel na vrsto tudi Sv. Lovrenc. Medtem ko so banditi vzeli 4 svinje s seboj, so 2 kravi pustili. Pastir ju je moral odgnati iz hleva in privezati za drevo. Uslužbenci ju niso smeli vzeti s seboj. Šele naslednjega dne so ju prignali k Sv. Lovrencu. Vodja banditov je imel v kuhinji govor. V njem je razložil vzrok njihovega postopka, ki ga je motiviral s tem, da se borijo za svobodo slovenskega ljudstva. Zanimal se je tudi za zaslužek in življenjske pogoje v nemški državi in končno pozval vse, ki žele sodelovati, naj se jim pridružijo. Banditi so celo pomagali uslužbencem natovarjati stvari, ki so jih ti vzeli s seboj. Medtem pa so drugi že nosili slamo iz hleva v sobe in jo razgrinjali po tleh, tako v pritličju kakor tudi v 1. in 2. nadstropju lovske kočice. Nato so uslužbenci dobili povelje, naj odrimejo proti Sv. Lovrencu.

Po približno 15 minutah hoje so zagledali ognjeno zarjo iz smeri lovske kočice in žage, ki so ju pravkar zažgali.

Lovska kočica z gospodarskim poslopjem in žaga sta popolnoma zgoreli. Lovska kočica je bila dvonadstropna, zelo dobro opremljena in je imela vse pohištvo. Škode začasno tudi približno ni mogoče ugotoviti, je pa občutno velika.

Priče so izpovedale, da je bilo banditov okrog 30 do 40, ki so bili vsi dobro oboroženi in v civilnih oblekah. Jožefa Dolinšek je med njimi spoznala nekaj takih, ki so 5. 9. 1941 izropali lovsko kočico. Vsi so bili mladi ljudje in priče izjavljajo, da so govorili savinjsko narečje.

V jutranjih urah 13. 9. 1941 je prišel na kraj dogodka orožniški (policijski) oddelek (60 mož zaščitne policije je prišlo iz Maribora) približno 70 mož pod vodstvom orožniškega okrožnega vodje poročnika Pammerja, da bi izsledil blago in storilce. S seboj je privedel tudi

policijskega psa. Zasedovanje je bilo doslej brezuspešno in ga bomo nadaljevali. Če bo uspelo bomo še poročali.

Nemško prebivalstvo v samotnih krajih upravičeno živi v strahu in nemiru. Ponovno in izrečno prosimo oblasti za ustrežno pomoč, da bi prebivalci vsaj do neke mere dobili zaščito zase in za svoje premoženje, da bi se vznemirjenost zmanjšala.

Tukajšnja postaja, ki šteje 3 aktivne in 8 pomožnih orožnikov ter nestalnih 20 oboroženih članov Štajerske domovinske zveze, ne more zaščititi prebivalcev, ki živijo izven Sv. Lovrenca na Pohorju. Iz izjav banditov lahko sklepamo in pričakujemo, da bodo napadli celo sami Sv. Lovrenc na Pohorju in sedanje sile komaj zadostujejo, da ga obranijo. Zato vneto in nujno prosimo, da čimprej nekaj ukrenete.

Enako prijavo pošiljamo državni tajni policiji, kriminalni policiji, političnemu komisarju okrožja Maribor-okolica in komandantu orožništva v Mariboru s prošnjo, da vzamejo na znanje in ukrepajo.

Vodja postaje:
Schablap, orož. stražmojster

Štev. 13

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE SV. LOVRENC NA POHORJU,
DNE 16. SEPTEMBRA 1941, KOMANDANTU VARNOSTNE POLICIJE
IN VARNOSTNE SLUŽBE V SPODNJI ŠTAJERSKI
O AKCIJI POHORSKE ČETE V PLANINSKI KOČI NA KLOPNEM VRHU
15. SEPTEMBRA 1941¹**

Orožniška postaja Sv. Lovrenc na Pohorju, okrožje Maribor, Štajerska.
Štev. dnev. 567 ad.

Sv. Lovrenc na Pohorju, dne 16. septembra 1941.

Komandantu varnostne policije in varnostne službe
za Spodnjo Štajersko, oddelek za kazenske zadeve

v Mariboru

Predmet: Banditi so izropali planinsko kočo na Klopnem vrhu,
občina Sv. Lovrenc na Pohorju.

Zveza: Prijava, štev. dnev. 567, dne 14. 9. 1941.

Priloge: Ni.

Posestnica P i a F i s c h e r iz Beograda ima na Klopnem vrhu poleg že omenjenih objektov, to je lovske kočice z gospodarskim poslopjem in žage, ki so ju banditi že požgali, še planinsko kočico, ki jo je dala v najem S. P. D., to je Slovenskemu planinskemu društvu. Ta planinska kočica je imela 45 popolnih postelj, kuhinjo in stanovanje za najemnika. Poslednji najemnik je bila Jožefa Dolinšek iz Sv. Lovrenca. Ker so banditi povzročali nemir (napade in požige), se je ustrašila in ni več oskrbovala planinske kočice. Tako je bila planinska kočica po prvem

¹ Izvirnik je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.

napadu na Fischerjevo vilo na Klopnem vrhu, to je od 5. 9. 1941, prazna in nenastanjena.

Banditi so že 12. 9. 1941, ko so požgali druge Fischerjeve objekte, izjavili stanovalcem, da bodo verjetno morali požgati tudi planinsko kočo.

15. 9. 1941 opoldne je približno 15 banditov² nasilno vdrlo v planinsko kočo in iz nje odneslo naslednje stvari: okoli 60 odevj, 60 rjuh in okoli 40 brisač. Vse to je bilo last Slovenskega planinskega društva. Poleg tega so najemnici Jožefi Dolinšek odnesli 5 ponošenih ženskih oblek, njenemu devetnajstletnemu nečaku Adolfo Dolinšku sive pumparice in belo ročno izdelano posteljno pregrinjalo. Štiri odeje so bile bele, z modrimi prečnimi progami, druge pa so bile sive in so imele prav tako modre prečne proge. Rjuhe so bile lanene, bele in deloma zaznamovane s črkami »S. P. D.«, 24 brisač je bilo frotirk, druge pa so bile lanene. Tudi nekaj brisač je bilo zaznamovanih s črkami »S. P. D.«. Od 5 ženskih oblek sta bili 2 zeleni, 2 rjavi in 1 črna.

Jožefa Dolinšek je tega dne (15. 9. 1941) dala ali nameravala dati svoje obleke, perilo in opravo s pomočjo svojih dveh sester s Fischerjevim voznikom odpeljati iz planinske koče. Ko so ti ljudje prišli do planinske koče, so ugotovili, da je nekdo vlomil skozi hišna in sobna vrata ter v omare. V vseh prostorih so našli velik nered in posamezne omare in predali so bili prebrskani. Ugotovili so tudi, da je nekdo ukradel tudi druge stvari, na primer zgoraj omenjeno posteljnino. Ti ljudje so prišli v planinsko kočo okoli 13. ure. Baje tam niso srečali žive duše. Čez četrť ure je prišel tja gozdni delavec Maks Mlaka, ki je tudi zaposlen na Fischerjevem posestvu. V nedeljo je bil doma pri svojih domačih v Resniku pri Sv. Kungoti na Pohorju in se je vračal na svoje delovno mesto.

Gozdni delavec Maks Mlaka, star 21 let, iz Resnika št. 30 pri Sv. Kungoti na Pohorju, je izpovedal: »15. 9. 1941 dopoldne sem se vračal na svoje delovno mesto na Fischerjevo posestvo. Od sobote do ponedeljka sem bil doma pri svojih pri Sv. Kungoti. Do planinske koče na Klopnem vrhu sem prišel okoli 13.30. Deset minut pred planinsko kočo sem v gozdu srečal približno 15 banditov. Vsi so bili oboroženi s puškami, poslednji pa s strojnico. Obkolili so me in vprašali, kam grem. Odgovoril sem, da grem proti Sv. Lovrencu iskat delo. Rekli so mi tudi, da ne smem nikomur povedati, da sem jih srečal. Vsi so bili v civilnih oblekah in so nosili polne nahrbtnike. Govorili so mariborskemu podobno narečje, boljše slovenščino. Domnevam, da so bili to storilci, ki so izropali planinsko kočo. Vendar pri njih nisem videl ukradenih stvari. Šli so naprej po poti, po kateri sem prišel. Ko sem prišel do planinske koče, sem videl, da je bila izropana. Tam sem nalletel na voznika Franca Vidmarja, obe sestri Jožefe Dolinšek in še tri ženske, ki jih nisem poznal. (Kot smo ugotovili, so bile to sestrične oziroma nečakinje Jožefe Dolinšek iz Smolnika. Sem so prišle zato, da bi odnesle kokoši oziroma perilo, ki ga je tu pustila Jožefa Dolinšek. Orožniška ali vojaška patrolja naj bi jih bila obvestila, naj vzamejo

² Akcijo je izvedla Pohorska četa.

te stvari v varstvo.) Pomagal sem Francu Vidmarju naložiti ostale stvari in sem se nato odpeljal z njim in obema sestrama Jožefe Dolinšek, z Gizelo Dolinšek in Terezijo Simreich, v Sv. Lovrenc na Pohorju. Tri nepoznane ženske so odšle zopet v Smolnik. Če so kaj vzele s seboj, in kaj naj bi vzele, ne vem. Menim, da smo mi odšli pred njimi. Kaj več ne bi mogel povedati.«

15. 9. 1941, okoli 18. ure, je prišel na Klopni vrh petdesetčlanski oddelek 138. planinskega polka iz Maribora, pod poveljstvom podporočnika Schweitzerja, da bi zasedel planinsko kočo. Ti vojaki doslej še niso videli banditov. To da misliti, da imajo banditi med tukajšnjim prebivalstvom zaupnike, ki so jih pravočasno obvestili, da bo na Klopni vrh prišla vojska. Da bi vojakom otežili njihovo bivanje, so jih prej ropali najnujnejših stvari.

Iskanje blaga in storilcev, ki je bilo doslej brezuspešno, bomo nadaljevali in o uspehu poročali.

Enako prijavo pošiljamo v vednost državni tajni policiji, kriminalni policiji, političnemu komisarju za okrožje Maribor-okolica in komandantu orožništva v Mariboru.

Vodja postaje:
Schablap, orožniški stražmojster

Štev. 14

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE SV. LOVRENC NA POHORJU,
DNE 19. SEPTEMBRA 1941, KOMANDANTU VARNOSTNE POLICIJE
IN VARNOSTNE SLUŽBE V SPODNJI ŠTAJERSKI O NAPADU
POHORSKE ČETE NA VOJAŠKI ODDELEK NA KLOPNEM VRHU¹**

Kazenska zadeva!

Orožniška postaja Sv. Lovrenc na Pohorju, okrožje Maribor, Štajerska
Štev. dnev. 567 ad.

Sv. Lovrenc, dne 19. septembra 1941.

Komandantu varnostne policije in varnostne službe
v Spodnji Štajerski, oddelek za kazenske zadeve

v Mariboru

Predmet: Napad banditov na vojaški oddelek in požig na Klopnem vrhu,
občina Sv. Lovrenc.

Zveza: Poročila, štev. dnev. 546, dne 6. 9. 1941 in
štev. dnev. 567, dne 14. in 17. 9. 1941.

Priloga: Ni.

Po napadih in požigih, ki so se v zadnjem času zopet ponovili na Klopnem vrhu, občina Sv. Lovrenc, se je petdesetčlanski oddelek 138. plan. polka 15. 9. 1941 nastanil v planinski koči na Klopnem vrhu.

¹ Izvirnik je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.

1/2 H 1877/44

Gendarmenposten St. Lorenzen, Kreis Marburg, Steiermark. Strafsache I

Tpb. Nr. 557 ad. St. Lorenzen, den 19. September 1941.

An den Kommandeur der Sicherheitspolizei und des SM. in der Untersteiermark, Abtlig. f. Strafsachen. in Marburg a/d. Drau.

V. Abhufung (f. 412) M. 22. 9. 41

Betrifft: Feuerüberfall auf die Mil. Abtlig. und Brandlegung am Klappenberg, Gde. St. Lorenzen, durch Banditen.

Basist: Hot. Meldung Tpb. Nr. 546 vom 6. 9. 1941 und Tpb. Nr. 557 vom 14. und 17. 9. 1941.

Anlagen: Keine.

Nach den in letzterer Zeit wiederholt vorgekommenen Raubüberfällen und Brandlegungen am Klappenberg, Gemeinde St. Lorenzen, wurde am 15. 9. 1941 das Alpenvereinshaus am Klappenberg, mit einer 50 Mann starken Abteilung vom Geb. Jäg. Rgmt. Nr. 138 besetzt. Am 17. 9. 1941 um ca 15 Uhr 30 wurde diese Mil. Abt., von einer grösseren Uebermacht von Banditen, vermutlich ca 60 bis 100 Mann, die mit allen möglichen Waffen, wie Schw. Mg., Mg., Handgranaten und Gewehre, bewaffnet waren, angegriffen und zum Rückzuge nach St. Lorenzen gezwungen. Hierbei ist ein Gebirgsjäger, namens Bogusch gefallen. Der Führer der Abteilung Lt. Schweitzer und 3 weitere Geb. Jäger wurden schwer verwundet. Am Rückzuge nahmen die Soldaten ihre Verwundeten mit nach St. Lorenzen. Ein Gebirgsjäger wurde vermisst. Die Verwundeten wurden sodann sogleich in das Gauderenshaus Marburg überführt. Am Aufkommen des Lt. Schweitzer, der von einem Baumstutzen einen Schutz in die Beckenggend bekam, wobei ihm die Wirbelsäule und das Rückenmark verletzt und die Leber gestreift wurde, wird gewisseit. Die Banditen, welche die Unterkunft der Mil. Abt. am Klappenberg von umgebenden Wald aus, an allen Flanken mit Mg. Feuer angriff, haben nach Aussagen von beteiligten Geb. Jägern, auch eine Anzahl an Toten und Verwundeten zu verzeichnen. Die Banditen verschleppten aber ihre Verluste, um so eine genaue Feststellung zu bekommen.

Unmittelbar nach Ansprechung von Hilfskräften bei den Militär- und Zivilbehörden in Marburg, traf der Pol. Kommissar Dr. Fötscher, mit Gend. Kreisführer Oblt. Pammer, SA. Standartenführer Marx in St. Lorenzen ein. Mit einigen, mit Masch. Pist. bewaffneten Gendarmen gingen die Vorgenannten auf Klappenberg ab, um der von den Banditen bedrängten Abteilung zu Hilfe zu kommen. Die Mil. Abt. aber traf ohne mit der entgegengesetzten Hilfe zusammenzutreffen, auf anderem Wege unterdessen in St. Lorenzen ein. Der Hilfstroop stiess aber bis zum Kampfplatz am Klappenberg vor und konnte infolge der unterdessen hereinbrechenden Dunkelheit nichts mehr unternehmen. Bei ihrer Ankunft am Klappenberg brannte das, der Mil. Abt. als Unterkunft dienende Alpenvereinshaus bereits und waren auch in grösserer Anzahl, darunter Mg. Salven in nicht allzu grosser Entfernung abzuhören. Ob es sich bei der Schiesserei um ein Gefecht handelte, oder nur eine Anlockung des Gegners damit erzielt werden sollte, konnte nicht ermittelt werden. Um die Mitternachtstunde kehrte die Hilfstroop mit den Gendarmen St. Lorenzen zurück.

Während ihrer Abwesenheit, traf auch eine Kompanie von der Schupo in Marburg und im weiteren Verlaufe 2 Kompanien von Gebirgsjäger Rgmt. Nr. 138 aus Graz an Gendarmen zur Verstärkung ein. Führer waren Hptm. u. Kompaniechef Spitaler vom Geb. Jäg. Rgmt. und Hptm. der Schupo. Eine Aktion war infolge der herrschenden Dunkelheit und der schwierigen geländeverhältnisse nicht mehr möglich.

Am 18. 9. 1941 in den Morgenstunden, kehrte die 2. Komp. vom Geb. Rgmt. unter Führung des Hptm. Spitaler, sowie eine Kompanie aus dem Gebirgsjäger Rgmt. des Obj. Pammer und Kompanie aus dem Klappenberg, die Komp. Schupo übernahm den Ortsschutz. Die Schupo ist den Banden

keiten kam es zu dieser Lage nicht. Nur verrostete Gewehrrohre konnten in der naheren Umgebung von Taborce, vermutlich von Banditen, abgegeben, festgestellt werden. Die nach der Schusserichtung ausgeschickten Mil. und Gendarmeriestreifen, waren ergebnislos.

Der am Vortage als vermisst gemeldet Geb. Jäger Rainer, wurde am Taborce im schwer verwundeten Zustande aufgefunden werden. Er wurde vom Geb. Jäg. mittels Tragbahre nach St. Lorenzen und sodann in das Krankenhaus umgeblich Graz gebracht. Rainer gab an, dass er von den Banditen befragt wurde, ob er sich freiwillig zur ihrer Verfolgung gemeldet hat, was er verneinte. Darauf sollten die Banditen gesagt haben, wir lassen ihn leben, er ist auch ein armer Hund. Weiters sagten die Banditen, dass sie im Freiheit und Brot kämpfen. 8 Mann seien um ihn gewesen, hätten ihn vor in Brandsetzung der Häuser Matratzen gebracht, ihn darauf gebettet verbündet und weiters nichts getan. Tatsächlich wurde Rainer in Kitzten geduldet auf Matratzen liegend vorgefunden. Die Stiefel haben sie ihm ausgezogen und mitgenommen.

Bei den Ermittlungen konnte festgestellt werden, dass das Alpenvereinshaus und das anschließende Haus der Holzknechte zur Gänze abgebrannt ist. Das Alpenvereinshaus hatte 35 einrichtete Betten, die Eigentum des seinerseitigen Jögeal. Alpenvereines waren. Sie sind alle durch das Feuer vernichtet. Ausser den Einrichtungen sind auch etwas Lebensmittel in den Feuer zum Opfer gefallen. Von den ab- bzw. zurückgelassenen Männern der Mil. Abt. wurden einige Rucksäcke, Unsmacken, Mantel und für 3 Tage die Verpflegung für 50 Mann im Alpenhause zurückgelassen, die entweder von den Banditen an sich genommen wurden oder auch teilweise den Flammen im vernichteten Zustande vorgefunden werden. Der Sachschaden ist bedeutend, jedoch ziffermässig nicht anzuführen.

Weiters wurde am 18. 9. 1941 von der aus 45 Mann bestehenden Schupo-Abt. unter Führung des Lt. Segmüller, die sich am Buchern in der Nähe des Alpengasthauses am Bend /Pösek/ auf Streife befand, festgestellt dass auch dieses Objekt von Banditen in Brand gesteckt worden ist. Dieser ist aber nur das Wirtschaftsgebäude vernichtet worden. Der Brand wurde am 18. 9. 1941 um ca. 16 Uhr vormittags gelegt worden.

Mit Rücksicht auf die bevorstehenden Gefahren der Orten St. Lorenzen und Umgebung, ist Hilfe unbedingt erforderlich. Dass die Banditen ihre schon wiederholten Drohungen, auch St. Lorenzen in Brand zu stecken auch auszuführen instande sind und den Mut dazu haben, unterliegt gar keinen Zweifel. Dies beweist schon allein die Frechheit, dass sie es wagen die Mil. Abt. am Klagenberg anzugreifen und zum Rückzuge zu zwingen, womit ihre Kampfesmut nur noch gesteigert werden sein wird.

Es wird daher unbedingt und nachdrücklichst um entsprechende Veranlassung div. Vorkehrungen gebeten.

Gleiche Meldung ergeht an den Pol. Kommissar des Landrates Marburg, Kommandeur der Gendarmerie in Marburg, Gestapo, Kripo und das Konzept an die Gend. Hauptmannschaft in Marburg, mit der Bitte um Kenntnisnahme.

Geschehen!

W. Schönbauer
Mstr. d. Gend. u. Postftr.

W. Schönbauer
Hfr. der Gendarmerie

17. 9. 1941, okoli 16.30, so banditi z veliko premočjo 60 do 100 mož,² ki so bili oboroženi z vsem mogočim orožjem, s težkimi in lahkimi strojnimi, ročnimi bombami in puškami, napadli ta oddelek in ga prisilili, da se je umaknil k Sv. Lovrencu. Pri tem je padel planinski lovec Bogusch. Vodja oddelka podporočnik Schweitzer in trije planinski lovci so bili težko ranjeni. Pri umiku so jih vojaki odnesli k Sv. Lovrencu. Enega planinskega lovca so pogrešali. Ranjene so takoj prepeljali v mariborsko pokrajinsko bolnišnico. Dvomimo, da se bo podporočnik Schweitzer izvlekel, ker ga je neki strelec z drevesa ustrelil v zadnjo stran in mu poškodoval hrbtenico in hrbtani mozeg ter mu prestrelil jetra. Tudi banditi, ki so z vseh strani gozda s strojničnim ognjem napadli prostore vojaškega oddelka na Klopnem vrhu, so po izjavih soudeleženi planinskih lovcev imeli nekaj mrtvih in ranjenih. Toda tega ni mogoče točno ugotoviti, ker so jih odveli s seboj.

Takoj zatem, ko smo zaprosili za pomoč pri vojaških in političnih oblasteh v Mariboru, je prispel v Sv. Lovrenc politični komisar dr. Töschler z orožniškim okrožnim vodjem poročnikom Pammerjem in SA-Standartenführerjem Marxom. Ti so šli skupaj z nekaterimi orožniki, ki so bili oboroženi z brzostrelkami, na Klopni vrh, da bi pomagali oddelku, ki so ga ogrožali banditi. Vojaški oddelek pa je medtem po drugi poti prišel k Sv. Lovrencu, ne da bi se srečal s pomočjo, ki mu je hitela nasproti. Pomoč je prodrla prav do bojišča na Klopnem vrhu, vendar zaradi mraka ni mogla več ukrepati. Ko je prišla na Klopni vrh, je planinska kočarja, ki je vojaškemu oddelku služila za prebivališče, že pogorela in so se v ne preveliki razdalji slišale še mnoge salve iz strojníc. Ni pa mogla ugotoviti, ali je pri tem streljanju šlo za boj, ali pa so le hoteli pritegniti k sebi nasprotnike. Pomoč se je okrog polnoči vrnila na orožniško postajo k Sv. Lovrencu na Pohorju.

V času, ko je bila omenjena pomoč odsotna, je na orožniško postajo prispela za okrepitev tudi četa zaščitne policije iz Maribora in čez nekaj časa še dve četi 138. planinskega polka iz Gradca. Poveljnika sta bila komandir čete kapetan Spitaler iz planinskega polka in kapetan zaščitne policije Träger. Toda zaradi teme in težkih gorskih teren-skih razmer nista mogla začeti z akcijo.

V jutranjih urah 18. 9. 1941 sta odšli 2 četi planinskega polka pod vodstvom kapetana Spitalerja in desetčlanska orožniška patrolja pod vodstvom poročnika Pammerja s policijskim psom na Klopni vrh. Četa zaščitne policije pa je zavarovala kraj. Toda ta dan ni prišlo do spopada z banditi. V bližnji okolici so slišali le posamezne strele iz pušk. Streljali so verjetno banditi. Vojaške in orožniške patrolje, ki so jih poslali v smeri streljanja, so bile brezuspešne.

² Dva voda Pohorske čete, ki je tedaj štela 24 mož in ji je poveljeval španski borec Miha Pintar-Toledo, sta se 17. septembra 1941 napotila v planinsko kočarjo na Klopnem vrhu, kjer sta nameravala speči kruh. Borci niso vedeli, da je kočar zasedel nemški vojaški oddelek. Po prvem iznenadenju sta se voda znašla in se razvila v strelsko vrsto ter začela obkoljevati posadko. Prišlo je do zagrizenega boja, ki je trajal preko dve uri in v katerem je padel borec Franc Soklič iz Saleške doline.

Planinskega lovca Rainerja, ki so ga prejšnji dan pogrešali, so težko ranjenega našli na kraju dogodka. Planinski lovci so ga na nosilih odnesli k Sv. Lovrencu, od tam pa so ga baje odpeljali v graško bolnišnico. Rainer je izpovedal, da so ga banditi vprašali, če se je prostovoljno prijavil za njihovo zasledovanje, kar je zanikal. Nato naj bi banditi rekli, pustimo mu življenje, saj je tudi on ubog pes. Rekli so še, da se borijo za svobodo in kruh. Okoli njega je bilo 8 mož, ki so mu pred požigom hiše prinesli žimnice in ga nato zvezali ter mu niso storili nič hudega. Ko so ga našli, je res ležal na žimnicah in bil je zavrt v odeje. Škornje so mu sezuli in jih odnesli s seboj.

Po pripovedovanju smo ugotovili, da sta planinska kočna in bližnja drvarska hiša popolnoma zgoreli. Planinska kočna je imela 35 postelj, ki so bile last bivšega jugoslovanskega planinskega društva. Vse so zgorele. Poleg oprave je zgorelo tudi nekaj živil. Moštvo vojaškega oddelka, ki je odšlo ali se umaknilo, je pustilo v planinski koči nekaj nahrbtnikov, plinskih mask, plaščev in oskrbo za tri dni za 50 mož. To so banditi odnesli ali pa je zgorelo. Na pogorišču smo našli 4 uničene škatle za plinske maske. Stvarna škoda je velika, vendar je ni mogoče navesti v številkah.³

³ O boju na Klopnem vrhu govori tudi poročilo PK KPS za Štajersko:

»17. IX. d) Napad na kočno na Klopnem vrhu, ki je bila zasedena od žandarmerije in Gestapa. Prišlo je do spopada na odprtem terenu, ker je žandarmerija odkrila namero. Boj je trajal 2—3 ure, morala in držanje čete 23 mož odlično: na mestu je padlo 7 žandarjev, več pa je bilo težko ranjenih, od teh je en oficir čez dva dni umrl v bolnici. Žandarji pobegnili, pustili enega težjega ranjenca na bojišču, ki so ga partizani obvezali in mu nudili prvo pomoč. Nato so kočno izpraznili in zažgali. Plen precejšen, vendar zelo malo municije in samo ena puška. Političen odmev po vsej Štajerski, tudi v Gradcu. Pohorje je postalo »Sperrgebiet«, prepovedan vsak turizem, drvarjenje, nabiranje jagod, gob itd. Obkoljeno od 1500 žandarjev, ki so jih poklicali iz Gradca, Maribora in Celja. Uporabljajo za boj tudi Wehrmannschaft. Ena žrtev (ime kasneje), en ranjenec (lažji).« (Izvirnik je v arhivu CK ZKS v Ljubljani; ponatis v Zborniku dokumentov NOV VI/1, dok. šte. 34.)

O boju govori tudi poročilo varnostne policije dne 13. novembra 1941, ki ga je imela pred seboj tudi redakcija Zbornika, a ga iz neznanih razlogov ni objavila ali pa vsaj pojasnila podatke iz poročila PK KPS za Štajersko glede posadke in njenih izgub. Poročilo se glasi:

»V večernih urah 17. 9. 1941 so komunisti napadli kočno na Klopnem vrhu, v kateri je bila vojska. Boja se je udeležilo 30 vojakov, medtem ko je bilo na drugi strani 100 komunistov. Po izvedenih ugotovitvah so imeli komunisti 6 strojníc. S številčno premočjo so vojsko prisilili, da se umakne k Sv. Lovrencu.

Vojska je imela naslednje izgube:

1. 1 mrtvega (strelec s strojnico).
2. 1 pogrešanega, ki so ga drugi dan našli v bližini.
3. 2 ranjena, od katerih je poročnik voda drugi dan podlegel ranam.

Ko se je vojska umaknila, so banditi kočno zažgali.« (Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

Durr iz gozdne uprave v Sv. Lovrencu na Pohorju pa je 22. septembra 1941 poročal uradu pooblaščenca državnega komisarja za utrditev nemštva v Mariboru:

»Poročal sem že o dogodku na Klopnem vrhu in so me nato poklicali k vojaškemu poveljniku v Maribor.

Na podlagi mojih izjav, ki sem jih dal že prej varnostni službi in tajni državni policiji, je nato vojska napravila akcijo.

1. vod, ki je bil nameščen na Klopnem vrhu, je imel spopad in je imel 1 mrtvega, 2 težko in 4 lahko ranjene (težko ranjeni podporočnik je baje tudi umrl).

Oddelek zaščitne policije v moči 45 mož pod poveljstvom podporočnika Segmüllerja, ki je bil v patrulji na Pohorju v bližini planinskega gostišča na Pesku, je ugotovil, da so banditi zažgali tudi to zgradbo. Toda doslej je bilo uničeno le gospodarsko poslopje. Požar so zanetili 18. 9. 1941, okoli 10. ure dopoldne.⁴

Glede na nevarnosti, ki grozijo Sv. Lovrencu na Pohorju in okolici, je pomoč neobhodno potrebna. Nobenega dvoma ni, da so banditi sposobni, da uresničijo svoje že nekajkrat ponovljene grožnje in požgo Sv. Lovrenc na Pohorju. Za to jim tudi ne manjka poguma. To potrjuje že sama predrznost, da so si upali napasti vojaški oddelek na Klopnem vrhu in ga prisiliti k umiku, s čimer bo njihov bojni pogum samo še pridobil.

Zato ponovno in izrečno prosimo, da nekaj ukrenete.

Enako prijavo pošiljamo političnemu komisarju okrožja Maribor-okolica, komandantu orožništva v Mariboru, državni tajni policiji, kriminalni policiji, koncept pa orožniškemu glavarstvu v Mariboru s prošnjo, da ga vzame na znanje.

Videl!

Schablap, mojster

orožniški stražmojster in vodja postaje

Pachanegg

orožniški glavni stražmojster

Naš človek (Dolfi in žagar sta bila vodnika) se je zelo izkazal in je ob začetku boja tekel (približno pol ure) k Sv. Lovrencu in nas obvestil o boju. Mi smo nato oborožili moške z nekaj orožja, ki smo ga imeli na razpolago. Ponoči je prišla četa, s katero sta drugo jutro odšla naša vodnika.

Jaz in gozdar Syhora sva vodila komandanta (138. rez. polka planinskih lovcev — op. T. F.) majorja Bomina in njegov štab.

Ob štirih popoldne se je četa vrnila, potem ko smo se zgoraj še enkrat pogovorili o položaju.

Prvi vod je bil napaden z najmanj 4 strojnicami.

Drugi dan so me poklicali v Maribor na razgovor s polkovnikom policije, vojaštvom in tajno državno policijo.

Na podlagi tega razgovora bodo danes ali jutri začeli čistiti Pohorje.

Zdi se mi, da so moja opažanja, o katerih sem poročal že nekaj mesecev, jemali premalo resno. Morda bi se ob pravem času dalo vse zadušiti v kali in mi ne bi pogorela dva najlepša obrata...⁴

(Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

⁴ Tudi to akcijo je izvedla Pohorska četa. Glej dok. št. 15.

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE OPLOTNICA,
DNE 22. SEPTEMBRA 1941, KOMANDANTU VARNOSTNE POLICIJE
IN VARNOSTNE SLUŽBE V SPODNJI ŠTAJERSKI
O POŽIGU NA PESKU 18. SEPTEMBRA 1941¹**

Orožniška postaja Oplotnica, okrožje Maribor, Spodnja Štajerska.
Štev. dnev. 416/41

Oplotnica, dne 22. 9. 1941.

Komandantu varnostne policije in varnostne službe
v Spodnji Štajerski

v Mariboru

Predmet: Komunistične teroristične bande so napadle in požgale turistično kočo na Pesku.

Zveza: brez

Priloge: 5 v treh primerkih:

Potek dogodka:

18. 9. 1941 približno ob 9.15 so trije oboroženi komunisti vdrli v turistično kočo na Pesku, ki je bila last jugoslovanskega planinskega društva. Drugih 200 do 300 komunistov pa so bili s strojnicami in puškami v zasedi v bližnjem gozdu.²

Omenjeni trije komunisti so z naperjeno pištolo in puškami zahtevali od oskrbnice Jožefe Dvoršak, naj v desetih minutah odnese svoje reči iz koč, stvari pa, ki so last društva, naj pusti v koči.

Neki komunist je gledal na uro in ko je potekel določeni rok, je drugi komunist v sobi za goste raztresel po tleh papir in seno. To je polil s petrolejem in zažgal. Nato je komunist odšel na pod gospodarskega poslopja in s petrolejem zažgal seno (skupaj 25 voz). Gospodarsko poslopje je zgorelo do tal. Vodja komunistične bande je dal dovoljenje, da smejo prej spraviti iz hleva živino (4 teleta in 4 krave).

Turistična kočica sama pa ni gorela, ker je oskrbnica hči Adela Huzjan ogenj lahko pogasila, ko so komunisti odšli. Tako so na pohištvo v sobi za goste napravili le malo škode.

V gospodarskem poslopju je bilo 25 voz sena in drugo poljedelsko orodje. Vse to je zgorelo in Dvoršakova je zato utrpela približno 1.660 RM škode, poleg tega so ji odnesli živila v vrednosti približno 30 RM. Tako je oškodovana za 1.690 RM.

¹ Izvirnik je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.

Požige so organizirali partizani in terenski aktivisti. Požigali so posestva, ki so jih nasilno prevzele nemške okupacijske oblasti od lastnikov-Slovencev, večinoma izseljenih. S takšnimi akcijami je odporniško gibanje škodovalo fašizmu in vzpodbujalo ljudstvo k aktivnemu odporu. Glej dokument št. 9, ki govori o nalogah partijske organizacije na Spodnjem Štajerskem.

² To je bila Pohorska četa. Požig omenja tudi poročilo PK KPS za Štajersko: »18. IX. e) Napad na kočico na Pesku. Žandarmerijska posadka pobegnila brez boja. Izpraznitev kočice. Pomoč pri pospravljanju lastnine oskrbnika in gostov. En gost prostovoljno dal 160 RM, kočico nato zažgali.« (Zbornik dokumentov VI/1, dok. št. 34.)

Turistična kočica na Pesku spada pod upravo komisarja, ki ga zastopa Jožef Kandler iz Poljčan, okrožje Maribor.

Gospodarsko poslopje, ki so ga komunisti požgali, je vredno približno 2000 do 3000 RM.

...³

Zanimivo je, da je vodja komunistične teroristične bande oskrbnici Jožefu Dvoršaku izjavil, da morajo požgati turistično kočico oziroma tudi gospodarsko poslopje zato, ker tu prebiva vojska in orožništvo.

...⁴

O komunističnem napadu na turistično kočico na Pesku, o ogrožanju oseb, ki so bile tam, in o požigu je trgovec Kamil Kos iz gozdarske hiše v Lukanji vasi obvestil našo postajo, ta pa je o tem 18. 9. 1941 ob 12. uri po telefonu obvestila komandanta orožništva pri šefu civilne uprave.

Na osnovi tega telefonskega obvestila so poslali na Pesek policijski bataljon. Naši postaji ni znano, ali je imel kakšen uspeh.

Vodja postaje:
Medwed
glavni stražmojster

Šaleška skupina

Štev. 16

POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE VELENJE, DNE 29. AVGUSTA 1941, CELJSKI IZPOSTAVI TAJNE DRŽAVNE POLICIJE O SPOPADU OROŽNIŠKE IN POLICIJSKE PATRULJE S ŠALEŠKO PARTIZANSKO SKUPINO PRI SENTJANŽU NA PEČI 28. AVGUSTA 1941¹

Orožniška postaja Velenje, okrožje Celje, Spodnja Štajerska
Štev. dnev. 518

Velenje, dne 29. avgusta 1941

Tajni državni policiji, izpostavi Celje
v roke SS-Untersturmführerju Jungu

v Celju

Predmet: Zasledovanje bežečih komunistov.

Zveza: Brez.

28. 8. 1941 ob 8. uri je posestnik v Šentjanžu na Peči štev. 23, Štefan Sešel, po domače Pouh, sporočil postaji, da je 27. 8. 1941, približno o polnoči, prišlo 6 moških, ki so bili oboroženi s puškami, in ga prosili za

³ Podrobne izjave prič izpuščamo.

⁴ Podrobne izjave prič izpuščamo.

¹ Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju.

prenočišče. Sešel je dovolil, da prespijo pri njem. Legli so spat, eden pa je ostal na straži in varoval speče.²

28. 8. 1941 zjutraj so ga prosili za pijačo. Dal jim je jabolčnika. Poznal je dva in sicer komunista Edvarda Martinska³ in Franca Sokliča⁴ iz Velenja, ki sta pobegnila že 7. julija 1941. Drugih ni poznal, vendar pa lahko z gotovostjo rečemo, da gre za pobege komuniste Ulriha, Stropnika in Polha iz Velenja. Šestega ne poznamo. Martinšek ima močno raščeno črno brado.

Na osnovi te prijave je naša postaja poslala patroljo, ki jo je okrepila skupina policije in varnostne službe ter tajne državne policije iz Celja pod vodstvom orožniškega kapetana Jungbauerja. Pri Sešlovi hiši je prišlo do spopada, ki je trajal četrť ure. Zaradi neugodnega terena se je banditom posrečilo zbežati. Ko smo preiskali hišo, smo našli 3 šotorska krila, nahrbtnik, krušno torbico in 3 ročne bombe, vse srbskega izvora. Puške so odnesli s seboj.⁵

Prosim, da bi čimprej unificirali pomožne policiste, ki so dodeljeni postaji. Pri takšni akciji namreč lahko pride do zamenjave, ker je težko razlikovati pomožne policiste z njihovimi traki na rokavih od banditov. Pri takšnih spopadih se zelo lahko zgodi, da lastne sile ubijejo pomožnega policista.

Vodja postaje:
Freisinger
orož. stražmojster

² To je bila Šaleška partizanska skupina, ki je nastala 7. julija 1941, ko je pet komunistov po napisni akciji v Šaleški dolini odšlo v ilegalo. Okrog 15. septembra 1941 se je vključila v Pohorsko četo.

³ Edo Martinšek je 7. julija odšel v ilegalo in se je v prvi polovici maja 1942 priključil Toledovi partizanski skupini. Padel je 3. junija 1942 pri Prelogah (Enclov vrh) v Šaleški dolini.

⁴ Franc Soklič je padel 17. septembra 1941 na Klopnem vrhu.

⁵ Ko je Pohorska četa prišla s Pohorja v Šaleško dolino, so borci iz Šaleške doline prišli k Sešlu, da bi ga kaznovali za izdajo. Toda ta jim je pobegnil. V zvezi s tem je orožniško okrožje Celje 24. septembra 1941 sporočilo političnemu komisarju za okrožje Celje:

»23. 9. 1941, približno ob 19.30, je prišlo 6 banditov, ki so bili oboroženi s puškami in bajoneti, k posestniku Sešlu, po domače Pouhu, pri Šentjanžu na Peči (to je posestnik kjer so bili komunisti v času potovanja ministra). Pred hišo so ustrelili psa. Nato so vdrlí v hišo in zahtevali živila. Ker jim je ta odgovoril, da jih nima, so preiskali hišo in mu odnesli vsa živila. Nato so zahtevali še 1000 RM v gotovini. Ker jih ni imel, so odšli.

Ko so banditi preiskovali hišo, so našli in odnesli tudi vojaško puško in strelivo, ki ga je posestnik svoj čas dobil od Untersturmführerja Junga za svoje osebno varstvo.

Še ponoči smo k Šentjanžu poslali vod zaščitne policije in razpoložljive orožnike, da bi preiskali okolico.« (Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju.)

Pri »potovanju ministra«, ki ga omenja sporočilo, gre za potovanje nemškega notranjega ministra dr. Fricka po Gorenjski in Spodnji štajerski avgusta 1941. V njegovem spremstvu je bil tudi dr. Globke, današnji šef kabineta kanclerja dr. Adenauerja. Ko je Šaleška partizanska skupina zvedela, da se bo neki visok nemški funkcionar peljal skozi Šaleško dolino, je sklenila, da ga bo napadla. Res so ga čakali v zasedi pri Socki, toda on iz Velenja ni krenil naravnost v Celje, ampak je spotoma obiskal še Dobrno in tako obšel zasedo pri Socki.

Prav gotovo so za to namero prej ali slej zvedeli tudi Nemci, saj bi drugače tega »potovanja ministra« v poročilu ne spravljali v zvezo s prebivališčem Šaleške partizanske skupine v drugi polovici avgusta 1941.

Kopije pošiljamo:

Tajni državni policiji, izpostavi Celje, v roke Ustuf. Junga.
Izpostavi varnostne službe v Celju, v roke SS-Hauptstuf. Fahsta.
Političnemu komisarju za okrožje Celje v Celju.
Orožniškemu okrožju v Celju.
Komandantu orožništva pri šefu civilne uprave v Mariboru.

Žig:

Politični komisar za okrožje Celje

Prispelo dne 30. VIII. 1941

Štev.

Priloge:

Štev. 17

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE VELENJE,
DNE 2. SEPTEMBRA 1941, KOMANDANTU VARNOSTNE POLICIJE
IN VARNOSTNE SLUŽBE V SPODNJI ŠTAJERSKI O POŽIGU
GOSPODARSKEGA POSLOPJA V ŠKALAH PRI VELENJU
1. SEPTEMBRA 1941¹**

Orožniška postaja Velenje, okrožje Celje, Spodnja Štajerska
Štev. dnev. 641

Velenje, dne 2. septembra 1941.

Kazenska zadeva

Komandantu varnostne policije in varnostne službe
v Spodnji Štajerski, oddelek za kazenske zadeve

v Mariboru, Carnerijeva ulica 9

Žig:

Politični komisar za okrožje Celje

Prispelo dne 4. IX. 1941

Štev.

Priloge

Predmet: Ogenj zaradi sabotaže pri županu Ivanu Šmonu
v Skalalah pri Velenju.

Zveza: brez.

Priloge: skica pogorišča.

Pobegli komunisti so napravili sabotažo in 1. 9. 1941 med 2. in 2.30
zažgali gospodarsko poslopje posestnika in župana Ivana Šmona v Ška-
lah števil. 84. Zaradi vetra se je takoj vnela tudi stanovanjska hiša, ki
je zgorela do tal.

Pogorelo stanovanjsko in gospodarsko poslopje je bilo zidano in
pokrito z opeko. Leta 1939 ga je sezidal Ivan Šmon, za kar je dal
25.000 din. Ivan Šmon je imel pri obeh poslopih približno 12.000 RM
škode, ker je zavarovalna vsota pri jugoslovanski zavarovalni banki

¹ Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju.

»Slavija« v Ljubljani, zastopnik Franc Švarc, po domače Čepelnik iz Šoštanja, le 32.000 din, kar znaša 16.000 RM.

Medtem ko so nekaj oprave rešili, pa so naslednji predmeti zgoreli:

...²

Kot sta ugotovila oba orožnika, je izključen vsak drug vzrok požara in gre izključno za požig.

Ko so preiskali okolico pogorišča, so v uti za seno, ki je last posestnice Angele Tanjšek, po domače Canč v Škalah, in stoji na samem, približno 10 minut od pogorišča, našli sveža prenočišča. Poleg prenočišč so našli v senu skrite sveže obrane kosti prekajenega mesa, prazno škatlico za vžigalice in prazno škatlico za sardine. To nedvomno potrjuje, da so tam prenočevali pobegli komunisti, ki smo jih že nekajkrat zasledovali.

Vzrok, da so se pobegli komunisti maščevali in podtaknili požar, je v spopadu, ki ga je 27. 7. 1941 imel pomožni policist naše postaje Ivan Šmon mlajši (sin folksdojčerja in župana Ivana Šmona) s pobeglim komunistoma Francem Sokličem in Antonom Ulrihom. Pomožni policist Šmon je z enim strelom ranil Sokliča.³

Nekaj ur po tem požaru je zbežal pomožni delavec Oton Mader, ki je prebival v Škalah števil. 108, približno 20 minut od pogorišča. Ima tesni stik s pobeglimi komunisti.⁴ Ko smo mu 2. 9. 1941 preiskali hišo, smo našli komunistični letak. Ni izključeno, da se je tudi on udeležil požiga.

Gasili so le sosedje, ker zaradi težko dostopnega terena gasilci niso mogli priti na kraj požara. Vode za gašenje sploh ni bilo.

Poizvedovanja za pobeglimi komunisti ali požigalci so bila brezuspešna in jih bomo nadaljevali. Če bomo kaj izvedeli, bomo še poročali.

Poslano: ...⁵

Vodja orožniške postaje:
Freisinger
orož. stražmojster

² Naštevaje predmetov, ki so zgoreli, izpuščamo. Njihova skupna vrednost znaša 14.759 RM.

³ To se je zgodilo v Škalah pri Velenju, ko ju je v hiši iznenadil in aretiral, a sta mu na poti oba ušla.

⁴ Komunist Oton Mader se ni vključil v skupino oziroma pozneje v Pohorsko četo, temveč je ostal na terenu. Ustrelili so ga 15. maja 1942 v Škalah.

⁵ Naslove izpuščamo.

Celjska četa

Štev. 18

POROČILO CELJSKE IZPOSTAVE DRŽAVNE KRIMINALNE POLICIJE DNE 5. AVGUSTA 1941 O POŽIGU NA POSESTVU BEŽIGRAD PRI TEHARJAH 4. AVGUSTA 1941¹

Državna kriminalna policija
Urad Maribor
Izpostava Celje

Celje, dne 5. 8. 1941

Uradni zapisek

4. 8. 1941 so naš urad obvestili o požaru v Bukovžlaku pri Teharjah. Kot smo lahko ugotovili pri preiskavi, gre za posestvo »Bežigrad« v Bukovžlaku štev. 4, občina Teharje, okrožje Celje, ki je bilo nekdanj last Ivana Čaterja. Tega so 18. 4. 1941 aretirali in ga pozneje skupaj z družino izselili. Posestvo meri približno 165 oralov obdelovalne zemlje in približno 40 oralov gozda. Sedaj ga upravlja ekonom Volbank Sigenege, ki ga je postavil oddelek za poljedelstvo in gozdarstvo pri zemljiškem uradu v Mariboru. Prej, to je od 15. 10. 1940, pa ga je upravljal ekonom Ivan Bezjak, ki je še sedaj tam. Na posestvu dela trenutno stalno 14 moških in žensk, ki jih je po večini zaposlil že prejšnji lastnik. Gospodarsko poslopje s stanovanjsko hišo je na vzpetini in ga obdaja gozdček in travniki. Vse štiri gospodarske zgradbe ležijo vsaka zase v skupni dolžini približno 250 m. Ogenj so podtaknili na sprednjem koncu gospodarske zgradbe, ki je dolga 100 m in namenjena za sušenje krme oziroma sena ter žita. Po ugotovitvah bi naj ogenj podtaknili sredi noči na 4. 8. 1941 in ga je najprej opazila orožniška patrulja. Ta je takoj alarmirala uslužbenca in delavce na posestvu ter gasilce. Zaradi velike vročine so delavci lahko rešili iz vseh zgradb le voz sena. Približno 50 m od skednja je ogenj uničil 5 voz za seno in 2 stiskalnici za seno ter približno 100.000 kg sena in približno 3000 kg neomlačenega ječmena. Ostali so le zidani oporniki. Vsa škoda znaša približno 14.000 RM in jo bo krila zavarovalnica iz Zagreba.²

Orožništvo iz Štor, ki je prišlo na kraj požara, je zaslišalo vse osebe. Tri osebe, in sicer Ludvika Peršeta, Matijo Dolenca in Karla Mačuna³ pa

¹ Izvirnik je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.

² Požar je zanetila Celjska četa. O tem piše Slovenski poročevalec dne 20. septembra 1941, ko našteva akcije Celjske čete:

»V Celju sta bila zažgana Majdičevo gospodarsko poslopje in graščina Bežigrad«. (Zbornik dokumentov NOV VI/1 dok. štev. 31.)

³ Kriminalni sekretar Hahn je že 7. avgusta 1941 ugotovil: »Glede požiga je vredno pripomniti, da je ta dan pri vseh požarih v Bukovžlaku, Levcu in Doberteši vasi ogenj izbruhnil v prostorih za hmelj, kjer najprej spravijo seno ali žito. Lahko sklepamo, da je ogenj zanetila organizirana banda, ki je gledala le na to, da oškoduje posestva, ki jih upravljajo komisarji.« (Izvirnik v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.) Toda kljub temu so Karla Mačuna obdržavi v zaporu. Obdržali so ga tudi še potem, ko so dognali, da je ogenj zanetila Celjska četa. O tem je celjska izpostava državne kriminalne policije 19. januarja 1942 poročala kazenskemu oddelku pri komandantu varnostne policije in varnostne službe v Spodnji Štajerski:

je prišla, ker jih je osumila, da so podtaknili ogenj. 5. 8. 1941 jih je prevzela naša izpostava, ki jih bo še naprej zasliševala.

Hahn
krim. sekr.

Štev. 19

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE SLIVNICA PRI CELJU,
DNE 11. AVGUSTA 1941,
CELJSKI IZPOSTAVI TAJNE DRŽAVNE POLICIJE
O ARETACIJI FRANCA VRUNČA¹**

Orožniška postaja Slivnica, okrožje Celje, Spodnja Štajerska
Štev. dnev. 414

Slivnica, dne 11. avgusta 1941

Izpostavi tajne državne policije Celje

v Celju

Predmet: Franc Vrunč in N. Stanté sta osumljena komunističnega rovarjenja.

Franc Vrunč, rojen 1910 v Slovenjgradcu, stanujoč na Celjski cesti 3, samski, brez premoženja.

Franca Vrunča so dne 11. 8. 1941, približno ob 12.30 opazili v družbi s Stantetom iz Celja na cesti v Slivnici, ko sta bila približno dvajset

Po uspešnem prijemu komunistične bande na področju mesta Celje in okolice dne 1. 10. 1941 (glej poročilo štev. 1540/41) je aretirani Jožef Kolšek, rojen 17. januarja 1920 v Ponikvi; pri zaslišanju na celjski izpostavi tajne državne policije glede požiga na posestvu »Bežigrad« (nekdanji lastnik Ivan Cater v Bukovžlaku) izpovedal, da je ogenj zanetil neki »Prinovšek«. Ta naj bi bil član komunistične bande, ki je bila v zvezi s Kolškom, Antonom Šmercom in Petrom Stantetom. Prinovšek je 27. 8. 1941 skupaj s tremi člani bande zgoraj v gospodarskem poslopju pri Zavšku v Št. Rupertu štev. 78, občina Laško, ki ga je požgala orožniška postaja Štore, ko je napadla pet članov bande, ki so se utrdili v njem. Petega člana bande in sicer Ivana Novaka, pa so orožniki ustrelili na begu iz gorečega gospodarskega poslopja. Ta je še prej s strelom iz pištole smrtno ranil orožniškega stražmojstra Antona Totterja, ki ga je zasledoval.

Izpoved Jožeta Kolška je potrdil tudi drugi član bande in sicer Gabrijel Prezelj, rojen 20. 3. 1910. Tudi ta je izpovedal, da je ogenj zanetil »Prinovšek« in sicer po Stantetovem ali Šmercovem naročilu.

Kolšek in Prezelj sta bila novembra 1941 ustreljena v Mariboru...« (Izvirnik v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.)

Tako so Karla Mačuna šele 29. januarja 1942 izpustili iz zapora.

Glede Ivana Novaka so se zmotili. Tega namreč ni bilo v skupini, ki je padla pri Zavškovem mlinu pri Sentrupertu. Glede »Prinovška« pa je celjska izpostava državne kriminalne policije 22. januarja 1942 poročala, da ne gre zanj, temveč za »Mirka Verčovnika, ki se je rodil 28. 12. 1924 v Dobriši vasi, prebival pa v Drešinji vasi štev. 46.« (Izvirnik je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.)

Jožefa Kolška in Gabrijela Prezlja so ustrelili že 30. oktobra 1941 v Mariboru (in ne šele novembra 1941 kot pravi poročilo) skupaj z drugimi mladinci največ iz Creta in okolice, ki so nameravali oditi v partizane, a jih je bil izdal Albert Cerkovnik. O tem je podrobneje pisal Stane Terčar v članku »Ali je bila II. Celjska četa?« (Letopis Muzeja narodne osvoboditve v Ljubljani, I, 1957, str. 107—111.)

¹ Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju.

korakov oddaljena od orožniške postaje. Poklicali smo ju, naj prideta v postajno pisarno. Najprej sta šla proti postaji, nato pa sta začela bežati. Ko smo ju takoj začeli zasledovati, smo Vrunča v ozkem potoku prijeli.

Stantetu se je posrečilo zbežati in ga doslej še nismo prijeli.²

Franč Vrunč je imel v desnem žepu svojega suknjiča torbico s pištolo Walther, ki je bila napolnjena z osmimi ostrimi naboji in pripravljena za strel. Pištolo mu je odvzel občinski tajnik Jernej Šarlah iz Slivnice.

Pri zasledovanju so sodelovali orožniški stražmojster Andrej Ploder, glavni stražmojster Jožef Rauhenwald, pomožni policist Karel Polner, tolmača Henrik Magdalenc in Franč Jerič ter druge civilne osebe.

Franca Vrunča je glavni stražmojster Jožef Rauhenwald dne 11. 8. 1941 ob 13.15 izročil tajni državni policiji v Celju.³ Za pištolo in strelico ter za listino z legitimacijo je dobil potrdilo.

Naša postaja Franca Vrunča ni zaslišala. Pri preiskavi razen pištole nismo našli nič pomembnega.

Kopije pošiljamo političnemu komisarju za okrožje Celje in izpostavi varnostne službe v Celju SS-Obersturmführerju Fastu.

Vodja postaje:

Ploder, orožniški stražmojster

Zig:

**Politični komisar
za okrožje Celje
Prispelo 12. VIII. 1941
Štev. 152 Pril.—**

14. avg. 1941
po vzetju na znanje
med akte (ilegalno delovanje)
V. 1951. H.

² Sekretar okrožnega komiteja KPS Celje in komandir Celjske čete Franč Vrunč-Buzdo ter politkomisar čete Peter Stante-Skala sta prišla v Slivnico, da bi si ogledala položaje za napad na orožniško postajo.

Dogodek omenja poročilo PK KPS za Štajersko:

»Izvidnica Buzdo—Peter padla v žand. zasedo. Buzdo ujet, Peter pobegnil in na begu težko ranil dva žandarja. Sam je bil ranjen.« (Zbornik dokumentov NOV, VI/1, dok. štev. 34.)

³ Franca Vrunča so 24. avgusta 1941 ob tri četrt na enajst dopoldne pripeljali v mariborske sodne zapore (čelica št. 114) in ga naslednji dan ustrelili (zaporna knjiga, letak o ustrelitvi v knjižnici Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani). Po smrti je dobil naziv narodnega heroja.

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE SLIVNICA PRI CELJU,
DNE 12. AVGUSTA 1941, CELJSKI IZPOSTAVI
TAJNE DRŽAVNE POLICIJE O ĀRETACIJI FRANCA VRUNČA¹**

Orožniška postaja Slivnica, okrožje Celje, Štajerska
Štev. dnev. 414 ad.

Slivnica, 12. avgusta 1941.

Izpostavi tajne državne policije Celje

v Celju

Predmet: Komunista Franc Vrunč in N. Stante
Zveza: Včerajšnja prijava, štev. dnev. 414, dne 11. 8. 1941.
Franc Vrunč in Stante.

V zvezi z gornjim naznanjamo, da je Stante pobegnul z orožniške postaje Slivnica v smeri Voglajne, Vezovja in Planine. V bližini orožniške postaje je nekajkrat ustrelil proti orožnikom, ki so ga zasledovali in ujeli Franca Vrunča. V Vezovju ga je zasledoval folksdojčer, posestniški sin Stanislav Selič iz Vezovja št. 15, in ga v gozdu ustavil. Stante je štirikrat ali petkrat ustrelil proti njemu in mu prestrelil stegno nad desnim kolonom. Selič je lahko ranjen.

Stante ima verjetno jugoslovansko vojaško pištolo, ker smo našli torbico za pištolo z usnjenim pasom in šest nabojev kal. 9mm za jugoslovansko vojaško pištolo.

Franco Vrunč, ki je 11. 8. 1941 skočil v potok Voglajno, se je z vsemi močmi upiral aretaciji in so ga pomožni policisti Karel Polner in tolmača Henrik Magdalenc in Franc Jerič lahko prijeli le s skrajnimi močmi. Preprečili so mu, da bi iz desnega žepa potegnul pištolo. Pri tem je dobil rano, ki jo je videti na zatilju.

Kopijo pošiljamo političnemu komisarju za okrožje Celje, orožniškemu okrožju Celje in izpostavi varnostne službe za okraj Celje-okolica SS-Obersturmführerju Fastu.

14. avg. 1941
po vzetju na znanje
med akte (ilegalno delovanje)
V. 1951 Hfn.

Vodja postaje:
Ploder, orožniški stražmojster

¹ Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju.

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE SLIVNICA PRI CELJU,
DNE 15. AVGUSTA 1941, KOMANDANTU VARNOSTNE POLICIJE
IN VARNOSTNE SLUŽBE V SPODNJI ŠTAJERSKI
O ZASLEDOVANJU PETRA STANTETA¹**

Orožniška postaja Slivnica, okrožje Celje, Štajerska.
Štev. dnev. 412/41.

Slivnica, dne 15. avgusta 1941.

Komandantu varnostne policije in varnostne službe
Oddelek za kazenske zadeve

v Mariboru

Predmet: Peter Stante, zločinec.

Osební podatki:

Peter Stante, roj. 4. 5. 1914 v Spodnji Hudinji pri Celju, tja tudi pristojen, stanujoč v Spodnji Hudinji štev. 83, delavec, r. k., samski, slovenske narodnosti, staršem je ime Franc in Marija. Jugoslovanska sodišča so ga zaradi komunističnega dela že obsodila na nekaj let ječe.

Podatki o dejanju:

a) Opis dejanja:

Zgoraj imenovani je šel 11. 8. 1941 s svojim tovarišem Francem Vrunčem skozi Slivnico. Pomožnemu policistu Karlu Polnerju, ki je dodeljen postaji, sta se zdela sumljiva kot komunista, zato ju je v hipu, ko sta šla mimo orožniške postaje, poklical, naj prideta k njemu. Naradila sta se, kot da gresta proti postaji, a sta naenkrat začela bežati. Tekla sta mimo orožniške postaje proti bližnjemu gozdu, kjer sta se ločila. Vrunč je tekel proti potoku Voglajni, Stante pa proti zahodu. Orožniki in pomožni policisti s slivniške postaje so ju takoj začeli zasledovati. Franca Vrunča so po krepkem odporu prijeli v potoku Voglajni.

Peter Stante, ki je medtem pritekel do gozda, je iz večje razdalje nekajkrat ustrelil s pištolo proti pomožnemu policistu Karlu Polnerju, a ga ni zadel.

Ko smo Vrunča prijeli in zvezali, smo nadaljevali z zasledovanjem Petra Stanteta, a ga doslej še nismo prijeli.

Istega dne je posetniški sin Stanislav Selič, iz Vezovja štev. 15, v gozdu pri Vezovju zasledoval in ustavil bežečega Stanteta. Ta je z jugoslovansko vojaško pištolo štirikrat ali petkrat ustrelil proti Seleču. Z enim strelom mu je prestrelil desno stegno nad kolonom. Rana je lahka.

¹ Izvirnik je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.

Dokazna sredstva:

Kot dokaz služi podatek pomožnega policista Karla Polnerja z orožniške postaje Slivnica pri Celju. Ta je izjavil: »Ko smo zasledovali Franca Vrumča, sem videl, da je Peter Stante iz bližnjega gozda dvakrat ustrelil proti nam.«

Stanislav Selič iz Vezovja števil. 15, občina in pošta Slivnica pri Celju, je izjavil: »Sestra me je opozorila, da je neki moški prišel od bližnjega hriba, tekel čez cesto in izginil v gozdu. Pohitel sem za njim, da bi ga ustavil. Ko sem se mu približal na približno 25 korakov, je s pištolo štirikrat ali petkrat ustrelil proti meni. En strel me je zadel v nogo nad desnim kolenom.«²

Zaprosili smo, naj Petra Stanteta vpišejo v seznam tiralic komandanta varnostne policije in varnostne službe v Mariboru.

Vodja postaje:
Ploder, orožniški stražmojster

Štev. 22

POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE ŠTORE, DNE 18. AVGUSTA 1941, POLITIČNEMU KOMISARJU ZA OKROŽJE CELJE O SPOPADU S CELJSKO ČETO V JAVORNIKU PRI TEHARJAH 16. AVGUSTA 1941¹

Orožniška postaja Štore, okrožje Celje, Spodnja Štajerska
Štev. dnev. 421

Štore, dne 18. 8. 1941

Zig:

Prispelo dne 18. 8. 1941

Delovodnik 1072

Referent Priloge

Političnemu komisarju za okrožje Celje

v Celju

Predmet: Oborožene bande so se pojavile v Javorniku, občina Teharje.
Brez zveze.

16. avgusta 1941 dopoldne je poročevalec obvestil orožniško postajo Štore, da so v nepreloženem skalnatem področju pri Javorniku, 4 km vzhodno od Svetina, 10 km jugovzhodno od Celja, že nekaj dni oboroženi civilisti, med njimi jih je nekaj tudi v uniformah kakijeve barve.

Nato je orožniška postaja Štore 16. avgusta 1941, ob 15. uri, poslala šestčlansko orožniško patruljo, da bi zasledila te bande. Pod vodstvom

² Orožniško okrožje Celje je 20. avgusta 1941 predlagalo političnemu komisarju Celje, naj Stanislavu Seliču, ki se je pri zasledovanju Petra Stanteta pokazal »vzornega, neustrašenega in hladnokrvnega«, da kakšno podporo in plača stroške za zdravljenje. Politični komisar je s tem soglašal in mu izplačal 30 RM nagrade. (Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

¹ Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju.

orožniškega stražmojstra Antona Petzla je preiskala omenjeno področje. Ko je patrolja pregledovala skalnato in precej visoko goro, so jo začeli močno obstreljevati. Za naprej štrlečimi pečinami so banditi našli dobro kritje in jih orožniška patrolja ni videla. Tudi ona je začela streljati.² Pri naskoku je opazila 2 osebi v uniformah, ki sta bežali. Ko je prodirala naprej, je naletela na tabor, ki so ga banditi ravnokar beže zapustili. Tam je ležalo 7 polnih nahrbtnikov. Med kamni je gorel ogenj, ki so na njem pripravljali kosilo. Pustili so tudi 4 puške, 5 komadov dinamitnih razstrelilnih nabojev s škatlo razstrelilnih vžigalnih glavic, 500 nabojev in 3 ročne bombe. Na nahrbtnikih so bila vojaška šotorska krila, odeje in deloma civilni, deloma srbski vojaški plašči. Poleg živih in perila je bilo tudi nekaj specialk in načrtov v merilu 1:100.000, večina pa v merilu 1:50.000 iz Celja in okolice do Rogaške Slatine in obmejnih delov Hrvaške.

Vse te reči smo zaplenili in jih bomo poslali zbirnemu mestu za plen v Celju.

Po številu nahrbtnikov in ležišč sklepamo, da je bilo 8 do 10 oseb. Nekaj pušk so morali vzeti s sabo, ker so pozneje obstreljevali patroljo še z druge strani.

Ko je patrolja pozneje preiskala vse bojno področje, ni našla nobenega ranjenca, tako da domnevamo, da ni bil nihče zadet. Da so banditi lahko zbežali, je pripisati okoliščini, da je bila šestčlanska orožniška patrolja mnogo prešibka, da bi obkolila goro, pa tudi terena ni poznala.

Isti dan ob 22. uri ponoči smo skupaj s petčlansko orožniško patroljo s postaje Šentjur ob Južni železnici, ki jo je pritegnilo streljanje, napadli sosednjo goro. Ta ima namreč mnogo težko dostopnih lukenj in glede na šum smo sklepali, da so se vanjo umaknili banditi. Zaradi noči smo morali akcijo prekiniti. 17. avgusta ob zori smo še enkrat preiskali vse področje. Sodelovala je tudi orožniška patrolja s postaje Šentjur ob Južni železnici. Pri tem smo ugotovili, da so se banditi ponoči izmuznili. V neki luknji smo našli prenočišče, ki je bilo z zemljo zavarovano pred streli.

Ko smo poizvedovali pri ljudeh v okolici, so nam ti povedali, da so v noči na 17. avgust videli nekaj oboroženih civilistov, ki jih je orožniška patrolja razgnala in so bežali proti Kalobju, 6 km južno od Šentjurja ob Južni železnici. Sled za njimi se je nato izgubila.

Na papirju, ki smo ga našli v nahrbtniku, smo razbrali imena Ivan Skvarča, ključavničar iz Zvodnja 71 pri Celju, Anton Rebek, mehanik iz Celja, Ivan Koželj iz Škofje vasi. Našli smo tudi dokumente Karla Vovka iz Štor, občina Teharje. Ta je že pred mesecem zbežal iz Štor in ga poznajo kot komunista.

Za ugotavljanje istovetnosti teh oseb in njihovih svojcev se bomo zvezali z odgovarjajočimi ustanovami.

² Patrolja se je spopadla s Celjsko četo. Njen politkomisar in po Vrnčovem zajetju tudi komandir Peter Stante-Skala se je poškodoval in se odšel zdraviti v Dramlje. Njegovi funkciji pa je prevzel Vilko Šlander, ki je prišel iz Pohorske čete. Tam je bil politkomisar.

Enakó poročilo pošiljamo poveljniku redarstvene policije Alpenland, komandantu orožništva pri šefu civilne uprave za Spodnjo Štajersko v Mariboru, političnemu komisarju za okrožje Celje, orožniškemu okrožnemu vodji kot dodatek k že oddani telefonski prijavi in celjski izpostavi tajne državne policije.

Vodja postaje:
Petzl, orožniški strazmojster

Štev. 23

**POROČILO VARNOSTNE POLICIJE, DNE 13. NOVEMBRA 1941,
O NAPADU CELJSKE ČETE NA NEMŠKEGA OROŽNIKA
NA PLANINI, 26. AVGUSTA 1941¹**

Iz poročila varnostne policije z dne 13. XI. 1941

Primer 5

Čas dogodka: 26. 8. 1941

Kraj dogodka: Planina

V kmečko hišo na Planini je prišlo šest komunistov. Kmetico so prisilili, da jim da kaj jesti in piti, a jih je zavrnila. Ženska je takoj obvestila vodjo orožniške postaje Neuwirtha, da se ji oba mladeniča zdita sumljiva.

Oba mladeniča sta se medtem spravila na skedenj. Ko je prišel vodja orožniške postaje Neuwirth, se je povzpел na skedenj, da bi ju preiskal. Pri tem pa ga je 6 banditov skozi luknjo v skednju z dvema streloma prestrelilo, da je bil na mestu mrtev. Banditi so mu vzeli pištolo in zbežali.²

¹ Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

² To je bil ostanek Celjske čete. Dogodek je bil 26. avgusta 1941 na Pustih njivah pri Vovkovih. Dr. France Škerl (Počeci partizanskega pokreta u Sloveniji, Beograd 1956, str. 142, op. 437) napačno trdi naslednje: »B S P. U nemačkom se izvoru ne navodi vreme izvršenja dogadjaja, ali prema kronološkom redu kojim su oni nabrojani, to se najverovatnije desilo 25. VIII. 1941.«

**POROČILO POLITIČNEGA KOMISARJA ZA OKROŽJE CELJE,
DNE 1. SEPTEMBRA 1941, ŠEFU CIVILNE UPRAVE
V SPODNJI ŠTAJERSKI O UNIČENJU CELJSKE ČETE
PRI ŠT. RUPERTU 27. AVGUSTA 1941¹**

Prepis.

Politični komisar za okrožje Celje

Štev.: 1-520/6-41

Celje, dne 1. septembra 1941.

Predmet: Nagrada za Franca Zavška,
mlinarjevega sina iz Št. Ruperta štev. 78
pri Sv. Lenartu, občina Laško.

Šefu civilne uprave v Spodnji Štajerski

Maribor
Realka

27. avgusta 1941 zgodaj zjutraj je prišel mlinarjev sin Franc Zavšek iz Št. Ruperta štev. 78 pri Sv. Lenartu, občina Laško, na orožniško postajo Štore in prijavil, da so 27. 8. 1941, zjutraj ob 6. uri, prišli v hišo njegovih staršev v Št. Rupertu štev. 78 trije oboroženi banditi in prosili, naj jim dajo kaj jesti. Ker so jih zavrnali, so odšli ob potoku, a so takoj nato prilezli k mlinu, da bi prespali na skednju.

Ko je vodja postaje stražmojster Anton Petzl to zvedel, je z glavnim stražmojstrom Francem Seereiterjem in stražmojstrom Antonom Totterjem ter pomožnim policistom Rudolfom Sivkom odšel na kraj dogajanja. Orožniška postaja Šentjur ob Južni železnici je za okrepitev poslala okrajnega stražmojstra Aleksandra Lengensteina in pomožnega policista Valentina Verbiča. Zavškov mlin je najti na specialki 1 : 100.000 Rogatec 12mm od levega roba karte in 4,5 cm južno od Južne železnice nad Celjem in Šentjurjem. Ob 10. uri je orožniška patrulja prišla do mlina in ga obkolila v razdalji 30—50m ter se zaklonila.

Mlinarjev sin Franc Zavšek, ki je prinesel prijavo, je splezal na skedenj, da bi videl, v katerem kotu so banditi. Nato smo streljali v tisto smer. Čez nekaj časa smo bandite poklicali v slovenskem jeziku, naj se predajo in zlezejo s skednja. Na pozive niso odgovorili. Spet smo streljali na streho. Ponovni pozivi na predajo niso imeli uspeha. Tedaj smo izpod strehe zašlišali strele, nato pa je bilo vse mirno. Že 6 ur smo oblegali mlin in ni bilo videti, da bi se banditi nehali upirati. V senu so našli dobro kritje, tako da jih nismo mogli videti in točno določiti njihovega položaja. Če bi čakali noči, bi nastala nevarnost, da bodo to izkoristili in skušali pobegniti. Poleg tega nismo vedeli, ali banditi do noči ne bodo dobili okrepitev. Ta okolnost je narekovala edini mogoč izhod: zažgati skedenj skupaj z banditi. Za požig je pod smrtno nevarnostjo poskrbel mlinarjev sin Franc

¹ Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

Zavšek, ki je bil pri tem še posebno hraber. Ogenj je zajel tudi stanovanjsko hišo. Posamezni orožniki in sosedje so se trudili, da bi ga omejili. Ko je skedenj že gorel s plamenom, je nenadoma odjeknilo 4—5 strelav. Orožniki so menili, da so se banditi sami pokončali. Toda čez nekaj časa je skočil bandit iz skednja in skušal zbežati v gozd. Stražmojster Totter je skočil za njim, a mu je na vlažnem zemljišču spodrsnilo in je padel. To priložnost pa je bandit izkoristil in večkrat ustrelil proti njemu. Ranil ga je v senca in v trebuh. Orožniki so streljali na bandita in stražmojster Petzl ga je s prvim strelom smrtno zadel v srce.

Težko ranjenega orožnika Totterja smo prepeljali v celjsko pokrajinsko bolnišnico. Tam je naslednjo noč umrl, ne da bi sploh prišel k zavesti. Drugi dan smo pri razkopavanju pogorišča ugotovili, da so v skednju zgoreli 4 banditi. Nismo pa mogli ugotoviti njihove istovetnosti.²

² Primerjaj s Stantetovim člankom »Prva celjska četa« v Spominih na partizanska leta IV, Ljubljana 1950, str. 39-52 in s Škerlovim pisanjem v knjigi Počeci partizanskega pokreta u Sloveniji, Beograd 1956, str. 141-142!

Dogodek omenja Slovenski poročevalec šte. 18, dne 20. septembra 1941:

»Celjske partizane je neki kmet dvakrat izdal, toda obakrat so se spretno umaknili brez lastnih izgub in s težkimi izgubami za nem. žandarje. Izdajalca so nato partizani ujeli in nameravali likvidirati, toda zaradi žene in otrok so se ga usmili in ga izpustili. V zahvalo za podarjeno življenje, jim je lopov pripeljal 30 žandarjev in gestapovcev, ki so partizane obkolili. Partizani so enega žandarja ubili, sami pa so izgubili 4 smrtno zadete člane svoje čete. — Nobenega usmiljenja z denuncianti!« (Zbornik dokumentov NOV, VI/1, dok. šte. 31.)

Omenja ga tudi poročilo PK KPS za Štajersko:

»c) Oddelek šest ljudi je odšel pod Vilčevim (Vilko Šlander, ki je po 16. avgustu 1941 prevzel poveljstvo čete — op. T. F.) vodstvom kaznovat kmeta, ki je logor izdal. Naloge ni izvršil, pač pa je hotel s pomočjo istega kmeta nastaviti past žandarmeriji. V to past se je sam ujel in je bil razen enega moža ves uničen.« (Izvirnik v arhivu CK ZKS v Ljubljani; Zbornik dokumentov NOV VI/1, dok. šte. 34.)

Namestnik orožniškega okrožnega vodje Celje poročnik Haller je 27. avgusta 1941 ob 18.30 poročal:

»Včeraj (očitna pomota. Biti mora: danes — op. T. F.) so orožniški postaji Štore sporočili, da so v okolici mlina v Sentrupertu, občina Sentjur ob Južni železnici oziroma Laško, komunisti. Orožniški postaji Štore in Sentjur, v moči po 6-8 mož, sta šli nato v patroljo in jima je uspelo v mlinu Štore šte. 73 komuniste izslediti. Ker se ti niso odzvali ukazu, naj pridejo ven, so mlin zažgali.

Ogenj se je razširil na stanovanjsko hišo. Medtem ko sta bili orožniški postaji zaposleni z gašenjem, je skočil neki komunist iz mlina in hotel zbežati. Orožniški stražmojster Totter ga je hotel ustaviti, a ga je oni ustrelil v glavo in trebuh. Ostali orožniki so komunistu ustrelili. Menijo, da sta v mlinu zgorela najmanj dva komunisti. Ognja ni bilo mogoče pogasiti, tako da sta stanovanjska hiša in mlin popolnoma zgorela.

Težko ranjenega orožniškega stražmojstra smo ob 18. uri 45 minut prepeljali v celjsko bolnišnico.« (Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju.)

Dogodek omenja tudi poročilo varnostne policije, dne 13. XI. 1941: »Orožniška patrolja s postaje Štore pri Sentjurju ob Južni železnici je na omenjenem področju izsledila komuniste, ki so bili v nekem mlinu.

Ker komunisti niso hoteli priti iz mlina, ga je orožniška patrolja zažgala. Ogenj je zajel tudi stanovanjsko hišo, tako da je orožništvo moralo ogenj hitro gasiti. Casil je tudi orožniški nadstražmojster Totter s postaje Štore, ki je pri tem odložil svoje orožje. Eden izmed komunistov je skočil iz gorečega mlina. Totter ga je takoj začel zasledovati, a je padel in ga je komunist večkrat ustrelil in težko ranil.

V ustreljenem banditu so spoznali mlinarjevega sina Ivana Novaka iz Vrbnega šte. 10, občina Šentjur ob Južni železnici. Nekoč je bil vodja četnikov v Šentjurju in poročnik v jugoslovanski vojski.³

Ker je Zavškova družina po požigu mlina popolnoma obubožala, sem laškemu županu naročil, naj ji takoj izplača enkratno podporo v znesku 300 RM.

Obenem še predlagam:

1. naj se mlinarjevemu sinu Francu Zavšku iz Št. Ruperta 78 za njegovo odločno in neustrašno vedenje in sodelovanje pri ugotavljanju in uničevanju bande — v smislu razglasa komandanta varnostne policije in varnostne službe v Spodnji Štajerski, dne 20. 8. 1941 — izplača nagrada v znesku 2500 RM;⁴

2. zakoncema Zavšek naj urad pooblaščenca državnega komisarja za utrditev nemštva izroči za odškodnino mlin, ki je last Ivana Novaka ali njegovih sorodnikov v Vrbnem šte. 10, občina Šentjur ob Južni železnici. Obnova mlina se ne izplača.

3. Udeležencem, orožnikom in pomožnim policistom, naj se javno izreče priznanje za njihov hraber nastop, stražmojstra Antona Petzla pa naj se prednostno upošteva pri zasedbi orožniških položajev.⁵

Za točnost prepisa:

Knoll

V zastopstvu:

Dr. Hecke

Orožniška patrolja je komunista ustrelila, medtem ko so drugi 4 komunisti zgoreli v mlinu. (Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

³ Podatek ne drži. Ivana Novaka ni bilo v tej skupini.

⁴ 5. septembra 1941 je komandant varnostne policije in varnostne službe v Spodnji Štajerski SS-Standartenführer Otto Lurker predlagal vladnemu predsedniku dr. Müllerju-Hacciusu, naj se Franca Zavška, ki je pomagal uničiti pet partizanov in ki »si je pridobil dragocene zasluge tudi s tem, da je za pristojno orožniško postajo vedno vršil konfidentsko službo« nagradi s 1000 RM. (Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

15. septembra 1941 je šef civilne uprave odobril 1000 RM nagrade za izdajalca in 300 RM pomoči za pogorelce. (Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

⁵ Orožnike, ki so se udeležili napada, je komandant orožništva pri šefu civilne uprave polkovnik Novotny pismeno pohvalil. (Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.) Vodjo orožniške postaje Store stražmojstra Antona Petzla so jeseni 1941 premestili v Soštanj.

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE ŠTORE, DNE 11. SEPTEMBRA 1941,
POLITIČNEMU KOMISARJU ZA OKROŽJE CELJE
O POŽIGU V TEHARJAH¹**

Orožniška postaja Store, okrožje Celje, Štajerska
Štev. dnev. 395 ad

Store, dne 11. septembra 1941

Žig:

Politični komisar
za okrožje Celje
Prispelo 14. IX. 1941
Štev. Priloge

Političnemu komisarju za okrožje Celje

v Celju

Predmet: Požig v Teharjah.

Zveza: Naše poročilo štev. 395, dne 12. 8. 1941.

10. septembra 1941 ob 20.30 je v skednju posestnika in občinskega tajnika Štefana Stojana v Teharjah štev. 5 izbruhnil požar. Zgorel je 10 m dolg in 6 m širok skedenj skupaj z zalogami sena in slame. Zgorelo je 70 q sena in 5 q slame. Gmotne škode je za približno 2000 RM in jo bo v glavnem povrnila zavarovalnica.

Sosednji objekti niso bili ogroženi.

Nastopili so okoliški gasilci, a skednja ni bilo mogoče več rešiti; zgorel je do tal.

Ta požar je v poslednjih petih tednih pri istem posestniku že tretji po vrsti.²

7. 8. 1941 je začel goreti isti skedenj, a so ogenj pravočasno opazili in pogasili. V zvezi s tem so tedaj prijeli mesarskega pomočnika Franca Stravsca, ki je malo pred tem odšel iz skednja, kjer je prenočil, ne da bi gospodar o tem kaj vedel. Zdaj sedi v zaporu in dejanje zanika.

Pet dni pozneje, 11. 8. 1941, je pri istem posestniku začelo goreti na nekem drugem delu gospodarskega poslopja, ki je zgorelo. Glej naše poročilo štev. 395, dne 12. 8. 1941. Zgorele so zaloge sena in slame. 18 m dolgo in 10 m široko poslopje, ki so ga sestavljali skedenj in 2 kašči skupaj z lopo za vozove, je zgorelo do tal. Skupna škoda znaša približno 6000 RM.

Oba požara sta izbruhnila v jutranjih urah, tretji pa v večerni uri, ko je bilo že popolnoma temno.

Dekla Kristina Otorepec, ki služi pri oškodovancu, je 3. 9. 1941 zgodaj zjutraj, ko je bilo še temno, odšla po krmo na pod skednja, ki je zadnjič zgorel in je bil zdaj prosto pristopen. Zgoraj jo je neki

¹ Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju.

² Gospodarsko poslopje so zažgali borci Celjske čete. O tem poroča tudi PK KPS za Štajersko, ko našteva akcije Celjske čete:

»Pred Buzdovim padcem so zažgali dve gospodarski poslopji na Teharju.«
(Zbornik dokumentov NOV, VI/1, dok. štev. 34.)

moški, ki ga v temi ni spoznala, udaril po glavi, da je padla v nezavest. Neznanec je neopažen zbežal. Mogoče je že tisto noč nameraval podtakniti ogenj, pa mu je to onemogočila dekla.

V vseh treh primerih je bil ogenj podtaknjen in gre za sabotažno dejanje.

Oškodovavec je bil že v Jugoslaviji občinski tajnik v Teharjah. Ta položaj ima še danes. Tako ima možnost, da daje sodbe o vedenju in nekdanjem obnašanju prebivalcev. Župan, ki je prišel iz Zgornje Štajerske, ga uporablja za oporo in poizvedbe. Zaradi tega je pri prebivalstvu, ki nasproti Nemcem ni prijateljsko razpoloženo, padel v nemilost.

Ker je mesto požara čisto ob razmeroma zelo prometni cesti Celje—Teharje, vidi pogorišče mnogo ljudi. Tako je dosežen namen vznemirjenja.

Poizvedovanje za storilci je bilo doslej neuspešno. Nadaljevali ga bomo skupaj s celjsko izpostavo državne kriminalne policije.

Enako poročilo pošiljamo političnemu komisarju za okrožje Celje, komandantu orožništva pri šefu civilne uprave v Mariboru, komandantu varnostne policije in varnostne službe, izpostavi Celje in celjski izpostavi tajne državne policije.

Petzl, stražmojster

Savinjska četa

Štev. 26

POROČILO ŽUPANA IZ ŠT. PAVLA PRI PREBOLDU, DNE 7. JULIJA 1941, POLITIČNEMU KOMISARJU ZA OKRAJ CELJE-OKOLICA O NAPISNI AKCIJI V OBCINI¹

Župan občine Št. Pavel pri Preboldu, dne 7. 7. 1941.

Strogo zaupno!

Političnemu komisarju za okraj Celje-okolica

v Celju

Zadeva: Komunistični podvigi.

Ponavljam Vam svojo današnja telefonsko prijavo, da so bili vsi kažipotni na državni cesti od kraja Šentruperta do Prekope pred Vranskim prepleskani z rdečo barvo in da je bil tam poleg prav tako z rdečo barvo naslikan komunistični znak (srp in kladivo). Razen tega je bilo v krajih Grajska vas in Gomilsko na gasilskih domovih napisano v slovenskem jeziku »Naj živi Stalin!« z rdečo barvo. Potem ko sem prejel

¹ Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju. Glej tudi: Stane Terčak: Med Mrzlico in Dobrovljami, Celje 1955, str. 75.

prijavo o teh sramotnih dejanjih, sem z našim orožniškim stražmojstrom (Hugo Vogel) takoj prevozil imenovano progo in odredil, da se ti rdeči znaki na najhitrejši način odstranijo. Ker so v poslednjem času pred prevratom sokoli in komunisti sodelovali z roko v roki in sicer na ta način, da so bili mnogi komunisti kot člani sprejeti v sokolsko društvo, je že čas, da se ta stvar temeljito spravi v red. Gospod Eidenberger in gospod Paidasch² imata spisek tistih nacionalnih Slovencev, ki še prihajajo v poštev za varnostni zapor, žandarmerijska postaja pa ima spisek tukajšnjih komunistov.

Heil Hitler!

8. 7. 41. D

Žig:

Župan občine
Št. Pavel pri Preboldu

Cauer

župan

Žig:

Politični komisar Celje-okolica
Prispelo

Štev. 27

**POROČILO OKROŽNEGA OROŽNIŠKEGA VODJE CELJE,
DNE 7. JULIJA 1941,
POLITIČNEMU KOMISARJU ZA OKROZJE CELJE,
O NAPISNI AKCIJI V CELJSKEM OKROZJU¹**

Orožniško okrožje Celje, Štajerska.
Dnevnik štev. 382

Političnemu komisarju za okrožje Celje

v Celju

Zadeva: Komunistična mazaška akcija.

Odnos: Prijava (telefonska) postaj Šoštanj in Vransko
kakor tudi Št. Pavel pri Preboldu.

Po telefonski prijavi zgoraj omenjenih orožniških postaj so v noči od 6. na 7. VII. 1941 dozdevni komunistični elementi z rdečo barvo opremili kažipote, krajevne napisne table itd. z napisi kakor »Živela Rusija«, »Živel Stalin« in podobno.

Postaja Šoštanj je v dogovoru z voditeljem Heimatbunda prišla 4 osumljence.

Postaja Prebold prosi za dostavo tovornega avtomobila, da prevzame osumljence. Postaja Vransko doslej o storilcih še ni ničesar ugotovila.

² Edo Paidasch iz Brežic je kot vneti petokolonaš 1941. leta postal vodja II. vodstvenega urada v celjskem okrožnem vodstvu Štajerske domovinske zveze. Po osvoboditvi je bil obsojen na smrt in obešen.

¹ Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju. Glej tudi: Stane Terčak: Med Mrzlico in Dobrovljami, Celje 1955, str. 74.

Izpostavi državne policije, varnostne službe in varnostne policije je bila sporočena prijava o dogodkih in s temi mesti sklenjen dogovor glede nadaljnjega postopka za ugotovitev storilcev. O uspehu bomo poročali.

7. 7. 41. D.

Žandarmerijski okrožni vodja:
v. z.

Rudolf Haller

Štev. 28

**POROČILO CELJSKE IZPOSTAVE VARNOSTNE SLUŽBE,
DNE 8. JULIJA 1941, KOMANDANTU VARNOSTNE POLICIJE
IN VARNOSTNE SLUŽBE V SPODNJI ŠTAJERSKI
O NAPISNI AKCIJI V CELJSKEM OKROŽJU¹**

Varnostna služba državnega vodje SS, izpostava Celje

IV. A 1/3
B. — štev. 183/41
Ai./Pr.

Celje, 8. 7. 1941

Komandantu varnostne policije in varnostne službe
v Spodnji Štajerski
SS-Standartenführer Lurker

Maribor
Carnerijeva ulica 7

Predmet: Komunistična rovarjenja v celjskem okrožju.

Zveza: Telefonsko sporočilo SS-Oberscharführerja Aichelburga
SS-Standartenführerju Lurkerju 7. 7. 41.

V nedeljo, dne 6. 7. 41, so mnogi moški prebivalci iz celjskega okrožja nosili v gumbnicah rdeče nagelje.

Kot so poročale orožniške postaje, so komunistični elementi pomazali vso okolico Žalca, Vranskega, Braslovč, Šoštanja, Velenja in Vojnika. Kažipote so popisali s slovenskimi imeni ali pa prečrtali nemška, na zidovih pa so bila gesla: »Dol s Hitlerjem!« — »Živel Stalin!« — »Živela svobodna Slovenija!« Na kažipotih je bilo mnogo znamenj srpa in kladiva. Uporabljali so navadne vodne barve, katran, oljne in žlahtne barve.²

Napise so odstranili ali premazali cestarji že v zgodnjih jutranjih urah, če so imeli na razpolago potrebna sredstva. Drugi del so očistili popoldne, tako da so bile posledice akcije zvečer vidne le še malokje.

7. 7. popoldne smo izvedli splošno aretacijo najbolj znanih komunistov v tistih krajih, kjer so bila rovarjenja. Te akcije se je ude-

¹ Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

² Akcijo so po navodilih Pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko izvedli komunisti iz Savinjske in Šaleške doline v noči pred odhodom v partizane. Isto noč so tudi komunisti v Rušah izvedli napisno akcijo.

ležila državna tajna policija, zaščitna policija in orožništvo iz prizadetih krajev. V celjske okrožne zapore smo spravili približno 90 aretiranih. Val aretacij se bo še nadaljeval.

O uspehu te nadaljnje akcije bomo še poročali!

V vednost političnemu komisarju
okrožja Celje

Vršilec dolžnosti vodje:
zastopstvu: V. Aichelburg
SS-Oberscharführer

med akte
Dorfmeister

Štev. 29

**POROČILO OROŽNISKE POSTAJE MOZIRJE, DNE 21. JULIJA 1941,
POLITIČNEMU KOMISARJU CELJE
O IZOBEŠENJU JUGOSLOVANSKE ZASTAVE PRI MOZIRJU¹**

Orožniška postaja Mozirje, okrožje Celje, Spodnja Štajerska.
Štev. dnev. 330

Političnemu komisarju

v Celju

Predmet: Najdba jugosl. zastave
Zveza: —

Žig:
Politični komisar
za okrožje Celje
Prispelo 23. VII. 1941
Štev. 147/1 Priloga —

V noči na 21. julij 1941 je v nekem sadovnjaku izven Mozirja nekdo privezal na drevo jugoslovansko zastavo, v velikosti 50 × 70 cm, ki jo je sam pobarval z barvnim svinčnikom (modro-belo-rdeče).

Zastavo je naša postaja odkrila in odstranila že 21. 7. 1941 ob 6. uri. Storitve do sedaj še nismo mogli ugotoviti.

Vodja orožniške postaje:
Scheleh, orožniški stražmojster

¹ Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju.

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE ŽALEC, DNE 5. AVGUSTA 1941,
POLITIČNEMU KOMISARJU CELJE O POŽIGU V DOBERTEŠI VASI
4. AVGUSTA 1941¹**

Orožniška postaja Žalec, okrožje Celje, Štajerska
Štev. dnev. 667

Žalec, 5. avgusta 1941.

Političnemu komisarju za okraj Celje-okolica

Predmet: Požar v Doberteši vasi.

v Celju

4. avgusta 1941, približno ob 23.30, je izbruhnil požar v kozolcu na župnijskem posestvu v Doberteši vasi, občina Žalec, okrožje Celje, ki ga upravlja komisar. Ogenj je uničil kozolec skupaj s senom in zrnjem. Škoda znaša približno 4400 RM. Ogenj je bil prav gotovo podtaknjen.

Župnijsko posestvo v Doberteši vasi že od začetka junija 1941 upravlja komisar. Po aretaciji župnika Alojza Ocvirka, opravlja cerkvene obrede brezplačno upokojeni župnik Robert Vaclavik, star 75 let.

Pogoreli objekt je stal sredi Doberteše vasi neposredno ob občinski cesti. V njem je bilo približno 10.000 kg svežega sena in približno 3.500 kg neomlačene pšenice ter 2 gospodarska voza. Ogenj sta najprej opazila 2 hlapca s sosednjega dvorišča. Ko sta pritekla na pogorišče, sta videla, da gori znotraj kozolca. Ko sta poskušala od tam rešiti vprežne vozove, sta ugotovila, da so jih storilci zavrli, da jih ne bi mogli odpeljati. Ta namen so v celoti dosegli, ker zaradi prevelike vročine ni bilo več mogoče sprostiti zavor. Stavba je popolnoma zgorela. Gasilci, ki so prišli iz Doberteše vasi in Vrbja, so požar lahko le omejevali. Gasilce iz Žalca, ki so prav tako prišli na pogorišče, so talkoj odposlali nazaj, ker na pogorišču niso bili več potrebni in ker so jih rabili v Žalcu samem.

Nedvomno gre za sabotažo iz sovražnih vrst, da bi otežili preskrbo prebivalstva, ker je v istem času prišlo do napada na Kugčino posestvo v Levcu pri Celju, ki ga prav tako upravlja komisar.²

Iskanje požigalcev je bilo do sedaj neuspešno.

Prepis pošiljamo...³

Žig:

Politični komisar
za okrožje Celje
Prispelo 6. VIII. 1941
Štev. 144/10 Pril. —

Vodja postaje:

Klein, orožniški stražmojster

¹ Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju.

² Požigi na zaplenjenih gospodarstvih so v zvezi z nalogami, ki o njih govori dok. štev. 9.

³ Naslove izpuščamo.

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE ŠMARTNO OB PAKI,
DNE 5. AVGUSTA 1941, KOMANDANTU VARNOSTNE POLICIJE
IN VARNOSTNE SLUŽBE V SPODNJI ŠTAJERSKI
O POŽIGU V ŠMARTNEM OB PAKI 4. AVGUSTA 1941¹**

Orožniška postaja Šmartno ob Paki, okrožje Celje, Spodnja Štajerska.
Štev. dnev. 190

Šmartno ob Paki, dne 5. avgusta 1941

Komandantu varnostne policije in varnostne službe Maribor.
V vednost političnemu komisarju za okrožje Celje
in orožniškemu okrožnemu vodji v Celju.

Predmet: Neznanci so streljali s pištolo in zanetili požar v Šmartnem ob Paki.

4. 8. 1941, približno ob 22.30, je nekdo v bližini paškega gradu pri Šmartnem ob Paki trikrat ustrelil s pištolo proti posestniškemu sinu Rudolfu Kummerju iz Slatine 11 pri Šmartnem ob Paki.

4. 8. 1941, približno ob 23. uri, je začel goreti kozolec pri župnišču v Šmartnem ob Paki, kjer je tudi sedež občine. Kozolec, ki je bila v njem spravljena žetev — pšenica, je zgorel.

Sumimo, da sta to dejanje napravila dva nepoznana mladeniča, ki sta ju videla pred streljanjem grajska kuharica Margareta Šajtegl in njen ženin Rudolf Kummer iz Slatine 11. Šajteglava in Kummer sta jih opisala takole:

»Eden je bil visok 165 cm, s klobukom in raztrganim suknjičem, z dolgimi hlačami in je nosil dve navzkriž obešeni krušni torbici.

Drugi je bil visok približno 155 cm, brez pokrivala in oblečen v pumparice.«

Ko sta se 4. 8. 1941, približno ob 22.15, Šajteglava in Kummer približevala paškemu gradu, sta mladeniča prišla iz nekega grma v parku. Ko sta videla, da so ju opazili, sta se umaknila v smeri Šmartno ob Paki.

Ko je Kummer sedel na kolo in hitel poročat o tem na našo postajo, je večji mladenič iz grajskega parka trikrat ustrelil s pištolo proti njemu. Takoj, ko je orožništvo prišlo do gradu, je začel goreti župnijski kozolec v Šmartnem ob Paki.

Domnevamo, da sta obe kaznivi dejanji napravila ta dva mladeniča, ki sta ju Šajteglava in Kummer opazila v grajskem parku. Dosedanje iskanje storilcev je bilo brezuspešno.

Poizvedovanje bomo nadaljevali v sporazumu s sosednjimi postajami, o uspehu bomo poročali.

Vodja postaje:
Grossmagg l. r.
orožniški stražmojster

¹ Izvirnik je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE CELJE, DNE 6. AVGUSTA,
KOMANDANTU VARNOSTNE POLICIJE IN VARNOSTNE SLUŽBE
V SPODNJI ŠTAJERSKI
O POŽIGU V LEVCU PRI CELJU 4. AVGUSTA 1941¹**

Orožniška postaja Celje, okrožje Celje, Spodnja Štajerska.
Štev. dnev. 460

Celje, dne 6. avgusta 1941.

Komandantu varnostne policije in varnostne službe

Predmet: Nepoznani komunisti
so zanetili požar

Zveza: ni

Priloge: 1

v Mariboru

Žig:

Politični komisar
za okrožje Celje
Prispelo 7. VIII. 1941
Štev. 152 Priloga —

4. avgusta 1941 ob 23.15 so nepoznani komunisti zanetili požar v kašči za hmelj oziroma gospodarskem poslopju izseljene Franciške Kugec v Levcu štev. 9.

Zaradi lahnega severozahodnika je bila 27 m dolga in 7 m široka lesena in z opeko pokrita kašča hitro v plamenih.

Zaradi lahnega severozahodnika je ogenj zajel in docela uničil tudi kaščo za hmelj in gospodarsko poslopje brata in sestre Matije in Marije Ribinšek iz Levca št. 1.

Kugčino gospodarstvo upravlja komisar; ogenj je uničil naslednje poljske pridelke in orodje:

3500 kg sena, 3000 kg detelje, 1500 kg soržice, 4000 kg pšenice, 1000 kg ječmena, 2500 kg slame, 3 težke vprežne vozove, 2 velika soda za vodo, sod za gnojnico, 2 lestvi za voz, korito za premog in približno 400—500 drogov za hmelj. Celotna škoda znaša 10.700 RM.

...²
Ker je v istem času izbruhnil požar tudi v občini Doberteši vasi pri Žalcu, okrožje Celje, na neki kmetiji, ki jo upravlja komisar, lahko domnevamo, da gre za sabotazo komunistov.

Vodja postaje:

Futterer

orožniški stražmojster

Političnemu komisarju za okrožje Celje

Prispelo dne 8. 8. 1941

Delovodnik Referent Priloge

941

¹ Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju.

² Nepomembne podrobnosti izpuščamo.

³ Nepomembne podrobnosti izpuščamo.

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE VRANSKO, DNE 10. AVGUSTA 1941,
POLITIČNEMU KOMISARJU CELJE O AKCIJAH SAVINJSKE ČETE¹**

Orožniška postaja Vransko, okrožje Celje, Spodnja Stajerska.
Štev. dnev. 432

Vransko, dne 10. avgusta 1941.

Političnemu komisarju za okrožje Celje

v Celju

Predmet: Komunistične sabotaze.

Žig:
Politični komisar
za okrožje Celje
Prispelo 12. VIII. 1941
Štev. 152 Pril. —

Doslej neugotovljeni komunisti so v noči na 10. 8. 1941, na državni cesti Vransko—Ljubljana, v katastrski občini Zaplanina, trška občina Vransko, med kilometrskima kamnoma 43,5—43,6 prerezali žice in požagali brzozjavne drogove števil 600, 601 in 602. Iz 15 m dolge posekane smreke in dveh brzozjavnih drogov, ki so jih položili preko ceste, so napravili avtomobilsko oviro. V ta namen so iz nezaklenjene sobe posestnika Antona Skrabe, ki je približno 100 korakov oddaljena od kraja zločina, odnesli žago in 2 sekiri. Avtomobilsko oviro je 10. 8. 1941, približno ob 5.30 opazil hlapec posestnika Cirila Razborška iz Isde pri Trojanah in jo s pomočjo svojega gospodarja odstranil. Dogodek so sporočili najprej orožništvu v Motnik, v kamniško okrožje. Ko pa je sporočilo prišlo na našo postajo, smo uvedli preiskavo. Storitci bi bili lahko komunisti, ki so zaradi uvedenega patroljiranja na Gorenjskem pribežali na naše področje. Preiskavo nadaljujemo sporazumno z motniško postajo.

9. 8. 1941, približno ob 20. uri, je gostilničar Jožef Felicijan iz Stopnika s slom pismeno obvestil našo postajo, da so zvečer pri kopanju Osetovega vinograda v Stopniku našli 5 min. Po zemlji se je videlo, da so bile mine zakopane šele pred kratkim. Ko je kmalu nato posestniški sin Franc Planinc iz Hieronima števil 37 sporočil postaji, da je videl 11 moških, ki so bili verjetno komunisti, je postaja to sporočila orožniškemu okrožju Celje. Sem so nato še prispeli poročnik Fehleisen, rev. poročnik Kolmanitsch in okrajni poročnik Haller s 7 uslužbenci motoriziranega orožništva iz Celja. Ko smo se pogovorili o položaju, smo odposlali k Sv. Hieronimu patroljo, ki so jo sestavljali okrajni orožniški nadstražmojster Franc Kethmayer in 4 stražmojstri motoriziranega orožništva. Drugo patroljo, ki sta jo sestavljala okrajni poročnik Haller in stražmojster motoriziranega orožništva, pa smo poslali v Stopnik, da bi zavarovala mine. Približno ob štirih zjutraj je okrajni poročnik Haller ustavil nekaj komunistov, ki so šli po nekem klanecu in so bili oboroženi s karabinkami. Prvi bandit je na klic vrgel

¹ Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju.

puško z rame in začel streljati proti orožnikoma. V istem trenutku je z nasprotne strani padlo nekaj strelav. Orožnika sta takoj odgovorila s streljanjem. Ker so bili komunisti v klancu, so se po daljšem streljanju lahko umaknili. Orožnika nista bila ranjena. Strele je slišal stražar, ki je čuval orožniško kasarno, in o tem obvestil poročnika Fehleisna. Ta je z rev. poročnikom Kolmanitschem in vodjo postaje orož. stražmojstrom Gröglom pohitel orožnikoma na pomoč. Čeprav smo dolgo časa preiskovali bojno področje, komunistov zaradi gostega in obsežnega gozda nismo mogli dalje zasledovati. Uradu za zbiranje vojnega plena v Celju smo naročili, naj pobere mine.

10. 8. 1941 dopoldne je posestniški sin Ivan Gomilar s Črete, občina Vransko, našel nad omenjenim bojiščem v grmu lahko strojnico. Začasno smo jo shranili na naši postaji.

Patrulja, ki smo jo poslali proti Sv. Hieronimu, da bi v bližini Planinčeve kmetije izsledila 11 moških, verjetno prav tako komunistov, ni imela uspeha, ker so zaradi velike razdalje pretekle že 3 ure in so komunisti najbrž že prej spremenili svoje prebivališče.

Poslano...²

Vodja orožniške postaje:
Grögl, orožniški stražmojster

Štev. 34

**ZAPISEK CELJSKE IZPOSTAVE KRIMINALNE POLICIJE,
DNE 15. AVGUSTA 1941,
O JUSTIFIKACIJI NEMŠKEGA ZAUPNIKA ALOJZA TESCHNIKARJA
NA DOBROVLJAH 12. AVGUSTA 1941¹**

Državna kriminalna policija
Urad Maribor
Izpostava Celje

Celje, 13. 8. 1941.

Uradni zapis

Stražmojster Koschuh z orožniške postaje Braslovče je 13. 8. 1941 ob 10.30 tukajšnji izpostavi kriminalne policije po telefonu sporočil naslednje:

»12. 8. 1941 ob 21.30 je prišlo nekaj moških k hiši posestnika Alojza Teschnikarja na Dobrovljah šte. 33, občina Braslovče. Pozvali so ga, naj pride ven. Ker tega ni storil, so petkrat ustrelili v hišo. Štiri kroglice so ga zadele in težko ranile. Od teh so šle tri skozi trebuh. Omenjeni je 13. 8. 1941 ob 3. uri zjutraj podlegel ranam.

Ne vemo, ali so bili strelji iz puške ali pištole.

Postaja vprašuje, če bo prišlo do obdukcije:

² Naslove izpuščamo.

¹ Izvirnik je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.

Pripominjam, da je bil Teschnikar konfident postaje in so ga zato napadli komunisti.«²

Sprejel
dne 13. 8. 1941 ob 10.30
Schönbacher k. s.

13. 8. 1941 ob 10.45 smo o dogodku obvestili višjega sekretarja Wochinza in ga zaprosili za nadaljnja navodila.

Štev. 35

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE ŠT. PAVEL PRI PREBOLDU,
DNE 17. AVGUSTA 1941, KOMANDANTU VARNOSTNE POLICIJE
IN VARNOSTNE SLUŽBE V SPODNJI ŠTAJERSKI
O NAPADU NA FOLKSDOJČERJA ALFONZA PETSCHNIKA
PRI ŠT. PAVLU 15. AVGUSTA 1941¹**

Orožniška postaja Št. Pavel pri Preboldu, okrožje Celje.

Štev. dnev. 472/1941

Št. Pavel pri P., dne 17. avgusta 1941

Komandantu varnostne policije in varnostne službe
— v Spodnji Štajerski —

Oddelek za kazenske zadeve

v Mariboru,
Carnerijeva ulica 7

Predmet: Napad komunistov na folksdojčerja.

15. avgusta 1941, približno ob 23. uri, je baje 15 do 20 oboroženih komunistov, ki so v gozdovih med Št. Pavlom pri P. in Trbovljami, napadlo hišo v Št. Pavlu pri P. štev. 77. Napad je potekal tako, da so

² Teschnikarja je justificirala Savinjska četa, ki je taborila na Dobrovljah.

Justifikacijo omenja tudi poročilo PK KPS za Štajersko:

»Napad na kmeta-izdajalca v Dobrovljah pri Gomilskem. Izdajalec je bil likvidiran.« (Izvirnik je v arhivu CK ZKS; Zbornik dokumentov NOV VI/1, dok. štev. 34.) Omenja jo tudi Slovenski poročevalec štev. 5, dne 30. avgusta 1941:

»V Savinjski dolini je bil v okolici Zalca ubit denunciant Matevžek.«

Tudi poročilo varnostne policije, dne 15. XI. 1941, govori o tem dogodku:

»V noči od 12. na 13. 8. 1941 ob 21.30 so komunistične bande obkolile posestvo Alojza Teschnikarja na Dobrovljah 33, občina Braslovče. Napadalci so pozvali Teschnikarja, naj zapusti hišo. Ker na poziv ni odgovoril, so obstreljevali hišo. Od petih strelav so ga zadeli štirje, od tega trije v trebuh, in ga težko ranili. Teschnikar je folksdojčer in vodja krajevne skupnosti Štajerske domovinske zveze. Še istega dne, približno ob 23. uri, je podlegel ranam.« (Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

Vodja Wehrmannschaftsstandarte Cilli-West SA-Standartenführer Wolf je Teschnikarja označil takole:

»Bil je eden izmed najbolj vnetih podoficirjev, ki je zelo vplival na svoje tovariše... Orožniški postaji Braslovče je nekajkrat prinesel pomembna poročila in si je tako nakopal posebno sovraštvo partizanov.« (Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

Dr. France Škerl ni vedel, da je Matevžek samo domače ime za Teschnikarja in je menil, da gre za dva dogodka. Matevžka bi naj justificirali pred 11. avgustom 1941. (Počeci partizanskega pokreta u Sloveniji, Beograd 1956, str. 143.)

¹ Izvirnik je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.

hoteli izvabiti iz hiše folksdojčerja Alfonza Petschnika, ki v tej krajevni skupnosti Štajerske domovinske zveze brezplačno opravlja dolžnost delovnopoličnega vodje. Ko je skočil skozi okno na prosto, so za njim streljali, a ga niso zadeli. Petschnik se je na begu poškodoval.²

O tem je Alfonz Petschnik v sami srajci in spodnjih hlačah malo po 23. uri poročal na tej postaji.

Z vsemi razpoložljivimi ljudmi smo šli v patroljo, ki pa ni imela uspeha. Komunisti so že zbežali v gozdove.

Od zaupnikov smo izvedeli, da komunisti nameravajo napraviti še nekaj takšnih napadov. Bajе imajo v načrtu tudi napad na našo orožniško postajo.

V zvezi s tem je naša postaja 16. 8. 1941 aretirala raznašalko te vesti Angelo Likovič in jo s posebnim dopisom šte. dnev. 476, dne 17. 8. 1941, izročila državni tajni policiji v Celju.

Alfonz Petschnik ni poznal komunistov, ki so se udeležili zgoraj opisanega napada. Domnevamo pa, da gre za osebe, ki poznajo krajevne razmere.

Poslano komandantu varnostne policije in varnostne službe v Spodnji Štajerski, oddelek za kazenske zadeve v Mariboru, komandantu varnostne policije in varnostne službe v Spodnji Štajerski, državna tajna policija, obmejni policijski komisariat Celje, poveljniku redarstvene policije Alpenland v Mariboru, političnemu komisarju za okrožje Celje in orožniškemu glavarstvu v Celju.

Vodja orožniške postaje:

Vogl

orožniški stražmojster

² 16. avgusta 1941 je krajevni skupinski vodja Štajerske domovinske zveze pisal političnemu komisarju Dorfmeistru:

»Do danes komunističnih groženj nismo vzeli tako resno in jim nismo pripisovali posebnega pomena. Zgoraj navedeni primer pa kaže, da moramo nekaj storiti za zaščito naših folksdojčerjev in naše tekstilne industrije. Preko tajne državne policije smo zahtevali orožje in strelivo in Vas prosimo, da podprete našo zahtevo.« (Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju.)

Na to akcijo Savinjske čete je državna tajna policija iz Celja odgovorila 21. avgusta 1941, ko je aretirala deset Slovencev iz vasi okrog Prebolda.

Akcijo omenja tudi poročilo PK KPS za Štajersko:

»Napad na gestapovca v Št. Pavlu, ki so ga ubili.« (Izvirnik je v arhivu CK ZKS; ponatis v Zborniku dokumentov NOV VI/1, dok. šte. 34.)

**OKROŽNICA CELJSKEGA OKROŽNEGA VODJE
ŠTAJERSKE DOMOVINSKE ZVEZE, DNE 19. AVGUSTA 1941,
O USTANOVITVI SAMOPOMOČI V PROTIPARTIZANSKEM BOJU
IN O STOPNJEVANJU NASILJA
PROTI NARODNOOSVOBODILNEMU GIBANJU¹**

Okrožni vodja in politični komisar

Celje, 19. 8. 41.

Okrožnica štev. 49

Predmet: Komunistična rovarjenja v celjskem okrožju.
Številka: I-320/6

**Oseбно!
Strogo zaupno!
Vpisati!**

Vsem krajevnim skupinskim vodjem Štajerske domovinske zveze v celjskem okrožju, vsem županom v celjskem okrožju, vsem vodjem vermanšafta v Standartah Celje-vzhod in Celje-zahod

s prošnjo, naj z vsebino na ustrezni način takoj seznanijo podoficirje,

okrožnemu orožniškemu vodji poročniku Kolmanitschu, s prošnjo, naj o tem seznanijo orožniške postaje,

vodji posamezne službe pri zaščitni policiji, s prošnjo, naj o tem seznanijo podrejene uradnike.

V vednost:

1. šefu civilne uprave v Mariboru,
2. zveznemu vodji Štajerske domovinske zveze v Mariboru,
3. vodji celjske izpostave varnostne službe, Hauptsturmführerju Fastu,
4. vodji celjske izpostave tajne državne policije, Untersturmführerju Jungu.

Vojna s Sovjetsko zvezo je tudi pri nas priklicala na plan tajno komunistično organizacijo, ki je obstajala že v času stare Jugoslavije. Pri tej stranki gre le za peščico obupancev, ki sami po sebi ne morejo biti nevarni nacionalsocialističnemu Nemškemu rajhu. Toda zaradi ponemčevanja našega okrožja njihovih nasilstev ne moremo več trpeti, ker zapeljujejo široke množice poštenega prebivalstva in rušijo našo graditev.

V celjskem okrožju so v preteklih tednih napravili različna nasilstva, s katerimi nameravajo nadaljevati. Navodilo vodstva komunistične partije² določa, naj njeni člani v našem okrožju v bližnji prihodnosti:

1. zažgo vsa nemška gospodarstva,
2. zasledujejo člane Kulturbunda,

¹ Prepis izvirnika, ki ga je napravila komisija za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev — podružnica za severovzhodno Slovenijo, je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.

² Glej dok. štev. 9.

3. napadejo orož. postajo,
4. rušijo prometne zveze, železnice in ceste,
5. pobijajo vse slovenske izdajalce,
6. sabotirajo na splošno.

Šef civilne uprave nam je s svojo odredbo dne 16. 8. 1941³ dal možnost, da se teh banditov obranimo. Zato bomo v okviru te odredbe ustvarili samopomoč.⁴

Zato odrejam naslednje:

1. posamezne za orožje sposobne moške akcijskega štaba,
2. posamezne za orožje sposobne spodnještajerske folksdojčerje in rajhsdojčerje,

3. posamezne spodnještajerske moške v štabih krajevnih skupnosti in v vermanšaftu, če je njihova zanesljivost preizkušena, bomo takoj združili v vermanšaftu, jim zaupali vojaško orožje in jih podredili orožnikom in policistom, katerih imena bosta vodjema obeh Standart vermanšafta sporočila okrožni orožniški vodja in vodja posamezne službe zaščitne policije.

Ustrezne količine orožja in streliva bo dal na razpolago komandant 48. oddelka tankovskih lovcev in komandant garnizona v Celju.

Za čuvanje in razdeljevanje tega orožja bo okrožni orožniški vodja poslal orož. postajam še posebno zaupno navodilo.

Za politično zanesljivost oseb, ki so navedene pod točkama 2 in 3, odgovarja krajevni skupinski vodja Štajerske domovinske zveze.

V času šolanja je vsakdo podrejen vodji, ki ga za to določita vodji obeh Standart. Orožništvo in policija podpirata tega vodjo kot šolnika in odgovarjata za to, da orožja ne bodo uporabljali v druge namene.

Te enote bodo nastopile, ko bo okrožni orožniški vodja poslal poročilo ustreznim uradom.

Poleg tega naročam županom v celjskem okrožju, naj mi do 30. t. m. pošljejo prošnje za orožne liste za vse tiste nemške in domače Spodnještajerce, ki imajo pogoje za nošenje lovskega orožja. S krajevnimi skupinskimi vodji Štajerske domovinske zveze naj preverijo njihovo politično zanesljivost.

Na tak način bomo prišli v položaj, da bomo čimprej uničili te komunistične plačance.

³ Glej Zbornik dokumentov NOV VI/1, dok. št. 129.

⁴ Nekateri vodje krajevnih skupnosti Štajerske domovinske zveze so že po prvih partizanskih akcijah spraševali Dorfmeistra, če lahko za zasledovanje partizanov uporabijo tudi vermanšaft. Odgovoril jim je:

»Za aktivni nastop proti sovražnikom države pride v poštev samo oborožena eksekutiva. Ta je vedno sposobna, da zlomi vsak prestopok proti pravnemu redu. Naloga Štajerske domovinske zveze kot politične organizacije je izključno z dobro delujočim zaupniškim sistemom, ki znotraj krajevnih skupnosti zajame slehernega človeka, ustvariti eksekutivi potrebno osnovo, da lahko v ustreznem trenutku udari...« (Okrožnica z dne 6. VIII. 1941 je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

Videti je, da si je Dorfmeister kmalu premislil in sam prišel na misel, da bi vermanšaft pritegnili k protipartizanskemu boju. Do tega je v celjskem okrožju prišlo septembra 1941. (Podrobnosti o tem so v Letopisu Muzeja narodne osvoboditve v Ljubljani, II, 1958, str. 87-88.)

Pričakujem, da bo posebno vsak star nacionalni socialist zdaj stoodstotno do konca svojih moči zastavil vse, saj ima možnost, da se vsaj nekoliko oddolži svojim tovarišem na fronti za njihovo madčlo-veško prizadevanje in požrtvovalnost.

V preteklih tednih je v našem okrožju padel v tem boju spodnještajerski kmet, ki je kot član vermanshafta sodeloval z orožništvom.⁵ Sin spodnještajerskega kmeta pa je bil pri zasledovanju nekega vodje četnikov ranjen s strelom iz pištole.⁶

Tako me more iti več naprej.

Predvsem zahtevam, da policija in orožništvo na cestah in trgih, predvsem v Celju, ustavljata in legitimirata ljudi, ki se jim zdijo sumljivi. Proti pobeglim komunistom, njihovim družinskim članom in pomagačem je treba nastopiti z vso strogostjo.

Brezobzirno strogost, ki bomo z njo zlomili vsak nasilni odpor, pa mora spremljati pristno nacionalsocialistično tovarištvo, ki veže vse poštene ljudi spodnještajerske dežele v veliki nalogi, ki jo moramo uresničiti.

Za pravilnost prepisa:

Pözl, l. r.

podp. Dorfmeister

Štev. 37

**POROČILO CELJSKE IZPOSTAVE KRIMINALNE POLICIJE,
DNE 26. AVGUSTA 1941, KOMANDANTU VARNOSTNE POLICIJE
IN VARNOSTNE SLUŽBE V SPODNJI ŠTAJERSKI
O NAPADU SAVINJSKE ČETE NA OBRATNO STRAZO
V ZABUKOVICI 25. AVGUSTA 1941¹**

Komandant varnostne policije
in varnostne službe v Spodnji Štajerski
Državna kriminalna policija
Urad v Mariboru
Izpostava v Celju
Štev. dnev. 1147/1941.

Celje, dne 26. 8. 1941

1. Komandantu varnostne policije in varnostne službe
v Spodnji Štajerski
(Kazenski oddelek)

v Mariboru

2. Državni kriminalni policiji
Urad

v Mariboru

Predmet: Oboroženi napad na obratno stražo v Zabukovici pri Celju.

⁵ Misli na likvidiranega izdajalca Alojza Teschnikarja-Matevžka z Dobrovelj. Glej dok. štev. 54.

⁶ Misli na Stanislava Seliča, ki ga je 11. avgusta 1941 v Vezovju ranil bežeči Peter Stante.

¹ Izvirnik je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.

25. 8. 1941 okoli 0.45^h so komunistični elementi,² ki so bili oboroženi večinoma s puškami in deloma tudi s pištolami, napadli poslopje, ki je v njem nameščena obratna straža premogovnika v Zabukovici. Komunisti so streljali predvsem v razsvetljen poveljniški prostor, pri tem so strelji iz pušk razbili obe okni in tudi poškodovali različni inventar, kakor radijski sprejemnik, čelado, omaro. V istem prostoru je bila ogrožena tudi osebna varnost obeh obratnih stražarjev, Konrada Veceja in Ferdinanda Šneiderja.

Napad se je večidel usmeril na sprednjo stran poslopja, odvijal pa se je v večji meri tudi na dveh drugih straneh, kar je potrdila najdba velikega dela praznih tulcev. Napad so izvedli v razdalji na okoli 50 do 100 m od poslopja, vendar pa se je nekaterim komunističnim elementom posrečilo, da so prišli tudi v neposredno bližino poslopja in od tam boljše streljali v pisarne in spalnice obratne straže v pritličju.

50 m od poslopja obratne straže je stal na straži obratni stražar folksdojčer Albin Pobetz, rojen 18. 2. 1903. Ko je posvetil z žepno svetilko, jo je krogla iz puške prebila in ga izmaličena zadela v levo stran trebuha. Prepeljali so ga v pokrajinsko bolnišnico Celje, kjer je še isti dan okoli 9. ure dopoldne umrl zaradi ran (poškodba debelega črevesa).

Strelji iz pušk so priklicali orožništvo iz Žalca, kajti Zabukovica spada v njegovo področje. Toda ko so nekateri orožniki prišli v Zabukovico, niso mogli takoj prodreti do poslopja obratne straže, ker je bilo streljanje zelo razširjeno in ker so tudi njih obstreljevali. To se jim je posrečilo šele proti 1.30^h in skupaj s člani obratne straže so napadalce odbili. Proti 2. uri so se napadalci umaknili in bežali skozi gozdove proti Št. Pavlu, kamor vodijo sledovi. Pri obstreljevanju je bil na komunistični strani nekdo ranjen, drugače pa razen Pobetza ni bilo ranjenih. Ranjenega napadalca so komunisti odnesli s seboj.

Na komunistični strani naj bi se napada udeležil bivši rudar Peter Šprajc iz Migojnice 36, rojen 17. 1. 1901 v Gradcu, in njegov sin istega imena,³ rojen 1. 2. 1924. Malo pred tem ju je več oseb videlo

² Napad je izvedla Savinjska četa s skupino borcev Revirske čete. O njem govori tudi poročilo PK KPS za Štajersko, ko našteva akcije v Savinjski dolini:

»Napad na Werkschutz v Zabukovici ob sodelovanju 6 Trboveljčanov, 2 Werkschutz ubita.« (Izvirnik je v arhivu CK ZKS v Ljubljani. Ponatis v Zborniku dokumentov NOV VI/1, dok. števil. 34.)

Omenja ga tudi poročilo varnostne policije z dne 13. XI. 1941:

»25. 8. 1941 so komunistične bande napadle obratno stražo v Zabukovici. Omenjenega dne ob 5. uri so oborožene komunistične bande napadle oddelek obratne straže v Zabukovici in ga približno eno uro s treh strani obstreljevale. Gre za bando, ki šteje približno 20 do 30 komunistov in se drži v gozdovih in okolici Zabukovice.

Napad na poslopje obratne straže ni bil učinkovit in so ga lahko odbili z močnim ognjem iz strojnic. Pri obstreljevanju je bil zadet obratni stražar, folksdojčer Albin Pobetz, rojen 18. 3. 1903, ki je bil na straži nasproti poslopja obratne straže. Kmalu nato je umrl za ranami.« (Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

³ Peter Šprajc-Jur je padel 1. novembra 1941 pri Sv. Leni pri Javorju, sin Peter Šprajc-Slavc pa je bil ranjen 2. novembra 1941 v Logu pri Lesičnem.

Der Kommandeur der Sicherheitspolizei
und des SD in der Unterstaatsmark
Staatliche Kriminalpolizei
Dienststelle Marburg a. Dr.
Außendienststelle O 1 1 II

Gilli, den 26. 8. 1941.

Handwritten: Tgl. 17/21/41

Tgb. Nr. 1147 / 1941.

- 1.) An den Kommandeur der Sicherheitspolizei
und des SD in der Unterstaatsmark
(Strafabteilung) in Marburg a. Dr.
- 2.) An die Staatliche Kriminalpolizei
Dienststelle in Marburg a. Dr.

Handwritten: (412) J. N. 29/1/41
Rij

Betrifft: Feuerüberfall auf den Werkschutz in Buchberg bei Gilli.

Am 25. 8. 1941 um ca 0 Uhr 45 wurde das Gebäude in welchem sich der Werkschutz des Kohlenbergbaues Buchberg befindet, von mit zumist Gewehren u. teilweise auch mit Pistolen bewaffneten kommunistischen Elementen in einer vorwärtlichen Stärke von 25 Mann durch Schüsse überfallen. Von den Kommunisten wurde vorwiegend in dem erleuchteten Kommandorraum geschossen, wobei die beiden Fenster durch Gewehrschüsse zertrümmert und auch verschiedenes Inventar wie 1 Radioapparat, 1 Stahlhelm, 1 Kasten getroffen und zum Teil stark beschädigt wurden. Auch waren die im gleichen Raum anwesend gewesenen beiden Werkschutzmänner Konrad Wetzej und der Ferdinand Schneider an ihrer persönlichen Sicherheit arg gefährdet.

Der Angriff der sich grösstenteils auf die Vorderseite des Gebäudes richtete, wurde zu einem nicht geringen Teil auch noch von 2 anderen Seiten unternommen, was durch das Auffindung eines großen Teils von leeren Patronenhülsen erwiesen ist. Der Feuerüberfall wurde grösstenteils in einer Entfernung von etwa 50 bis 100 m auf das Gebäude unternommen, jedoch gelang es auch einigen kommunistischen Elementen bis in die unmittelbare Nähe des Gebäudes zu gelangen um

v gozdu v bližini Zabukovice, kjer sta se skrivala skupaj z drugimi ubežnimi komunisti, in tamkajšnje kmečko prebivalstvo prosila za podporo. To ju je podpiralo už strahu pred morebitnimi požigi in mnogi si ju niso upali prijaviti.

Pripominjam, da so napadalci med obstreljevanjem večkrat klicali v slovenskem jeziku: »Živeli srbski komunisti!« in »Pridite ven, če si upate!« Pri pregledu okolice nismo našli sicer nič sumljivega, razen sledove nog, ki so se pozneje prav tako izgubili na glavnih dohodnih cestah v vas Zabukovico.⁴

Napadalci so izključno tisti komunisti in njihovi pripadniki, ki so se ob akcijah proti komunistom umaknili dosegu oblasti in odtelej vznemirjajo okolico.⁵

Žig:

Državna kriminalna policija
Izpostava Celje

Po pooblastilu:
Schönbacher
krim. sekr.

Štev. 38

**POROČILO OROŽNISKE POSTAJE ŽALEC DNE 26. AVGUSTA 1941
POLITIČNEMU KOMISARJU ZA OKROŽJE CELJE
O NAPADU NA OBRATNO STRAŽO RUDNIKA ZABUKOVICA
25. AVGUSTA 1941¹**

Orožniška postaja Žalec, okrožje Celje
Štev. dnev. 803

Žalec, dne 26. avgusta 1941

Žig:

Politični komisar za okrožje Celje
Prispelo dne 28. VIII. 1941
Štev. Priloge

Političnemu komisarju za okrožje Celje

v Celju

Predmet: Oboroženi komunisti so napadli
obratno stražo v Zabukovici

Zveza: brez
Priloge: ni

25. avgusta 1941 približno ob 0.15 so komunisti napadli in približno eno uro obstreljevali obratno stražo rudnika Zabukovica v občini Griže,

⁴ Okrožni orožniški vodja poročnik Kolmanitsch je 25. avgusta 1941 ob 9.45 iz Žalca poročal političnemu komisarju za okrožje Celje o napadu na Zabukovico in dodal:

»Orožništvo pod vodstvom orožniškega okrožnega vodje poročnika Kolmanitscha in vod zaščitne policije sta danes zgodaj s policijskimi psi začela zasledovati storilce.« (Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju.)

⁵ 25. avgusta 1941 je krajevni skupinski vodja Štajerske domovinske zveze iz Št. Pavla pisal političnemu komisarju za okrožje Celje:

»Ta dogodek spet potrjuje, da je treba takoj obravnavati vprašanje dodelitve orožja rajhsdojčerjem in folksdojčerjem. Pobetz velja za folksdojčerja, ker je eden od staršev nemškega izvora in ker je sam zrastel in se vzgajal v Nemčiji.« (Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju.)

¹ Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

okrožje Celje. V poslopju obratne straže je bilo v času napada 10 stražarjev, medtem ko so bili štirje stražarji na straži na različnih mestih pri rudniku.

Napad je izvedlo približno 10 do 15 mož, ki so se skrivali na treh mestih blizu gozda in sicer za neuporabljevimi vagončki, zidnimi ogli in v grmovju. Od približno 80 do 100 izstreljenih nabojev smo jih mogli prešteti okrog 60 na poslopju. Pri napadu je bil težko ranjen obratni stražar Albin Pobetz, ki je bil v patrolji na III. stražarskem mestu nasproti poslopja. Zaradi rane v trebuhu je še isti dan umrl v celjski bolnišnici. Rodil se je 18. 2. 1903, bil je poročen in je skrbel za ženo in sedem mesecev starega otroka. Že pred tremi meseci so ga odredili v obratno stražo rudnika Zabukovica. Bil je folksdojčer in je imel lastno hišico pri Sv. Magdaleni v občini Št. Pavel, kjer je živel s svojo družino.

Približno ob 0.40 je orožniški stražmojster z naše postaje Ludvik Tekautz, ki je bil v patrolji, slišal mnogo strelav iz smeri Zabukovica in o tem takoj obvestil orožniško postajo. Orožniki so se z dvema motorjema odpeljali proti Zabukovici, da bi kaj izvedeli o dogodku. Ko so se približali Zabukoviči, so jih obstreljevali z roba gozda. Padlo je približno 7 strelav iz puške in 2 iz pištole, a miso nikogar zadeli. Do približno 1.30 se je orožnikom posrečilo prodreti do poslopja obratne straže. Ko so poskušali dobiti telefonsko zvezo z orožniško postajo Žalec, so ugotovili, da je telefonski vod pretrgan. Nato so poslali sla, ki je o dogodku obvestil orožniško glavarstvo v Celju. Nato je prišel v Zabukovico štiridesetčlanski policijski oddelek pod vodstvom orožniškega glavarja poročnika Fehleisena. Ta je skupaj z orožniškim okrožnim vodjem in orožniki s celjske postaje in SS-Hauptsturmführerjem Fastom s celjske izpostave varnostne službe šel v patroljno službo v široko okolico Zabukovice. Kljub temu, da so uporabili dva policijska psa, niso ujeli nobenega zločinca. Patroljiranje so ustavili približno ob 17. uri. Po sledovih, ki so jih našli, pa so lahko ugotovili, da so se komunisti umaknili tja do vasi Št. Pavel.

Organi tajne državne policije in kriminalne policije iz Celja so odredili, naj v Zabukovici, Migojnici in Grižah takoj aretirajo 19 oseb, ki so osumljene, da so sodelovale s komunisti ali pa jih podpirale. Še istega dne so jih z avtom prepeljali v celjske sodne zapore.

Kopijo dopisa pošiljamo komandantu orožništva pri šefu civilne uprave za Spodnjo Štajersko v Mariboru, orožniškemu glavarstvu Celje, celjski izpostavi tajne državne policije in celjski izpostavi državne kriminalne policije.

Vodja postaje:
Klein, stražmojster

**POROČILO OROŽNISKE POSTAJE BRASLOVČE,
DNE 29. AVGUSTA 1941,
POLITIČNEMU KOMISARJU ZA OKROŽJE CELJE
O NAPADU NA BRZOJAVNEM VODU PRI POLZELI¹**

Orožniška postaja Braslovče, okrožje Celje
Štev. dnev. 402

Braslovče, dne 29. avgusta 1941

Političnemu komisarju za okrožje Celje

v Celju

Predmet: Komunistična sabotaža na državnem
brzovjavnem vodu

Žig:

Politični komisar
za okrožje Celje
Prispelo dne 30. VIII. 1941.
Štev. Priloge

V noči 29. 8. 1941 so na progi Polzela—Št. Peter v Savinjski dolini med kilometroma 15,9 in 16, v neposredni bližini »Tovarne nogavic Polzela«, na telefonskem in brzovjavnem vodu prerezali 9 žic od skupnih 10. Ker je na omenjeni progi poleg železniškega brzovjavnega in telefonskega voda tudi poštni vod, je ta poškodba pretrgala zvezo med vsemi železniškimi in poštними uradi v Polzeli, Braslovčah, Gomilskem in Logarsko ter Dravsko dolino na eni in Celjem na drugi strani.

Preiskava, ki jo je napravila naša postaja, je pokazala, da je storilec moral uporabljati pravokotne krampeže, kot jih uporabljajo brzovjavni delavci. Na prizadetih telefonskih drogovih so bili namreč sveži sledovi vdrtin.

Naša postaja je takoj ukrenila vse potrebno in zveza s Celjem je bila vzpostavljena 29. 8. 1941 ob 16. uri.

To sabotažno dejanje so brez dvoma napravili komunisti. Zasedovanje storilcev bomo nadaljevali.

Enako poročilo pošiljamo:

Kom. orož. pri šefu civ. uprave v Mariboru
Orož. okrož. vodji v Celju
Kom. varnostne policije, izpostava Celje in
Tajni drž. policiji, izpostava Celje

Vodja postaje:

Koschuch orož. stražmojster

¹ Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju.

Štev. 40

**POROČILO VARNOSTNE POLICIJE, DNE 13. NOVEMBRA 1941,
O NAPADU SAVINJSKE ČETE NA OBRATNO STRAŽO
V ZABUKOVICI 3. SEPTEMBRA 1941¹**

Iz poročila varnostne policije z dne 13. XI. 1941
Čas dogodka: 3. 9. 1941.

Primer 8
Kraj dogodka: Zabukovica

Ko je nočni čuvaj rudnika Zabukovica Karl Golovšek v noči od 2. na 3. 9. 1941 zapustil svoje stanovanje, so ga komunisti obstrelili. Še istega dne so ga prepeljali v celjsko bolnišnico, kjer je podlegel ranam.²

Štev. 41

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE BRASLOVČE,
DNE 14. SEPTEMBRA 1941,
POLITIČNEMU KOMISARJU ZA OKROŽJE CELJE
O NAPADU NA BRZOJAVNI VOD PRI GOMILSKEM¹**

Orožniška postaja Braslovče, okrožje Celje
Štev. dnev. 456

Braslovče, dne 14. septembra 1941

Političnemu komisarju
za okrožje Celje
v Celju

Žig:
Politični komisar
za okrožje Celje
Prispelo dne 16. IX. 1941
Štev. Priloge

Predmet: Komunistična sabotaža na brzojavnem vodu.

V noči na 14. 9. 1941 so na državni cesti med Celjem in Vranskim, pri km 43.6 pri kraju Gomilsko, občina Braslovče, prežagali telefonski in brzojavni drog števil. 22 in prerezali žice.

V preiskavi smo ugotovili, da je storilec najprej prerezal žice in šele nato prežagal drog. Na požaganem drogu smo namreč našli sveže sledove vdrtin, ki jih je povzročil krampež, kot jih uporabljajo brzojavni delavci.

Naša postaja je takoj poskrbela za odstranitev poškodb in zveza je bila ponovno vzpostavljena 14. 9. 1941 ob 17. uri.

¹ Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

² Akcijo je izvedla Savinjska četa.

Omenja jo tudi poročilo PK KPS za Štajersko:

»Napad na Werkschutze v Zabukovici. 1 Werkschutz ubit.« (Izvirnik je v arhivu CK ZKS; ponatis v Zborniku dokumentov NOV VI/1, dok. števil. 54.)

¹ Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju.

To sabotažno akcijo so brez dvoma napravili komunisti. Nadaljevali bomo poizvedovanje za storilci.

Enako poročilo pošiljamo:

Kom. orož. pri šefu civ. upr. v Mariboru,

Okrož. orož. vodji Celje,

Kom. varnostne policije in varnostne službe, izpostava Celje in

Tajni drž. policiji, izpostava Celje

Vodja postaje:
orož. stražmojster

Štev. 42

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE VRANSKO,
DNE 15. SEPTEMBRA 1941,
POLITIČNEMU KOMISARJU ZA OKROŽJE CELJE
O NAPADU NA ELEKTRIČNI VOD PRI VRANSKEM¹**

Orožniška postaja Vransko, okrožje Celje, Štajerska
Štev. dnev. 625

Vransko, dne 15. 9. 1941.

Političnemu komisarju
za okrožje Celje
v Celju

Žig:
Politični komisar
za okrožje Celje
Prispelo dne 14. IX. 1941
Štev. Priloge:

Predmet: Napad z razstrelivom na električni vod 22 voltov.
Velenje—Ljubljana

12. septembra 1941 ob 22.15 so verjetno komunisti napravili napad na železni 15 m visoki steber električnega voda 220 voltov Velenje—Ljubljana, ki stoji v bližini pokopališča na Vranskem. Dva cementna temelja sta bila deloma odtrgana od tal, dva železna droga pa sta bila zvita.

Zaradi napada kraj ni ostal brez toka. Ni še znano, koliko je gmotne škode. Obvestili smo električno centralo v Podlogu, naj popravi poškodovani steber.

Pok se je slišal zelo daleč in že zjutraj smo po poizvedovanjih odkrili kraj napada. Prič še nismo našli. Na kraju samem nismo našli nič sumljivega.

Poslano poveljniku redarstvene policije Alpenland v Mariboru, komandantu orožništva pri šefu civilne uprave v Spodnji Štajerski v Mariboru, političnemu komisarju za okrožje Celje, celjski izpostavi tajne državne policije — v roke SS-Untersturmführerju Jungu, celjski izpostavi varnostne službe — v roke SS-Hauptsturmführerju Fastu, celjski izpostavi kriminalne policije in orožniškemu okrožju Celje.

Vodja orožniške postaje:
v zastopstvu

Rudolf, glavni stražmojster orož.

¹ Izvirnik je v celjskem muzeju.

**POROČILO VARNOSTNE POLICIJE, DNE 13. NOVEMBRA 1941,
O BOJU SAVINJSKE ČETE S POLICIJO NA VELIKEM VRHU
PRI ŠMARTNEM OB PAKI 20. SEPTEMBRA 1941¹**

Iz poročila varnostne policije z dne 13. XI. 1941.

Primer 12

Čas dogodka: 20. 9. 1941.

Kraj dogodka: Šmartno ob Paki.

20. 9. 1941 približno ob 14.30 je prišla petčlanska komunistična banda,² ki je bila oborožena z vojaškimi puškami, v Šmartno ob Paki in se je utaborila v gozdu na Velikem vrhu.

Ko so to izvedeli, so poslali tja sile policijskega bataljona Celje pod poveljstvom policijskega poročnika Schullerja. Te so skupaj z orožniki s tamkajšnje postaje prodirale proti taboru komunistov. V bližini tega tabora je prišlo do spopada. V boju, ki je trajal približno četrte ure, je bil zadet v prsi policijski stražmojster Viljem Sippe. Ko so ga za silo obvezali, so ga s policijskim avtomobilom prepeljali v celjsko bolnišnico.

Nekega člana komunistične bande so v boju težko ramili v glavo in ga na mestu ustrelili.³

¹ Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

² Gre za skupino iz Savinjske čete, ki je tega dne razstrelila železniški most v Penku. Poročilo PK KPS za Štajersko je ta akcijo po pomoti pripisalo Pohorski četji:

»20. IX.

Po umiku (s Pohorja — op. T. F.) miniranje žel. mosta v Penku (soteska pred Šoštanjem). Promet za en dan ustavljen...« (Zbornik dokumentov NOV VI/1, dok. štev. 34.)

Skupino je vodil Vlado Letonja. V nji so bili še Ludvik Zupanc, Peter Šprajcmlajši, Ivan Skvarča-Modras in Bernard Raček.

³ To je bil Bernard Raček iz Zabukovice.

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE ŠMARTNO OB PAKI,
DNE 22. SEPTEMBRA 1941, POLITIČNEMU KOMISARJU
ZA OKROŽJE CELJE O ZASLEDOVANJU SKUPINE BORCEV
SAVINJSKE ČETE NA VELIKEM VRHU IN V GAVCAH¹**

Orožniška postaja Šmartno ob Paki, okrožje Celje, Štajerska
Štev. dnev. 346.

Šmartno ob Paki, dne 22. septembra 1941

Političnemu komisarju za okrožje Celje

v Celju

Žig:

Politični komisar za okrožje Celje
Prispelo dne 23. IX. 1941
Štev.: Priloge:

V vednost: poveljniku redarstvene policije v Mariboru, komandantu varnostne policije in varnostne službe v Mariboru, komandantu orožništva pri šefu civilne uprave v Mariboru, celjski izpostavi varnostne službe, tajni državni policiji Celje, okrož. orožniškemu vodji Celje in orožniškemu glavarstvu Celje.

Predmet: Komunistična rovarjenja v okolici Šmartnega ob Paki, okrožje Celje.
Zveza: Poročili štev. 345, dne 20. 9. 1941 in 345, dne 21. 9. 1941, o napadu na progo v Skornem pri Šmartnem ob Paki in o spopadu s komunisti na Velikem vrhu pri Šmartnem ob Paki.

Nekaj ljudi je v okolici Velikega vrha in Gavc, ki spadata h kraju Šmartno ob Paki, videlo člane komunistične bande, ki so v moči na 20. 9. 1941 razstrelili tračnice v Skornem pri Šmartnem ob Paki in se 20. 9. 1941 bojevali na Velikem vrhu pri Šmartnem ob Paki.²

Vlado Letonja, rojen 9. 5. 1915, in pristojen v Šmartno ob Paki, ki je verjetno vodja bande, je 20. 9. 1941, približno ob 19.30 — pol ure po končanem patroljiranju policije in orožništva — prišel v hišo Ane Hramec v Gavce štev. 4. Oborožen je bil z vojaško puško. Ani Hramec je dejal, da se mora braniti, ker mu grozijo z ustrelitvijo in da se bo do zadnjega boril za Jugoslavijo. Čeprav pa so danes okrog njegove glave žvižgale krogle, je vendarle ustrelil enega Nemca (policijskega stražmojstra Sappeja iz policijskega bataljona Celje, ki je bil v boju ranjen v prsi).

21. 9. 1941 je prišla na postajo policijska patrolja v moči 1:10 pod vodstvom policijskega nadstražmojstra Allerbergerja iz I. čete iz Celja. Skupaj z orožniki naše postaje je na gozdnatem področju okrog Velikega vrha pri Šmartnem ob Paki brezuspešno iskala komuniste, ki so zbežali 20. 9. 1941.

21. 9. 1941, približno ob 20.30, je šel Franc Hramec z Velikega vrha, ki smo ga v našem poročilu štev. 345, dne 21. 9., omenili kot ovaduha, iz Letonjeve gostilne z Velikega vrha proti domu. V bližini doma ga

¹ Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju.

² Glej dok. štev. 43 op. 2.

je ustavil vodja bande Vlado Letonja in mu rekel: »Franc! Čemu si me izdal! Pripravi se, saj se bova še srečala!« Hramec je hitro stekel domov. Iz bojazni, da ga bodo napadli, je prebil noč v Šmartnem ob Paki.³

...⁴

Vodja orožniške postaje:
Guhrmagg
orožniški stražmojster

Štev. 45

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE ŠMARTNO OB PAKI,
DNE 23. SEPTEMBRA 1941,
POLITIČNEMU KOMISARJU ZA OKROŽJE CELJE
O ZASLEDOVANJU SKUPINE SAVINJSKE ČETE¹**

Orožniška postaja Šmartno ob Paki, okrožje Celje, Štajerska

Štev. dnev. 346 ad.

Šmartno ob Paki, dne 23. septembra 1941.

Političnemu komisarju za okrožje Celje

v Celju

Zig:

Politični komisar za okrožje Celje
Prispelo dne 24. IX. 1941.
Štev. Priloge:

V vednost: poveljniku redarstvene policije Alpenland v Mariboru, komandantu varnostne policije in varnostne službe v Mariboru, komandantu orožništva pri šefu civilne uprave v Mariboru, okrožnemu orožniškemu vodji v Celju in orožniškemu glavarstvu Celja.

Predmet: Komunistična rovarjenja v okolici Šmartnega ob Paki, okrožje Celje.

Zveza: Poročila štev. 343, dne 20. 9. 1941, o napadu na železnico v Skornem pri Šmartnem ob Paki, štev. 345, dne 21. 9. 1941, o spopadu s komunisti na Velikem vrhu pri Šmartnem ob Paki in štev. 346, dne 22. 9. 1941, o komunističnih rovarjenjih v okolici Šmartnega ob Paki.

³ Franc Hramec je izdal skupino borcev Savinjske čete, ki je po razstrelitvi nočta v Penku, 20. septembra 1941, prišla na Veliki vrh. Politični komisar za celjsko okrožje je 27. septembra 1941 poslal šefu civilne uprave v Spodnji Štajerski strogo zaupen dopis, ki pravi:

»Pri izsleditvi neke komunistične bande dne 22. septembra 1941 (pomota: biti mora 20. septembra 1941 — op. T. F.) se je policijski in orožniški patrolji posrečilo uničiti enega komunista.

Prebivališče komunistične bande je orožniški postaji Šmartno ob Paki posredoval kmečki sin Franc Hramec z Velikega vrha štev. 39. S tem je pokazal dragoceno sodelovanje v boju proti komunistom.«

Predlagal je, naj bi ga nagradili s 1000 RM. (Kopija izvornika je v celjskem mestnem muzeju.)

Šef civilne uprave ga je 8. oktobra 1941 nagradil s 500 RM (izvirnik je v celjskem mestnem muzeju), celjski delovni urad pa mu je posredoval zaposlitev v Gradcu. 25. novembra 1941 je bil na dopustu in je ob tej priložnosti izdal svojo sestro Antonijo, da ima zveze z Vladom Letonjo (Poročilo orožniške postaje Šmartno ob Paki z dne 25. 11. 1941 je v celjskem mestnem muzeju.)

⁴ Naslove izpuščamo.

¹ Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju.

Po sporočilih, ki smo jih dobili od zaupnikov, so v okolici Velikega vrha in Gave v občini Šmartno ob Paki opazili člane komunistične bande, ki je v noči na 20. 9. 1941 razstrelila tračnice v Skornem pri Šmartnem ob Paki in ki se je 21. 9. 1941 bojevala na Velikem vrhu pri Šmartnem ob Paki.

Ko je poročnik Schulz iz policijskega bataljona Celje 22. 9. 1941 v Šmartnem ob Paki to zvedel, je ukazal, naj odpošljejo tja policijsko patruljo. Ob 15. uri je prišel na postajo policijski stražmojster Maurer iz policijskega bataljona Celje s patruljo policistov v moči 1 : 22. Ko je prišel iz Celja še okrajni orožniški podporočnik Haller s tremi orožniki, so se patrulji pridružili tudi orožniki z naše postaje. Vodnik je bil pomožni delavec Leopold Vrbar iz Gave 23, ki smo ga omenili že v našem poročilu štev. 346, dne 22. 9. 1941. Patrulja, ki jo je vodil okrajni poročnik Haller, je odšla v Gave, da bi preiskala teren. Najprej je preiskala gozdno kotanjo, ki jo je Leopold Vrbar omenil v poročilu štev. 346, dne 22. 9. 1941,² nato pa še vse gozdnato področje okrog Gave in Velikega vrha. Na tem področju smo preiskali tudi hiše in gospodarska poslopja. Patruljiranje je trajalo do 21. ure in je bilo brezuspešno.

Odkar je vodja bande Vlado Letonja 21. 9. 1941 ob 20.30 na Velikem vrhu grozil Francu Hramcu in odkar so v noči na 22. 9. 1941 slišali strele — naše poročilo štev. 346, dne 22. 9. 1941 — se banda v naši okolici ni več pojavila.

22. 9. 1941 so poljedelski delavci na Velikem vrhu v bližini kraja, kjer je bil 20. 9. 1941 ranjen policijski stražmojster Sappe, našli revolver ma bobenček, ki je bil nabit s 7 naboji. Verjetno ga je kak bandit odvrgetl na begu. Revolver je znamke Rast in Gasser Wien, štev. 80936. Naboji so spredaj sploščeni. Revolver in naboji so stare znamke in smo vse skupaj poslali zbirališču vojnega plena v Celje.

Vodja orožniške postaje:
Guhrmagg
orožniški stražmojster

² Poročilo dne 22. septembra 1941 pravi:

»Pomožni delavec Leopold Vrbar iz Gave, štev. 13, občina Šmartno ob Paki, je že nekajkrat opazil, da so neki ljudje v neki kotlini v Gavcah, ki je poraščena z mladim drevjem in grmovjem. Tudi 21. 9. 1941 v mraku je tam videl tri moške.«

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE BRASLOVČE,
DNE 2. OKTOBRA 1941, POLITIČNEMU KOMISARJU CELJE
O NAPADU NA ŽELEZNIŠKO PROGO PRI POLZELI¹**

Orožniška postaja Braslovče, okrožje Celje
Štev. dnev. 517

Braslovče, dne 2. oktobra 1941

Političnemu komisarju za okrožje Celje

v Celju

Predmet: Komunistične sabotaze na železnici.

V noči 1. 10. 1941, med 23. in 24. uro, so na železnici Polzela—Št. Peter v Savinjski dolini, pri km 16.3, razstrelili tračnice in onesposobili tir za promet. V isti noči so tudi na območju orožniške postaje Šmartno ob Paki, pri km 21.9, razstrelili tračnice.

Tračnice so razstrelili tako, da so razstrelivo namestili na spojke, ki vežejo tračnice. Popolnoma so uničili (po) dve tračnici in (po) en prag. Škode, ki jo je povzročila razstrelitev tračnic v Polzeli, še nismo točno ugotovili. Menimo, da je neznatna.

Naša orožniška postaja je 1. 10. 1941, v času od 23. do 24. ure, slišala 3 zelo močne in 2 slaba (topa) poka.

Železniški postaji Polzela in Šmartno ob Paki sta še v noči na 2. 10. 1941 ukrenili vse potrebno, da je bil promet 2. 10. 1941 dopoldne ponovno vzpostavljen.

Kot napadalci pridejo brez dvoma v poštev komunisti. V tej smeri bomo preiskavo tudi nadaljevali, o uspehu bomo še poročali.

Enako poročilo pošljamo:

Kom. orož. pri šefu civ. uprave v Mariboru,
Okrož. orož. vodji Celje,
Izpostavi tajne drž. policije Celje,
Kom. varn. policije in varn. službe, izpostava Celje,
138. rez. bat. plan. lovcev Maribor.

Vodja postaje:
orožniški stražmojster

¹ Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju.

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE ŠMARTNO OB PAKI,
DNE 2. OKTOBRA 1941,
POLITIČNEMU KOMISARJU ZA OKROŽJE CELJE
O NAPADU NA ŽELEZNICO PRI PODGORI
IN NA IZDAJALCA NA MALEM VRHU 1. OKTOBRA 1941¹**

Orožniška postaja Šmartno ob Paki, okrožje Celje, Štajerska
Štev. dnev. 373.

Šmartno ob Paki, dne 2. oktobra 1941

Političnemu komisarju za okrožje Celje

v Celju

Žig:

Deželni svetnik
za okrožje Celje
Prispelo 3. oktobra 1941
Skupina: Štev:
Priloge:

V vednost: poveljniku redarstvene komisije Alpenland v Mariboru, komandantu varnostne policije in varnostne službe v Mariboru, komandantu orožništva pri šefu civilne uprave v Mariboru, celjski izpostavi varnostne službe, celjski izpostavi tajne državne policije, okrožnemu orožniškemu vodji v Celju in kot osnutek orožniškemu glavarstvu v Celju.

Predmēt: Nasilstva v okolici Šmartnega ob Paki.

1. 10. 1941, približno ob 21.30, so vrgli ročno bombo proti hiši Ivana Primožiča na Malem vrhu štev. 13, občina Šmartno ob Paki, okrožje Celje. Ročna bomba je zdrobila steklo na oknu in lahko ramila psa, ki je bil privezan na venigo.

1. 10. 1941, ob 23.45 so v Podgori, občina Šmartno ob Paki, pri km 21.9 napadli železniško progo Šmartno ob Paki—Polzela. Odrgalo je kos tračnice, uničilo dva praga in pretrgalo železniško telefonsko napeljavo. Popravilo poškodovanega mesta, ki leži na prepustu nad vodnim jarkom, se je začelo takoj, ko je patrolja z orožniške postaje poškodbo izsledila. Proga je bila popravljena 2. 10. 1941 ob 7.30. Osebni vlak, ki ob 6.10 odpelje z naše postaje proti Celju, smo zadržali na tukajšnji postaji in je nadaljeval vožnjo po enoinpolurni zamudi.²

Ivan Primožič, rojen 6. 5. 1898 v Šmartnem ob Paki, v okrožju Celje in tja pristojen, poročen, stanujoč na Malem vrhu štev. 13, občina Šmartno ob Paki, skrbi za ženo in 2 otroka (poročilo naše postaje štev. Z. P. 7/1941, dne 2. 9. 1941, celjski izpostavi tajne državne policije omenja, da je prijavil Franca Drobniča, roj. 6. 5. 1917, ki smo ga aretirali zaradi komunističnega delovanja³), je glede napada z bombo izpovedal:

¹ Izvirnik je v arhivu celjskega mestnega muzeja.

² Progo so napadli borci Savinjske čete.

³ Primožičevo hišo so napadli šaleški borci Pohorske čete, ki je bila po odhodu s Pohorja največ v okolici Plešivca. Ivan Primožič je izdal španskega borca Franca Drobniča, ki se je z dvema drugima španskima borcema okoli 15. avgusta

»1. 10. 1941, približno ob 23.30, sem slišal lajati svojega psa, ki je bil privezan na verigi. Takoj nato sem slišal, da je pred hišo nekaj eksplodiralo, verjetno je bila to ročna bomba. Eksplozija je bila tako močna, da so zažvenketala stekla, eno pa se je celo zlomilo. 2. 10. zjutraj sem opazil, da pes poginja, čeprav je bil še prejšnji dan zdrav. Ne upam se več ostati v svojem stanovanju in prosim, da me premestijo na neko drugo ustrezno delovno mesto.«⁴

Mesto, ki ga je poškodovala razstrelitev v Podgori 2. 10. ob 0.15, je našla patrulja naše postaje — nadstražmojster Hofer in 5 pomožnih policistov. Tam je našla 4 po 20 cm dolge konopljne vrvice, ki so bile na enem koncu zvezane, 1 cm² velik kos stekla in podkvice, ki je odpadla s škornja.

Pri Primožičevi hiši na Malem vrhu 13 smo ugotovili, da je storilec verjetno hotel vreči ročno bombo skozi okno v Primožičevo spalnico, a se je odbila od lesenega gradbenega droga, ki je bil pred oknom, in eksplodirala pred hišo. Njene drobce smo našli pred hišo.

Doslej še nismo našli oseb, ki bi nam mogle dati podatke o dejanju in storilcih.

Franc Hramec (v našem poročilu števil. 345, dne 21. 9. 1941, o pobijanju neke komunistične bande na Velikem vrhu pri Šmartnem ob Paki smo ga omenili kot prijavitelja) je 2. 10. prijavil postaji: »Gabriela Letonja, sestra Jožefa in Vlada Letonje z Velikega vrha, me je vprašala, če sem se srečno izmazal. Domnevam, da me nameravajo napasti in da za to ve tudi Gabriela Letonja.«⁵

Drobce ročne bombe, ki smo jih našli pred Primožičevo hišo na Malem vrhu, konopljne vrvice, kos stekla in podkvice s škornja, ki smo jih našli na kraju napada na železnico v Podgori, bomo za nekaj časa obdržali na postaji.

Zasledovanje storilcev bomo nadaljevali in o uspehu še poročali.

Vodja orož. postaje:

Guhrmag

orož. stražmojster

1941 vključil v Šaleško partizansko skupino. Ker je bil bolan, je pred odhodom skupine na Pohorje odšel v Šmartno ob Paki, kjer je bil izdan in aretiran. Ustrelili so ga 17. septembra 1941 v Trbovljah.

⁴ Na poročilo je dr. Hecke v uradu političnega komisarja za okrožje Celje zapisal: »Delovni urad ga bo premestil v Zgornjo Štajersko.«

⁵ Glej dok. števil. 44.

Štev. 48

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE BRASLOVČE,
DNE 22. OKTOBRA 1941,
O NAPADU NA BRZOJAVNI VOD PRI GOMILSKEM¹**

Orožniška postaja Braslovče, okrožje Celje
Štev. dnev. 582

Braslovče, dne 22. oktobra 1941

Političnemu komisarju za okrožje Celje
v Celju

Žig:

Prispelo dne 23. 10. 41
Delo- Referent Priloge
vodnik

Predmet: Komunistična sabotaža na brzojavnemvodu.

V noči na 22. oktober 1941 so prerezali žice na telefonskem in brzojavnem drogju števil. 128/12, ob državni cesti med Celjem in Vranskim pri km 58, na področju občine Gomilsko, občina Braslovče.

Preiskava, ki smo jo uvedli, je pokazala, da je storilec pri plezanju na drog uporabljal krampeže, ki jih uporabljajo brzojavni delavci. Na drogovih so bili namreč vidni sledovi vdrtin.

O poškodobi smo takoj obvestili reparaturni oddelek pri poštnem in brzojavnem uradu v Celju. Ta je takoj odstranil poškodbe in 22. 10. 1941 popoldne spet vzpostavil telefonsko zvezo.

To sabotažno dejanje so brez dvoma napravili komunisti. Preiskavo za storilci bomo nadaljevali.

Enako poročilo pošljamo:

Povelj. red. policije v Mariboru
Kom. orož. v Mariboru
Okrož. orož. vodji Celje,
Tajni drž. policiji, izpostavi Celje in
Drž. krim. policiji, izpostavi Celje

Vodja postaje:
orož. stražmojster

¹ Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju.

Revirska četa

Štev. 49

POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE TRBOVLJE, DNE 28. JULIJA 1941, POLITIČNEMU KOMISARJU ZA OKROŽJE TRBOVLJE O NAPADU NA ŽELEZNIŠKO PROGO IN KRAJI RAZSTRELIVA PRI TRBOVLJAH¹

Orožniška postaja Trbovlje, okrožje Trbovlje, Spodnja Štajerska
Štev. dnev. 340

Trbovlje, dne 28. julija 1941.

Političnemu komisarju za okrožje Trbovlje

v Trbovljah

Predmet: Napad na železniško progo in
kraja razstreliva v Trbovljah

27. 7. 1941 ob 23.20 so na železniški progi Zidani most—Laze, pri km 512.56 v občini Trbovlje, na desnem tiru razstrelili desno tračnico. Eksplozija je iztrgala 50 cm dolg kos tračnice.

Prav tam so na levem tiru poskusili razstreliti desno tračnico. Ker pa so uporabili poškodovano vžigalno vrvico, ni prišlo do eksplozije. Razstrelivo, ki smo ga našli, je 45 cm dolgi in približno 2,5 kg težki zavoj valjčaste oblike, dvakrat zavrt v ovojni papir. Povezan je bil z vžigalno vrvico in motvozom in pritrjen na notranji strani desne tračnice s tremi kosi 2 mm debele bakrene žice. Vžigalna vrvica je bila dolga 1,90 m in jo je ogenj že načel. Razstrelivo smo odstranili in zavarovali. Strokovnjak je pozneje zavoj odprl in ugotovil, da sta bila vžigalna vrvica in razstrelivo strokovno pripravljena. Sestavljalo ga je 20 nabojev kamniktita I in 11 nabojev kamniktita II.

Do jutra so tračnico zamenjali, nasuli gramoza in tako popravili škodo.

28. 7. 1941 ob 6. uri so ugotovili, da so razstrelivo ukradli v priročnem skladišču tvrdke Dukić v Trbovljah. Ker skladišče ni bilo zavarovano, je bila tatvina mogoča v času od 26. 7. 1941 ob 21. uri do odkritja. Skladišče je odmaknjeno, podobno rovu in vbetonirano v neko gorsko strmino. Storitci so odstranili ključavnico z železnega zapaha in poskušali odpreti ključavnico v vratih. Ko so upognili levi spodnji del vrat, so se lahko prikradli v notranjost. Vrata so namreč lahko upognili, ker so bila močno zarjavela.

Iz skladišča so odnesli 21 kg kamniktita I in 1 kg kamniktita II. Pustili so samo 10 kg slabšega kamniktita II.

Ker smo v zavoju razstreliva na železniški progi našli 20 komadov kamniktita II, se nam vsiljuje sum, da so razstrelivo odnesli delavci ob razstreljevanju v rudniku Trbovlje. Takega razstreliva namreč že najmanj teden dni v glavnem in v priročnih skladiščih ni. Lahko domnevamo, da od ukradenih 21 kg kamniktita pri razstrelitvi železniške

¹ Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

proge ni bilo nič uporabljene. Tako je ta še vedno v nepoklicanih rokah.

Nismo mogli ugotoviti, ali so iz skladišča odnesli tudi vžigalno vrstico in vžigalne glavice, ker je ukradena količina zelo majhna in je zato ni mogoče nadzorovati.

Orožniško preiskavo je vodil okrožni orožniški vodja. V bližini kraja napada smo našli nekaj sledov nog. Pes, ki ga je poslala železniška policija iz Gradca, zaradi dežja, ki je padal pretekli dan, ni mogel najti sledov.

Razstrelivo so ukradli in razstrelili progo prav gotovo tukajšnji komunisti, ki poznajo krajevne razmere in se ravnaajo po propagandi iz Ljubljane.²

Predpisana telefonska sporočila smo odposlali.³

Poročilo pošiljamo poveljniku redarstvene policije v Mariboru, komandantu orožništva pri šefu civilne uprave v Mariboru, dve poročili tajni državni policiji v Celju, kriminalni policiji v Mariboru in Celju, okrožnemu orožniškemu vodji v Trbovljah in orožniškemu glavarstvu v Celju.

Žig:

Orožniško okrožje Trbovlje
Prispelo dne 29. 7. 1941
Štev. dnev. 232 Priloge —

Vodja orož. postaje:
Mühleder
orož. stražmojster

Hirschhofer

² Ujeti borec Revirske čete Franc Hrovat je 14. avgusta 1941 na orožniški postaji Trbovlje izjavil:

»Razstrelivo pri tvrdki Dukić v Trbovljah so v noči na 28. julij 1941 ukradli Viktor Umek, Anton Pivec in Alojz Ribič...»

Železnico v bližini postaje Trbovlje je 27. julija 1941 razstrelil Ivan Strojnik. V taboru je pripovedoval, da se mu en naboj ni vžgal. Kdo je razstrelil progo v Zagorju, ne vem...« (Poročilo orožniške postaje Trbovlje dne 15. avgusta 1941 je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

Z Ivanom Strojnikom sta sodelovala Ivan Šorn in Jože Umek.

³ 30. julija 1941 je orožniška postaja Trbovlje aretirala 24 oseb. (Poročilo orožniške postaje Trbovlje dne 31. 7. 1941 je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE ZAGORJE OB SAVI,
DNE 28. JULIJA 1941,
POLITIČNEMU KOMISARJU ZA OKROŽJE TRBOVLJE
O NAPADU NA ŽELEZNIŠKO PROGO V ZAGORJU¹**

Orožniška postaja Zagorje ob Savi, okrožje Trbovlje, Spodnja Štajerska
Štev. dnev. 301

Zagorje ob Savi, dne 28. julija 1941.

Političnemu komisarju
v Trbovljah

Predmet: Napad na železniško progo v Zagorju.

Zveza: brez.

Priloge: brez.

27. julija 1941 ob 23.30 so neznan storilec razstrelili oporni zid na železniški progi med km 385/7 in 385/8, pod skalo »Ribja peč«, to je med postajama Zagorje in Sava, približno 300 m pred postajo Zagorje, ter ga poškodovali tako, da je moral biti promet na enem tiru za nekaj časa ustavljen.

Oporni zid, ki varuje železniške naprave pred plazovi, je zgrajen iz kockastega kamna. Na tem mestu je visok približno 7 m in je v neposredni bližini reke Save. Razstrelivo, ki so ga položili v dve zaporedni zidni razpoki ali žleba za odvajanje vode v višini približno enega in pol metra, je napravilo v zidu dva meenaka, 2 m dolga, 2 m široka in meter globoka razstrelilna lijaka. Zdi se, da zaradi tega oporni zid ni več trden in so zato morali iz varnostnih razlogov za nekaj časa promet na desnem tiru ustaviti.

27. julija 1941 ob 23. uri je odpeljal tovorni vlak štev. 872 s postaje Sava proti Zagorju. Zaradi napada ob 23.55 ga je službujoči uradnik s postaje Zagorje ustavil na vlakovni prijavnici štev. 2, približno 4 km pred krajem napada. Ko so pregledali progo, je ob potrebnih previdnostnih ukrepih počasi odpeljal proti postaji Zagorje.

Na kraju napada so našli staro ročno košarico, v kateri je verjetno storilec prinesel razstrelivo, približno meter dolg kos navadne vžigalne vrvice s črnim smodnikom in 1.30 m dolg kos zgorele vžigalne vrvice.²

Napad ni neposredno ogrozil človeških življenj.

Gmotna škoda, ki jo je povzročila razstrelitev, znaša približno 1.500 RM.

28. julija ob 6. uri je na kraj napada prišla komisija železniškega prometnega urada iz Celja.

Poročilo pošiljamo poveljniku redarstvene policije Alpenland v Mariboru, komandantu orožništva pri šefu civilne uprave v Spodnji Šta-

¹ Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

² Akcijo so izvedli zagorski aktivisti v sporazumu s Trboveljsko četo, ki je ob istem času napadla železniško progo pri Trbovljah.

jerski v Mariboru, tajni državni policiji, oddelek za kazenske zadeve v Celju, državni kriminalni policiji, izpostava Celje in orožniškemu glavarstvu Celje.

Žig:
Orožniško okrožje Trbovlje
Prispelo dne 29. 7. 41
Štev. dnev. 229/41 Priloge —

Vodja orožniške postaje:
po naročilu:
Springer, glavni stražmojster

Hi

Štev. 51

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE ZAGORJE OB SAVI,
DNE 3. AVGUSTA 1941,
POLITIČNEMU KOMISARJU ZA OKROŽJE TRBOVLJE
O NAPADU NA RUDNIŠKO SEPARACIJO V ZAGORJU¹**

Orožniška postaja Zagorje ob Savi, okrožje Trbovlje, Spodnja Štajerska
Štev. dnev. 315

Zagorje ob Savi, dne 3. avgusta 1941.

Političnemu komisarju

v Trbovljah

Predmet: Napad na separacijo rudnika v Zagorju.

3. avgusta 1941 med tretjo in pol sedmo uro so v separaciji rudnika Zagorje pritrdili na ročaj krtač pri glavnem pogonskem motorju na izmenični tok (3000 voltov) 2 tempirani vžigalni glavici z razstrelilnim nabojem. Ko so približno ob pol sedmi uri motor pognali v tek, je zaradi kratkega stika nastala eksplozija, ki je poškodovala 3 tuljave v motorju.

3. avgusta 1941 med tretjo in pol sedmo uro je separacija mirovala. Ta čas je poslopje varovala obratna straža. Tudi ponoči, ko delo stoji, je znotraj separacije stalno navzoč stražar. Napad je torej lahko napravila oseba, ki dela ali ki je delala v separaciji. Verjetno je bilo razstrelivo položeno v motor 3. avgusta 1941 ob treh, ko so delo končali, ker niti stražar iz obratne straže niti nočni čuvaj nista opazila nič sumljivega.

Na kraju napada so pri motorju našli dva kosa vžigalne žice, ki sta bila spletena iz dveh žic, imela rdečo izolacijo in bila dolga po 1/2 m. Na kraju napada drugih sledov nismo našli.²

Popravilo motorja bo trajalo najbrž 4 do 5 dni. Da pa bi obrat lahko delal, bodo v tem času uporabili nadomestni motor. Če pa tega ne bi bilo, bi moral ves obrat s 1450 delavci mirovati do tedaj, ko bi motor popravili. Ves premog, ki ga nakopljejo v rovih, v separaciji namreč očistijo in pripravijo za prodajo.

¹ Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

² Akcijo so izvedli člani Zveze komunistične mladine Jugoslavije Tone Okrogar-Nestl, Karel Student in Janez Ihanc. Razstrelivo jim je priskrbel Vinko Sedlar.

Trboveljska premogokopna družba je s tem napadom utrpela približno 600 RM škode.³

Jožef Sipušek, ki je v separaciji zaposlen kot mazač, je 3. 8. 1941, približno ob pol sedmi uri, pognal motor v tek in ga je eksplozija vrgla približno dva metra vstran in mu tako ogrozila življenje.

Poročilo pošiljamo v vednost poveljniku redarstvene policije Alpenland v Mariboru, komandantu orožništva pri šefu civilne uprave v Spodnji Štajerski v Mariboru, celjski izpostavi tajne državne policije v dvojniki in celjski izpostavi kriminalne policije, koncept pa orožniškemu glavarstvu v Celju.

Žig:

Orožniško okrožje Trbovlje
Prispelo dne 4. 8. 1941
Štev. dnev. 258 Priloge —

Vodja postaje:

Strauch, orož. stražmojster

S.

Stev. 52

**POROČILO PREDSTOJNIKA CELJSKEGA PROMETNEGA URADA
NEMŠKIH DRŽAVNIH ŽELEZNIC, DNE 5. AVGUSTA 1941,
POLITIČNEMU KOMISARJU ZA OKROŽJE CELJE
O NAPADIH NA ŽELEZNICE¹**

Nemške državne železnice
Predstojnik
prometnega urada državnih železnic
Celje

Celje, dne 5. avgusta 1941.

Političnemu komisarju za okrožje

Celje

Predmet: Napadi na železnice
na področju prometnega urada Celje.

V noči od nedelje 27. na ponedeljek 28. julija 1941 je bil na progi Zidani most—Zagreb na hrvatskem ozemlju v bližini Savskega Marofa laže poškodovan železniški most. Nekoliko vzhodnje pa je bil laže poškodovan nek propust. Verjetno so hoteli zadeti brzovlak števil. 166, ki je vozil vojake na dopust.

V isti noči je bil na progo Zidani most—Hrastnik položen zavoj razstreliva, ki pa so ga še pravočasno odstranili. Na progi Trst—Dunaj, med postajama Hrastnik in Trbovlje, je bilo razstreljenega pol metra

³ Orožniško okrožje Trbovlje je 27. avgusta 1941 poročalo komandantu orožništva pri šefu civilne uprave:

»V preiskavi, ki jo je napravilo zagorsko orožništvo v sporazumu s tajno državno policijo in varnostno službo, smo zaradi suma soudeležbe zaprli in odvedli v Celje 37 oseb.« (Zbornik dokumentov NOV, VI/1, dok. števil. 141; seznam aretiranih je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

¹ Kopija izvirnika je v Celjskem mestnem muzeju.

tračnice. Nasproti temu mestu so našli peklenski stroj, ki so ga tudi pravočasno odstranili. Južno od Zagorja je eksplozija napravila v opornem zidu dve veliki luknji. V isti noči so tudi prisluškovali dvema telefonskima pogovoroma in proti postaji Zidani most klicali v nemškem jeziku gesli: »Živela Moskva!« in »Živel Stalin!« Prometni urad je o vsem tem še isto noč obvestil tajno državno policijo in motorizirano orožništvo, ki se je z osmimi avtomobili odpeljalo proti Zidanemu mostu, Trbovljam in Zagorju. Prosil je vojaštvo, naj progo zavaruje, toda iz nekih razlogov prošnji niso mogli ustreči. 4. zvečer je bila v bližini Trbovelj na vlak 872 vržena ročna bomba. Podobno kot prejšnjo noč smo tudi to noč poizvedovali skupno z orožništvom, vendar glede storilcev brez uspeha. V torek, dne 29. 7. 1941, je bila na hrvaškem ozemlju v bližini nemške državne meje odstranjena tračnica, vendar so lahko še pravočasno zaustavili vlak, ki je vozil vojake na dopust. V sredo, dne 30. 7., je bil med postajama Blanca in Rajhenburg v dolžini 10 metrov prerezan svinčeni kabel za brzojavni vod. V petek, dne 1. avgusta 1941, je vzhodno od Novske prišlo do trčenja. To je bilo brez dvoma pripravljeno za naslednji vlak št. 66, ki je vozil vojake na dopust.

Tajni državni policiji in orožništvu smo poročila vedno pošiljali, podobno tudi direkciji državnih železnic na Dunaju. Na žalost je proga preslabo zastražena in ni mogoče preprečiti napadov. Stražijo edino le veliki most čez Savo južno od Litije, medtem ko sta proga proti Zagrebu in še posebno ogrožena proga med Zidanim mostom in Zagorjem nezavarovani.

Če bo še kaj napadov, si bom dovolil, da Vas bom spet obveščal.

Heil Hitler!
Vaš zelo vdani
(podp.) Hillerbrand

Zig:
Politični komisar
za okrožje Celje
Prispelo 6. VIII. 1941
Štev. 705/5 Pril. —

Zig:
Prišlo dne 6. 8. 1941
Delo- Referent Priloge
vodnik
910

**POROČILO CELJSKE IZPOSTAVE DRŽAVNE KRIMINALNE POLICIJE,
DNE 9. AVGUSTA 1941,
POLITIČNEMU KOMISARJU ZA OKROŽJE CELJE
O NAPADU REVIRSKÉ ČETE NA OROŽNIŠKO POSTAJO
IN OBRATNO STRAŽO V ZAGORJU 9. AVGUSTA 1941¹**

Komandant varnostne policije in varnostne službe
v Spodnji Štajerski

Celje, dne 9. 8. 1941

Državna kriminalna policija,
izpostava Celje
Štev. dnev. 1005/41.

Žig:
Politični komisar
za okrožje Celje
Prispelo dne 11. VIII. 1941
Štev. 120/1 Pril. 2

Političnemu komisarju za okrožje Celje

v Celju

Predmet: Napad komunistov na orožniško postajo v Zagorju
in na obratno stražo v Zagorju dne 9. 8. 1941.

Pošiljamo poročilo o dogodkih v Zagorju, da bi se seznanili z njimi.
Poslali smo ga tudi komandantu varnostne policije in varnostne
službe v Mariboru.

Žig:

Državna kriminalna policija
izpostava Celje

Po naročilu:
Schönbacher
krim. sekr.

Videli Med akte.
11. 8. 41. H. D.

Prispelo dne 10. 8. 1941
Delo- Referent Priloge
vodnik
974 7 4

Gospodu Hofmannu
s prošnjo za zbiranje
11. 8. 1941 H

(Ilegalno delo
mesec avgust 1941)
Hfm.

Državna kriminalna policija
Urad Maribor
Izpostava Celje

Zagorje, dne 9. 8.

Poročilo

Urad kriminalne policije v Mariboru je po telefonu pooblastil našo izpostavo, naj takoj pošljemo preiskovalno skupino v Zagorje, da bo poizvedovala o komunističnem napadu na tamkajšnjo postajo. Kriminalni sekretar Schönbacher, krim. sekretar Hahn in krim. izv. Sawetz so se s službenim avtom odpeljali na kraj napada in ugotovili naslednje:

¹ Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

9. 8. 1941, od 0.30 do približno 1 ure, so oborožene komunistične bande² napadle stanovanjsko poslopje trboveljskega rudnika, zagorskega revirja, v Zagorju-Toplice šte. 14, kjer je orožniška postaja Zagorje. Napadati so začeli od vseh strani hkrati. Kot smo pozneje ugotovili, so na orožniško postajo streljali s puškami in pištolami. Vrgli so tudi 4 srbske ročne bombe, od katerih je ena eksplodirala med okni predsobe oziroma telefonske celice v postajni pisarni. Eksplozija je razbila nekaj oknic in vrgla eno oknico 9 m daleč na nasproti ležeče tračnice rudniške proge. Stekleni drobci so na nekaj mestih ranili obraz pomožnega policista Dominika Urbaniča, ki je bil 4. 8. 1941 dodeljen postaji za okrepitev in je spal v tem prostoru. Rane so lažjega značaja in mu zdravniška nega ni potrebna. Druga ročna bomba, prav tako srbskega izvora, je eksplodirala na marmornatih podbojih pri vhodu na orožniško postajo. Tretjo ročno bombo je nek storilec vrgel v spalnico, kjer je bil nadstražmojster Josef Janisch iz motoriziranega orožništva. Bomba ni eksplodirala in je obležala pod mizo, približno 1,5 m od okna. Tudi četrto bombo so vrgli v ta prostor, a ni eksplodirala in je obležala na okenski polici.

V zidu na zahodni strani poslopja je vidnih 17 streliv iz puške. Le en sam strel je zadel oknjak na oknu, ki gleda proti postajni pisarni, tako da je odpadel omet. Na severni strani, kjer je tudi vhod na orožniško postajo, je vidnih 36 streliv iz pušk in pištol. Približno 10 streliv je zadelo notranjost postaje pisarne oziroma so ostali v oknjakih. Ena krogla je prödrla zid v predsobi, približno 1 m nad ležiščem, kjer je bil pomožni policist Urbanič, in se tam ustavila. Imenovani je takoj

² Orožniško postajo in obratno stražo v Zagorju je napadla Revirska četa z namenom, da bi prišla do orožja. Napad je vodil komandir čete Ciril Groznik. Franc Hrovat, ki so Nemci ujeli 14. avgusta 1941, je vo tem izpovedal:

»Napad na orožniško postajo je vodil Ciril Groznik. Ivan Stroj in je vrgel skozi okno 2 ročni bombi, ki sta obe eksplodirali. Tretjo ročno bombo pa je vrgel neki Slavko (Pintar — op. T. F.).

Napad na obratno stražo je vodil Lojze Vresk. Ta je vrgel v poslopje dve ročni bombi, ki pa nista eksplodirali. Kdo je bil še zraven, ne vem. Vem pa, da so skupino sestavljale štiri osebe...

Razstreljevanje ceste med Trbovljami in Zagorjem je vodil Jože Umek. Sodelovala sta še Lojze Ribič in Milan Mrzelj. Viktor Umek bi moral razstreliti most v bližini Trojan, a ni dobil razstreliva. Za razstrelitev ceste so uporabili del streliva, ki so ga bili odnesli iz Dukičeve tvrde v Trbovljah, drugi del pa je bil ukraden iz skladišča celjskega cestnega gradbenega urada pri Šv. Marku. Približno 25 kg razstreliva je še v Krvavicah, ki so približno uro hoda oddaljene od Sv. Lenarta.« (Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

O napadu poroča tudi Slovenski poročevalec šte. 12, dne 16. avgusta 1941:

»Partizani rudarskih revirjev so v noči od petka na soboto (8. na 9. avgust) napadli žandarmerijsko postajo v Zagorju. Vrgli so več ročnih granat in nato obstreljevali žandarmerijo s puškami. Istočasno je drugi oddelek napadel z ročnimi granatami in puškami kasarno obratne straže (Werkschutz), v kateri so fašisti zbrali denunciantne in razne lumpovske tipe. Po polurni borbi so se partizani umaknili. Fašisti so imeli več mrtvih in ranjenih. Partizani so se umaknili brez žrtev

Isto noč so partizani razrušili cesto med Trbovljami in Zagorjem in uničili telefonsko in telegrafsko omrežje.« (Slovenski poročevalec, ponatis, Ljubljana 1951, str. 100.)

Sagor, den 9.8.1941.

B e r i c h t

Über fernmündlichen Auftrag der Kripo-Dienststelle Marburg a. Drau vom 9. 8. 1941 wurde die hiesige Dienststelle (Kripo-Aussendienststelle GIII) beauftragt, sofort eine Erhebungsgruppe nach Sagor zur zwecks Erhebung eines kommunistischen Feuerüberfalles auf den dortigen Posten zu entsenden. Es begab sich Krim.Sekr. Schönbacher mit K.S. Hahn und Krim.B. Sawetz mit dem Dienstwagen der Dienststelle auf dem Tatort, wobei folgendes festgestellt wurde:

Am 9.8.1941 in der Zeit zwischen 0 Uhr 30 bis etwa vor 1 Uhr wurde auf das Werkwohnhaus der Trifailer-Kohlenwerke, Revier Sagor, in Sagor-Splitz Nr. 14, in welchen sich der Gendarmerieposten von Sagor befindet, von kommunistischen bewaffneten Banden ein Feuerüberfall ausgeführt. Der Überfall erfolgte gleichzeitig von mehreren Seiten. Nach den getroffenen Feststellungen wurde mit Gewehren, Pistolen auf den Gendarmerieposten geschossen. Auch wurden 4 Eierhandgranaten geworfen, wovon eine zwischen den Fenstern des Vorzimmers, bzw. Telefonsimmers der Postenkassette krepitierte. Durch die Explosion wurden sämtliche Fensterflügel demoliert, ein Fensterflügel davon ca 9 m auf das gegenüberliegende Werksgelände des Kohlenwerkes geschleudert. Auch wurde der im selben Raum schlafende Hilfspolizist Dominik Urbanitsch, welcher seit 4.8.1941 dem genannten Posten zur Verstärkung zugeteilt ist, durch Glassplitter mehrfach am Gesichte verletzt. Die Verletzungen sind sämtliche leichter Natur und machte eine Behandlung durch einen Arzt nicht notwendig. Eine 2 te Eierhandgranate, ebenfalls serbischer Herkunft, krepitierte am Marmortisch beim Eingang zum Gendarmerieposten. Eine 3 te Handgranate wurde von einem Täter in das Schlafzimmer geworfen, in welchem sich Oberwachtmeister Josef Janitsch von der motor.Gend. aufhielt, gewissermaßen die in nichtkrepitierten Zustände ca 1 1/2 m vom Fenster unter einen Tisch liegen blieb. Eine 4 te Handgranate wurde ebenfalls in denselben Raum geworfen, blieb jedoch ebenfalls in nichtkrepitierten Zustände am Fensterbrett liegen.

An der Westseite des Gebäudes weist die Mauer 17 Gewehrschüsse auf. Nur mit einem Schuss wurde der Fensterrahmen des Fensters welches in die Postenkassette mündet, getroffen, so dass das Mauerwerk zwischen den Fenstern herunterfiel. An der Nordseite in welcher sich auch der Eingang zum Gend.Posten befindet, weist die Mauer 36 Gewehr- und Pistolenschüsse auf. Etwa 10 Einschüsse drangen in das innere der Postenkassette bzw. blieben die Geschosse im Mauerwerk des Fenster-

po eksploziji ročne bombe videl mekega moškega, ki je tekel mimo okna. Lahko domnevamo, da so vrgli bombe iz neposredne bližine.

V času napada so bili nadstražmojster Otto Tharrer, nadstražmojster Ernst Senf in pomožni policist Ivan Kos v patrolji. Medtem ko sta se Senf in Kos v postajno poslopje splazila od zadaj, je odšel Tharrer na sprednjo stran, kjer je potekal napad. S svojo službeno pištolo je petkrat ustrelil proti napadalcem, vendar niso mogli ugotoviti, če je koga zadel. Ker je bil brez streliva, je hotel zbežati v poslopje, a so bila vrata zaprta in je klical na pomoč. Kričal je tudi, da je ranjen v nogo. Vodja orožniške postaje stražmojster Karl Strauss je nato odprl vhodna vrata in Tharrerja so spravili v poslopje. Bil je težko ranjen nad desnim kolonom. Verjetno ga je ranil drobec ročne bombe. Najprej so ga zasilno obvezali, nato pa ga je pregledal rudniški zdravnik dr. Friedrich Keisel iz Zagorja, ki je naročil, naj ga takoj prepeljejo v celjsko pokrajinsko bolnišnico. Ko so Tharrerja spravili v notranjost poslopja, so komunisti prenehali napadati. Postaja oziroma motorizirano orožništvo je v bližini postaje takoj začelo patroljirati, vendar brez uspeha.

Zagorski orožniki so 9. 8. 1941 v njegovem stanovanju zgodaj aretirali vodjo delovne skupine pri gradnji ceste, Dušana Bobiča, ki so ga osumili napada z razstrelivom. V žepu njegovega telovnika so našli 2 vžigalni kapici. Pozneje so ga prevzeli uradniki trboveljske izpostave varnostne policije in varnostne službe, ki so medtem prišli tja. Ko so ga gnali na kraj dogodka, je poskušal zbežati in so ga ustrelili.

V okolici napadenih objektov so našli 11 nabojev za jugoslovansko vojaško puško, 73 izstreljenih tulcev in 9 magacinov in 6 izstreljenih tulcev za pištolo različnih kalibrov.

Po tem napadu je 9. 8. 1941, približno ob 130, prišlo do napada z razstrelivom na cesti Trbovlje—Zagorje, tik pred Trbovljami. Razstrelivo izvira verjetno od zadnje kraje razstreliva iz priročnega skladišča trboveljskega rudnika. Dali so ga v neko cestno odtočno cev in zažgali. Pri tem so na cesti, ki vodi preko strmine, napravili 4 m globoko in 4 m široko luknjo, tako da je bil promet za nekaj časa prekinjen. Rešilni avto, ki naj bi peljal težko ranjenega Tharrerja iz Zagorja v celjsko pokrajinsko bolnišnico, je zašel s kolesom v luknjo, iz katere so ga potegnili šele čez nekaj časa. Cesto so napadli verjetno zato, da bi onemogočili hiter prevoz varnostnih organov iz Trbovelj v Zagorje. Pripomniti moramo, da je oddelek motoriziranega orožništva, ki ga je orožniška postaja Zagorje po telefonu poklicala iz Trbovelj, prešel to mesto še pred eksplozijo.

9. 8. 1941 so angažirane varnostne sile iz Zagorja napravile racijo in v zvezi z napadom aretirale približno 50 oseb, ki so jih prepeljale v sodne zapore.³

³ 9. in 10. avgusta so v Zagorju aretirali 63 oseb, ki so jih večidel poslali v Mauthausen.

²⁴ in 25. avgusta 1941 pa so za represalijo za padlega orožnika Otta Tharro in za dva padla sovražnika v Ribnici na Pohorju ustrelili v Mariboru 15 talcev, med njimi Slavka Šlandra, Slavo Klavoro in Franca Vrunča. (Zbornik dokumentov NOV VI/1, dok. štev. 140.)

Višina skupne škode, ki sta jo povzročila napad in razstrelitev ceste, znaša po približnih cenitvah 1.500 RM.

O napadu na poslopje zagorske obratne straže bomo poslali posebno poročilo.

Schönbacher

·krim. sekr.

Hahn

krim. sekr.

Prepis!

Državna kriminalna policija
Urad Maribor

Zagorje, dne 9. 8. 1941.

Poročilo

V noči na 9. 8. 1941, približno ob 0.30, je okoli 40 do 50 oboroženih komunistov napadlo poslopje orožniške postaje in obratne straže v Zagorju. O napadu na orožniško postajo govori posebno poročilo izpostave kriminalne policije Celje.

Poslopje obratne straže, ki stoji ob glavni cesti v Zagorju, je zadelo približno 25 izstrelkov. Gre za krogle iz pušk in pištol. Izstrelki tičijo največ v sprednjem zidu poslopja. Nekatera okna so večkrat prestreljena. 6 izstrelkov je šlo tudi v streho. V vhodnih vratih tičijo trije izstrelki. V spalnico obratne straže so vrgli ročno bombo, ki pa ni eksplodirala. Padla je na posteljo sredi sobe. V tem času je 12 obratnih stražarjev ležalo v svojih posteljah. Da ni bil nihče ranjen, se je zahvaliti samo okoliščinam, da ročna bomba ni eksplodirala. Obratni stražarji so videli dva storilca, vendar ju za tiralico ne morejo opisati.

Kot smo povedali že v uvodu, se je napad začel približno ob 0.30 in je trajal približno 15 minut. Komunisti, ki so se napada udeležili, so se nato umaknili v hribe. Napad na orožniško postajo in tudi na obratno stražo je bil verjetno načrtno organiziran, ker se je začel udarno na obe poslopji, ki sta 80m oddaljeni drugo od drugega. Pred začetkom napada so s hribov slišali tri hitre zaporedne strele. To je bilo prav gotovo znamenje za začetek napada, ker se je ta začel udarno in na obe poslopji istočasno. Moč ognja da slutiti, da gre za najmanj 40 do 50 oseb, ki so se udeležile napada. Druge podrobnosti so razvidne iz poročila o napadu na poslopje orožniške postaje.

Kreimann, kr. s., l. r.

**DNEVNO POVELJE POVELJNIKA REDARSTVENE POLICIJE
ALPENLAND, DNE 12. SEPTEMBRA 1941,
ZA POHVALO REZERVNE POLICIJSKE ČETE WIEN
ZA ZASLEDOVANJE REVIRSKÉ ČETE¹**

Poveljnik redarstvene policije
Alpenland

Maribor, dne 12. 9. 1941.

Dnevno povelje štev. 43

...

2. Pohvala.

Dne 11. 8. 1941 sem komandirju rezervne policijske čete Wien kapetanu zaščitne policije Mechelsu dal nalogo, naj pomiri industrijsko področje v trboveljskem okrožju. V tem času je bil položaj v tem pomembnem področju zaradi komunističnih nasilstev zelo napet. Nasilje meži so zelo ogrožali pogoje za mirno delo.

Kapetanu Mechelsu in njegovemu poveljstvu se je posrečilo, da je večji del komunistične bande po zajetju in justifikaciji uničen, ostanek pa razbit. Vse orožje kolovodij je bilo zaplenjeno. Lahko smatramo, da je s 5. 9. 41. nevarnost za to področje odbita in da so zagotovljeni pogoji za mirno delo. Ta uspeh je zaradi težkega gorskega terena lahko doseglo samo dobro vodstvo in brezobzirna zagrizenost vsakega člana Mechelsovega oddelka. Zato izrekam svoje posebno priznanje kapetanu zaščitne policije Mechelsu in članom njegovega oddelka (2 voda rez. pol. čete Wien, 1. vod 2. čete 72. rez. pol. bataljona, 1/2 čete [30 mož] mot. orožništva iz Celja ter orož. postajam Trbovlje, Hrastnik in Zagorje) za vneto sodelovanje, ki ga je spremljal dober uspeh.²

...

Preveril:

Marko

podp. Mascus

Nadstražmojster zašč. policije

¹ Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

² Rezervno policijsko četo Wien so od 1. novembra 1941 dalje uporabljali za zasledovanje partizanov v celjskem okrožju. Kapetan zaščitne policije Mechels je 20. oktobra 1942 napisal celjskemu deželnemu svetniku Dorfmeistru zaupno pismo, v katerem pravi:

»Od 1. 11. 1941 do 30. 5. 1942 sem bil z rezervno policijsko četo Wien v akciji za pomiritev celjskega področja v Spodnji Štajerski. Za to akcijo mi je bila podrejena orožniška motorizirana četa iz Celja, 10 orožniških postaj in začasno tudi dve četi oboroženega Wehrmannschafta. V najtesnejšem sodelovanju s tajno državno policijo in orožništvom smo pod mojim vodstvom v vsakodnevnih bojnih akcijah uničili 456 sovražnikov države (komunističnih zločincev). Zaplenili smo dve lahki strojnici, večje število orožja s strelivom ter živila, obleko in opremo.

Gospod deželni svetnik, sami ste izrekli polno priznanje četi za njeno uspešno akcijo v goratem področju in deloma ob močnem mrazu in visokem snegu.

Pripominjam tudi, da je bila četa udeležena tudi pri preselitvi 12.000 Slovencev iz Spodnje Štajerske v rajh. Akcija je dan za dnem ob snegu in dežju zahte-

**POROČILO OROŽNIŠKEGA OKROŽJA TRBOVLJE,
DNE 26. DECEMBRA 1941, KOMANDANTU OROŽNIŠTVA
PRI ŠEFU CIVILNE UPRAVE ZA SPODNJO ŠTAJERSKO
O NAPADU NA RUDNIŠKO ZAVIRALNICO V HRASTNIKU¹**

Orožniško okrožje Trbovlje, Spodnja Štajerska
Štev. dnev. 1015

Trbovlje, dne 26. decembra 1941.

Komandantu orožništva pri šefu civilne uprave
v Spodnji Štajerski
v Mariboru

Predmet: Komunistični uboji in požigi v Hrastniku.
Zveza: brez.

V noči na 26. 12. 1941, približno ob 24. uri je okoli 13 oboroženih komunistov² napadlo obratnega stražarja Pavla Bastardija iz Hrastnika in nočnega čuvaja Karla Tuška iz Hrastnika, ki sta bila zaposlena pri hrastniškem rudniku in stražila zaviralnico I. Bastardija je pet strelav iz pištole smrtno zadelo v spodnji del telesa in so ga pozneje našli mrtvega v lopi zaviralnice. Karla Tuška, ki je bil ob napadu najbrž zunaj lope, je strel iz jugoslovanske vojaške puške težko ranil v usta in vrat. Vendar je še lahko utekel in dosegel svoje stanovanje, ki je oddaljeno od zaviralnice približno 2 km. Ko je pritekel v svoje stanovanje, je povedal sinu, da je njega in Bastardija napadlo in obstreljevalo 13 nepoznanih moških, verjetno komunistov, od katerih so bili približno trije v jugoslovanski vojaški uniformi, drugi pa v civilnih oblekah s temnimi dolgimi plašči. Menil je, da so prišli z Mrzlice in odšli proti Laškemu. Naprej pa ni mogel govoriti. Kmalu zatem so ga prepeljali v trboveljsko bolnišnico, kjer je umrl 26. 12. 41 ob 5. uri.

Takoj za temi uboji so isti storilci zažgali strojnico zaviralnice II, ki je približno 1 km oddaljena od lope zaviralnice. Strojnica je zgorela, zaviralne naprave pa so zelo poškodovane. Sneli so tudi vrv in pretrgali telefonski vod med strojnico in rudniško centralo. Škoda bo verjetno povzročila, da ta del rudnika ne bo obratoval približno 14 dni.³

vala od oficirjev in moštva mnogo truda. Tudi to nalogo smo samostojno in požrtvovalno izpolnili. Poleg tega je četa izseljevala družinske člane ustreljenih banditov.

Léto, ki sem ga prebil v akciji v Spodnji Štajerski in Hrvaški, je bilo najlepše v moji šestindvajsetletni službeni dobi.« (Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

Nato ga prosi, naj ga za vse to pismeno pohvali, ker je tik pred napredovanjem. Iz pisma veje ogabni militaristični in fašistični duh.

¹ Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

² Akcijo je izvedlo približno štirinajst borcev partizanske skupine, ki je prežimovala v Zgornji Rečici.

³ Ta podatek je orožniško okrožje Trbovlje popravilo v svojem poročilu dne 27. decembra 1941:

Isti banditi so približno 30 korakov pred strojnico s strelom v hrbet ubili nočnega čuvaja Jožefa Tacarja. Bil je doma iz Dola v občini Hrastnik in so mu zaupali straženje strojnice.

Ta nasilna dejanja je nedvomno zagrešila komunistično panslaviistična banda, ki je verjetno prišla iz Gorenjske. Prav gotovo pa so sodelovali tudi domači komunisti iz Hrastnika, ker brez dobrega poznavanja terena ponoči ne bi mogli operirati na težko pristopnem goratem ozemlju.

V obeh primerih je kraj napada pol oziroma tričetrt ure severovzhodno od Hrastnika na pobočju Kala.

Takoj ko so odkrili uboj oziroma požig, je orožništvo, obratna straža in vermanšaft poslalo patrulje proti Kalu in proti Dolu—Smartjeti. Zaradi teme pa niso uspeli. Patrulje zaščitne policije so ponoči zapirale grebene med Hrastnikom in Trbovljami, ker smo se bali, da bo banda napadla tudi trboveljski rudnik. Ob zori smo poslali nove patrulje tudi proti Kalu in Mrzlici, kamor so se verjetno umaknili banditi. Angažirali pa smo tudi policijskega psa, ki so ga dodelili naši postaji. Ker pa sledov ni bilo in nihče ni hotel priznati, da je videl bandite, je bilo vse zaman.

V sporazumu s trboveljsko tajno policijo in zaščitno policijo smo aretirali tiste osebe, ki so znane kot komunistično usmerjene in jih sumimo, da so sodelovale pri nasilnih dejanjih. Ko bomo preiskavo zaključili, bomo poslali novo poročilo.⁴

Poročilo pošiljamo v vednost poveljniku redarstvene policije v Mariboru, političnemu komisarju za okrožje Trbovlje, orožniškemu glavarstvu v Celju, izpostavi tajne državne policije v Trbovljah.

Okrožni orožniški vodja:

Haller, okrajni podporočnik

»Požig strojnice pri zaviralnici II ne bo ustavil obratovanja za 14 dni, kot smo poročali v prvem poročilu. Zaviralnica II služi namreč le za dovoz zemlje, ki jo potrebujejo za zasipanje praznih rovov. To pa lahko delajo tudi stroji pri zaviralnici I. Kljub temu, da je strojnica pri zaviralnici II uničena in znaša škoda približno 6000 RM, pa bo obrat lahko nemoteno delal naprej.« (Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

⁴ Orožniško okrožje Trbovlje je 27. decembra 1941 poročalo:

»Preiskava je ugotovila, da sta dva mladeniča iz hrastniškega rudnika 25. 12. 1941 ob 22. uri zapustila svoje prebivališče in se nista več vrnila. Prav gotovo sta bila v zvezi z banditi in sta se jim tudi pridružila. Tajna državna policija v Trbovljah bo za njima izdala tiralico. Tajna državna policija je v sodelovanju z varnostno službo, orožništvom in zaščitno policijo prijela v Hrastniku 19 oseb, ki jih sumi, da so imele zveze z banditi. Pri njih smo napravili hišne preiskave, ki pa so bile neuspešne. Sedem prijetih smo izpustili, ko smo preverili njihove podatke, drugih 12 pa smo poslali v trboveljske gestapovske zapore.« (Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

V revirsko partizansko skupino, ki je prezimovala v Zgornji Rečici pri Hudijami, se je ta dan vključilo šestnajst prostovoljcev iz Hrastnika.

Nacisti pa so za represalijo 27. decembra 1941 v Mariboru ustrelili 40 talcev, med njimi tudi narodnega heroja Jožeta Kerenčiča in devet borcev Brežiške čete. (Zbornik dokumentov NOV VI/1, dok. štev. 218.)

Štajerski bataljon

Štev. 56

NAVODILA OROŽNIŠKEGA OKROŽJA CELJE, DNE 14. OKTOBRA 1941, OROŽNISKIM POSTAJAM O UKREPIH OB PARTIZANSKIH NAPADIH¹

Orožniško okrožje Celje

Štev. dnev. 1733.

Predmet: Zatiranje band.

Celje, dne 14. oktobra 1941.

Vsem postajam orožniškega okrožja Celje

V poslednjem času so se v nekaterih krajih pojavile močnejše oborožene bande (do 60 mož).² Postaje morajo napraviti daljnosežne ukrepe, da bi lahko primerno zavrnile napad bande.

Postaje se morajo takoj zvezati s Sturmführerjem vermanšafta, da bi vsako noč poleg pomožnih policistov na postaji prenočevalo še 5—8 (glede na prostorske zmogljivosti) zanesljivih vermanov. Postelje naj priskrbi župan. Moštvo naj se zamenjava tako, da ne bodo vsako noč prišli na vrsto isti ljudje.³

Nočno patroljiranje v krajih ni posebno uspelo, ker so patrolje obstreljevali izza hrbta in jih tako uničili. Bolje bi bilo, da na primerna mesta postavijo prisluškovalne straže, z nalogo, da takoj sporočijo postaji, če opazijo kaj sumljivega. Zamenjati jih je treba vsaj vsaki dve uri.

Postaje naj tudi poskrbijo za zveze, ker izkušnje kažejo, da banditi pretgajo telefonske zveze. V ta namen naj se sporazumejo s Sturmführerjem, ki naj določi zanesljivega, odločnega vermana. Ta bi v primeru napada na postajo takoj po najkrajši poti odšel do sosednje postaje, od koder bi takoj poklicali ali obvestili Celje.

Postaje naj nadaljujejo urjenje vermanšafta.

Orožniški okrožni vodja:
Kolmanitsch l. r.,
okrajni orož. poročnik

¹ Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

² Mišljen je Štajerski bataljon.

³ Že 29. avgusta 1941 je poveljnik redarstvene policije Alpenland v Mariboru v sporazumu s šefom civilne uprave za Spodnjo Štajersko določil, da sme vermanšaft Štajerske domovinske zveze pomagati orožništvu in policiji pri zasledovanju partizanov. Vodja orožniške postaje lahko zahteva pomoč pri vodji Sturma. V celjskem okrožju sta okrožni orožniški vodja poročnik Kolmanitsch in vodja obeh celjskih Standart vermanšafta SA-Sturmbannführer Zdralek 5. septembra 1941 sklenila dogovor, da bo orožništvu na razpolago 900 vermanov. 99 Sturmov je dobilo po 10 pušk s strelivom. V vsakem Sturmu je bila posebna oborožena skupina vermanov, ki se je ob partizanskem napadu morala čimprej zbrati po naprej sestavljenem alarmnem načrtu A.

POROČILO ŽUPANA IZ MOZIRJA, DNE 23. OKTOBRA 1941,
POLITIČNEMU KOMISARJU CELJE
O REKVIZICIJI ČEVLJEV IN USNJA V MOZIRJU,
V NOČI NA 23. OKTOBER 1941 TER O KRITERIJU ZA IZBIRO TALCEV¹

Župan
trške občine Mozirje
okrožje Celje

Mozirje, dne 23. oktobra 1941.

Poštni čekovni račun štev. 122.982
Telefon štev.

Žig:
Deželni svetnik
okrožja Celje
Prispelo 29. okt. 1941
Skupina: Priloge:

Predmet: Poročilo.
Zveza: Nasilni vlom pri Bukovincu Erbertu.
Priloge: Ni.

Političnemu komisarju
Izpostavi varnostne službe
v Celju

V noči od četrtega na petek, to je od 22. na 23. oktober približno ob 1. uri, je oborožena banda, približno 18 do 22 mož² nasilno vdrla v hišo tukaj naseljenega čevljarja Erberta. Erbert stanuje v hiši izseljenega čevljarja Ivana Pavlina v Mozirju, ki je zapustil skladišče čevljev z 271 pari in skladišče usnja s 431 kg usnja. Banditi so z naperjenim orožjem zahtevali od Erberta, naj jih vodi do skladišča čevljev. Od tam so v nahrbtnikih odnesli okrog 110 parov čevljev in usnja, čigar teže še nismo ugotovili. Odnesli so tudi živila kot jajca, vkuhano sadje, mleko in sladkor.³

Banda je morala biti istovetna s tisto, ki je napadla Šoštanj (7. oktobra) in ki so ji morali na begu v Lepi njivi kmetje kuhati krompir in je nato odšla dalje.⁴

¹ Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

² Za skladišče čevljev in usnja je zvedel Rado Zakonjšek-Cankar in to sporočil komandantu Štajerskega bataljona na Čreti, Francu Rozmanu-Stanetu. Ta je za akcijo odredil vod iz Revirske čete pod vodstvom Lojza Vreska; nekaj borcev je bilo tudi iz Pohorske čete; s skupino je odšel tudi Rado Zakonjšek. Vseh je bilo 15.

³ Mozirski župan je 25. oktobra 1941 poročal, da so odnesli 111 parov moških čevljev v vrednosti 2220 RM, 2 kg črnega govejega usnja, 24 kg rjavega govejega usnja in 158 kvadratov telečjega usnja v vrednosti 514,70 RM ter nekaj živil v vrednosti 20 RM. (Poročilo je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

⁴ Orožniška postaja Mozirje je 9. oktobra 1941 poročala političnemu komisarju za okrožje Celje:

»8. oktobra 1941 ob 21. uri je prišlo k posestniku Vincencu Goličniku v Lepi njivi štev. 60, občina Mozirje, približno 60 komunistov. Oboroženi so bili s puškami in z dvema strojnicama.

Goličnik jim je moral skuhati krompir, ki so ga pojedli zunaj hiše. Ko so ga pojedli, so zopet izginili.« (Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju.)

Tukajšnje orožništvo je takoj uvedlo preiskavo, vendar doslej ni imelo uspeha. Policija, ki je prišla iz Celja s policijskim psom, ni imela uspeha, ker pes zaradi vremenskih neprilik ni mogel najti sledi.

Talcev ne morem dati, ker nimam slovenske inteligence in komunistov, temveč le navadne kméte in delavce.⁵

Prebivalci Mozirja so popolnoma prestrašeni in se boje, da se ne bi v Mozirju zgodilo kaj takega, da bi nekega lepega dne morali nedolžni trpeti za zločine band. Ko so zvedeli za ta dogodek, so prišle z nekaterih strani opombe, da je bolje, da jih izselijo v rajh, kakor da bi morali ostati še naprej tu in bi jih nekega dne nedolžne vzeli za talce namesto drugih, ki jih sami ne ljubijo.

Heil Hitler!

Žig:

Župan

v Mozirju, okrožje
Gornji grad

Johann Scherhauser
župan

Štev. 58

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE BRASLOVČE,
DNE 26. OKTOBRA 1941, POLITIČNEMU KOMISARJU CELJE
O NAPADU ŠTAJERSKEGA BATALJONA NA GRAD ŠTOSNEK
PRI GOMILSKEM IN O BOJU NA ČRETI 26. OKTOBRA 1941¹**

Orožniška postaja Braslovče, okrožje Celje
Dnevnik štev. 891.

Braslovče, dne 26. X. 1941.

Političnemu komisarju za okrožje Celje

v Celju

Predmet: Napad komunističnih band na grad Štosnek
na Gomilskem, občina Braslovče.

V noči od 25. na 26. oktober 1941 je večja komunistična banda napadla grad Štosnek na Gomilskem, občina Braslovče, ki je last posestnika Ivana Čmaka. Okrog 22. ure, dne 25. oktobra 1941, je približno 60 oboroženih komunističnih banditov obkolilo graščinsko posestvo, masilno vdrlo v graščinsko poslopje, odprlo vse shrambe, si

⁵ To poročilo je prišlo v roke Fritzbergu, ki je bil visok uradnik pri šefu civilne uprave za Spodnjo Štajersko. 30. januarja 1942 je pisal političnemu komisarju za okrožje Celje:

»Iz poročila mozirskega župana dne 23. 10. 41 sem razbral, da ta župan meni, da gre pri usmrčitvah, ki jih je ukazal šef civilne uprave za nedolžne talce. Prosim, da mu pojasnite, da v Spodnji Štajerski nismo zaprli še niti enega talca.« (Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

¹ Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju. Med Mrzlico in Dobrovljami, Celje 1955, str. 93—94.

vzelo dosegljive obleke in perilo, kakor tudi vso gotovino v znesku približno 2000 RM in končno zajelo graščinskega posestnika Ivana Čmaka in njegovo ženo Štefanijo, zeta Franca Rojnika ter vrtnarja in vodjo vermanšafta Ivana Bobeka. Takoj nato so zažgali Čmakov osebni avto, ubili 8 svinj in zažgali veliko moderno žago. Po štirih urah je banda približno ob dveh zjutraj zapustila mesto napada in odvedla s seboj zakonca Čmaka in Sturmführerja Ivana Bobeka, kakor tudi ves plen s tremi konji vred. S tem požigom so bili uničeni velika žaga, znatni sklad desk, hmeljska sušilnica in večji del gospodarskega poslopja. Nastale škode sedaj še ne moremo ugotoviti.² Preostali stanovenci Čmakove graščine so o poteku napada dali naslednje podatke: »Približno ob 22. uri smo zaslišali močan hrup z grajskega dvorišča in kmalu nato tri strele. Vhodna vrata v grad so bila zaprta in poleg tega zavarovana z močnim železnim zapahom. Ta je bil s silo odstranjen; nakar je vdrlo v hišo 15 do 20 oboroženih banditov. Posestnik Čmak — Nemcem posebno prijazen Slovenec — je malo prej dospel s svojim avtom iz Braslovč in je bil v kuhinji. Banditi so mu zagrozili z ustrelitvijo in ga končno zvezali. Njegovo ženo, ki je bila v spalnici, so dvignili iz postelje, enako tudi zeta Franca Rojnika. Neka druga skupina je prišla vodjo vermanšafta Ivana Bobeka. Ker ta ni hotel takoj odpreti svojega stanovanja, so banditi večkrat ustrelili v spalnico, ne da bi ga zadeli. Pod pritiskom groženj je Bobek končno odprl vrata stanovanja, nakar so banditi vdrli. Stanovanje so preiskali in našli pod njegovo posteljo skrito vojaško puško, ki so jo vzeli s seboj. Nato se je moral Bobek obleči in oddati uniformo vermanšafta. Čmakovega zeta Franca Rojnika so odpeljali iz grada k nekemu članu bande, ki so ga nagovarjali s sodnikom. Ta ga je vprašal, če je kot prejšnji komisarški upravnik Vasletovega posestva v Zaklu ovajal ali prijavljal slovenske delavce. Ker je to zanikal, so edinega znanega člana bande Franca Božiča³ vprašali, če je odgovor resničen. Ta je to potrdil in Rojnika so izpustili z naslednjimi besedami: »Ravnajte le tako naprej in ne izkoriščajte slovenskega ljudstva! Tokrat ste pomiloščeni.« Rojnika so nato odpeljali nazaj na grad. Ko je tam videl, da so aretirali tasta in taščo, je prosil, naj ju izpustijo. Vodja te skupine banditov je nato odgovoril, da bosta ta dva izpuščena samo, če

² Akcijo omenja tudi poročilo varnostne policije dne 13. novembra 1941:

»V noči na 25. 10. 1941 je banda napadla grad Štrosnek pri Braslovčah. Lastnika gradu Ivana Čmaka in njegovo ženo Štefanijo ter vrtnarja in vodjo vermanšaftskega Sturma Franca Bobeka so odpeljali s seboj kot talce in smo jih čez dva dni našli ustreljene. Napad se je odvijal takole:

Banda je obkolila celotno posestvo in vdrla v grad, kjer je stanovala Čmakova družina. Najprej je preiskala vse prostore in odnesla vso obleko, ki jo je našla. Poleg tega se je polastila zakoncev Čmakov ter vrtnarja in zeta Franca Rojnika in jih aretirala. Nato je zažgala Čmakov avto, zaklala 7 svinj in zažgala bližnjo žago. Lastnika gradu ter vrtnarja je vzela za talce. Poleg tega je vzela še tri konje in na njih natovorila vse omenjeno blago.

Tega bandinega napada se je udeležilo približno 50 komunistov, ki so bili oboroženi s puškami in avtomatskim orožjem. Pri sebi so imeli tudi ročne bombe.« (Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

³ Franc Božič in Travnar sta kot terenska politična delavca bila vodnika.

bodo oblasti izpustile aretiranega Leona Novaka in Jožeta Hermanka.⁴ Rojnika so pozvali, naj si ti dve imeni zabeleži in jih sporoči oblastem. Če pa bodo zaradi aretacije njegovega tasta, tašče in Bobeka ustreljeni talci, bodo vsi trije izgubili življenje.

Neka druga skupina banditov je pripeljala iz garaže Čmakov, avto, ga postavila na sredino dvorišča, ga polila z bencinom in zažgala, medtem pa je neka druga skupina zaklala 8 svinj. Osmo svinjo, ki je bila očitno bolna, a so jo že zaklali, so pustili na dvorišču.

V graščinskih sobah so odprli vse omare in iz njih odnesli mnogo perila, oblačil in živil. Te stvari so spravili v nahrbtnike in vreče, ki so jih prinesli s seboj. V graščinski jedilnici je sedelo nekaj banditov in jedlo kruh z marmelado. V graščini uslužbenim hlapcem in deklam, ki so bili vsi Slovenci, niso storili nič hudega, bili pa so do odhoda banditov zastraženi, tako da nihče ni mogel prijaviti tega napada. Vsa banda, ki so jo cenili na 60, po drugih podatkih pa na 100 mož, se je zbrala približno ob 2. uri zjutraj. Na tri konje, ki so jih odvedli iz hleva, so naložili mnogo vreč z ukradeno imovino. Nato so žago zažgali. Končno je banda odšla.

Približno ob 2.45 zjutraj so postajo Žalec obvestili o tem napadu. Ob treh je prispeł patroljni voz zaščitne policije iz Celja in je podpisane pripeljal na mesto požara, kjer je že vod zaščitne policije iz Celja vse zavaroval in raziskoval zadevo. Gasilci iz Braslovč so gasili požar.

Ob jutranjem svitu smo pod vodstvom orožniškega glavarja poročnika Fehleisena in orožniškega okrožnega vodje poročnika Kolmanitscha začeli bando zasledovati. Pri tej akciji smo ugotovili, da so se že 25. oktobra, približno ob 17. uri nekateri oboroženi banditi prikazali v širši okolici gradu Štrosnek. Svoje čevlje so ovili v vrečevino. Ko smo ugotovili smer bandinega umika, sta zaščitna policija in oddelek motoriziranega orožništva začela bando zasledovati. Kljub največjemu trudu, da bi dobili okrepitev, ni bilo mogoče takoj priklicati dovolj sil. Vermašaft iz Celja, Žalca in Braslovč je zapiral položaje skupaj z orožniškimi postajami Braslovče, Mozirje in Šmartno, da bi opazili in preprečili vsak bandin premik. Proti 16. uri se je zaslišalo močno streljanje iz pušk v smeri dobroveljskih višin in kmalu nato smo dobili prošnjo poročnika Mayerja za pomoč. Patrolja, ki jo je sestavljalo nekaj orožnikov ter članov tajne državne policije in varnostne službe, je odšla v ta predel. Pri tem so ugotovili, da so bili že 4 orožniki v spopadu ranjeni in da so jih odnesli v dolino. Boja s tolpo pa niso dokončali in tudi zaščitna policija in motorizirano orožništvo ponoči nista mogli dobiti stika z bando.

Pri preiskovanju kmetij so prijeli moškega, ki je imel pri sebi nabito pištolo. Najprej ni hotel dati o sebi nobenih podatkov, pozneje pa je povedal ime Valentin Berglez in je bil gotovo član komunistične tolpe. Izročili smo ga tajni državni policiji.

⁴ Ivana in Štefanijo Čmak ter Ivana Bobeka je Štajerski bataljon v sovražnem obroču na Čreti justifical, nacisti pa so za represalijo 30. oktobra 1941 v Mariboru ustrelili 30 talcev, med njimi tudi Leona Novaka in Jožeta Hermanka. (Zbornik dokumentov NOV, VI/1, dok. št. 178.)

Med tem pregledovanjem je ob 23. uri dospela vojaška patrulja, ki je prevzela nadaljnje zavarovanje višinskega hrbta Črete.

Akcija, ki jo je medtem prevzel velik policijski odred, je še v teku in bomo o njej poročali.

Vodja postaje:
Klein, orož. stražmojster

Štev. 59

POROČILO OROŽNIŠKEGA OKROŽJA CELJE,
DNE 12. NOVEMBRA 1941,
POLITIČNEMU KOMISARJU ZA OKROŽJE CELJE
O BOJU NA ČRETI¹

Orožniško okrožje Celje
Dnevnik štev. 1955 ad.

Celje, 12. novembra 1941

Predmet: Napad komunističnih banditov na graščino Štrosnek.
Zveza: Ustno naročilo.

Političnemu komisarju za okrožje Celje

v Celju

H gornjemu primeru dajem naknadno naslednje poročilo:

Pri pregledovanju oziroma zasledovanju bande, ki je napadla veleposestvo Štrosnek, ga izropala in delno požgala, lastnika posestva Ivana in Štefanijo Čmaka in vrtnarja Ivana Bobeka pa odvedla in umorila, se je orožniški poročnik Mayer zapletel z njo v boj. Pri tem je imel skupno pet ranjenih, med njimi tri težko. 26. oktobra 1941 ob 17.30 je poročnik Mayer sporočil v Braslovče, od koder so akcijo vodili, da se na Čreti bojuje z bando in nujno potrebuje pomoč. Na to sporočilo so pritegnili vse sposobne sile, ki so bile na razpolago. Na Čreto odposlani oddelek so sestavljali orožniki in uradniki tajne državne policije, skupaj 18 moških, pod vodstvom orožniškega poročnika Fehleisena in je dospel približno ob 21. uri na določeno mesto. Ker o boju ni bilo nič več slišati, smo preiskovali nekatere hiše, med temi tudi Strožičevo. Pred hišami smo povsod pustili stražarje. Bil sem edini, ki sem obvladal slovenski jezik in sem zato sam zaslišal ljudi oziroma jih povprašal po tem, kaj se je popoldne dogajalo. Ko sem se ukvarjal s kmetom Strožičem, ki je trdil, da je videl in slišal streljati samo nemške vojake (orožnike in policijo), o banditih pa da ničesar ne ve, sta dva orožnika privedla nekega moškega in poročala, da se je na sumljiv način približeval hiši. Takoj je stopil h kmetu Strožiču in mu rekel v slovenskem jeziku: »Recite, da sem pri vas v službi!« Seveda niti malo ni slutil, da jaz razumem slovensko. Takoj sem se znašel in bliskovito vprašal kmeta Strožiča, če ga pozna. Začel je jecljati, da bi pridobil časa za premislek, nakar sem mu v zelo ostrem tonu ponovil isto vprašanje. Šele zdaj mi

¹ Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju.

je rekel Strožič, da ga ne pozna. Po tem dogodku in po zunanosti moškega, čigar hlače so bile preko kolen mokre, sem bil prepričan, da je član bande. Nato sem ga preiskal in našel pri njem nabito pištolo. Od kod jo ima ni hotel povedati. Zanimal je tudi, da bi bil član bande in tudi ni hotel dati podatkov, od kod je in kdo je. Nato so ga zasliševali navzoči uradniki tajne državne policije in sem pri tem služil za tolmača. Ker je še nadalje trdil, da ni član bande, je dobil nekaj zausnic, nakar je povedal vsaj svoje ime. S tem je bilo medvomno dokazano, da je član bande, vendar je še naprej trdil, da nič ne ve, kje se ta nahaja.

Približno ob 22.30 je do nas prodril nek vojaški oddelek. Ker smo bili sedaj dovolj močni, nam je bilo zelo mnogo do tega, da kar se da hitro ugotovimo, kje je banda in jo uničimo. Zato so tako člani tajne državne policije, kakor tudi nekateri vojaki prijetelega, ki se je imenoval Berglez,² zelo ostro vzeli v precep, da bi izvedli iz njega kaj uporabnega, ta pa tudi dalje ni hotel govoriti. Približno ob 24. uri, je tudi ponovil poskus, da bi od Bergleza kaj izvedeli, ostal brez uspeha. Nato smo odšli spet v dolino proti Vranskemu, Bergleza pa smo pustili tam z nekim uradnikom tajne državne policije in vojaškim oddelkom, da bi ga naslednji dan privedel za nami. Kakor so mi naslednji dan sporočili, je Berglez baje še isto noč umrl.

Zdaj je vodja tega vojaškega oddelka — bil je neki stotnik, čigar ime mi ni znano. — svojemu nadrejenemu poveljstvu poročal, da so uradniki policije z banditom na razne načine tako grdo ravnali, da je zaradi posledic umrl. Na podlagi te prijave, ki se mi ne zdi povsem objektivna in hoče policijo le obremeniti, so zdaj začeli preiskovati in zasliševati.

K temu pripominjam še naslednje: če bi bil bandit resnično umrl zaradi svoje rane (baje zlom lobanjske baze), je vendar mogoče in celo zelo verjetno, da je dobil to rano v popoldanskem boju, ki je trajal od 14.30 do 17.30. Kolikor vem, ga v času moje prisotnosti ni nihče tako mučil, da bi bil mogel dobiti takšno rano. Nadalje, če bi nam bil bandit tedaj izdal prebivališče tolpe, bi jo mi zelo verjetno popolnoma uničili in ne bi izgubili 3 mož (2 stražmojstra in 1 verman) teden dni pozneje v borbi pri Slivnici, kjer smo se bojevali z isto bando.

Kolmanitsch

² Ujeti Brglez je bil kurir Avgust Lukanc, ki ga je komandant bataljona Franc Rozman-Štane poslal na Čreto z obvestilom, da je sovražnik začel hajko proti bataljonu.

**ZAPISNIK O ZASLIŠANJU JOZEFA BRUNČIČA, DNE 31. OKTOBRA 1941,
O PRIPRAVAH NA PRIHOD ŠTAJERSKEGA BATALJONA
NA KOZJANSKO¹**

Orožniška postaja Kozje, okrožje Brežice, Štajerska
Štev. dnev. 430

Kozje, dne 31. oktobra 1941.

Tajni državni policiji, izpostavi
v Brežicah

Predmet: Ustanavljanje in organiziranje komunističnih in
panslavističnih terorističnih band.

Zveza: Moje ustno poročilo dne 29. 10. 41. ob 22. uri
pri političnem komisarju v Brežicah.

Priloga: 1

V prilogi vam pošiljam zapisnik zaslišanja Brunčiča dne 31. X. 41. o tem, kar sem ustno poročal 29. X. 41. Obsega dogodke do vključno 31. 10. 41. do 17. ure.

V priloženem zapisniku je povzeto vse, kar se je do omenjenega časa zgodilo.

Brunčič bo po pomembnih dogodkih 1. 11. 41. prinesel nova sporočila.

Enaka dopisa pošiljamo političnemu komisarju in orožniškemu okrožnemu vodji v Brežicah.

Vodja orožniške postaje:

Köchl

orožniški stražmojster

Orožniška postaja Kozje, okrožje Brežice

Kozje, dne 31. oktobra 1941.

Zapisnik o zaslišanju,

ki smo ga napravili 31. oktobra 1941 na orožniški postaji Kozje, ob navzočnosti župana dr. Vincenca Krasserja in občinskega poverjenika Gottfrieda Pichlerja.

Brunčič Jožef,

rojen 14. 3. 1896 na Bišečkem vrhu, okrožje Ptuj, vindišer, kmet v Brezovici števil. 1, občina Sv. Peter pod Sv. gorami, okrožje Brežice, poročen; ko smo ga opozorili, naj govori resnico, je izpovedal:

»V Brezovici števil. 1 imam nepremičnino in pridem v poštev za izselitev. 27. X. 41., približno ob 15. uri, sem v bližini svojega posestva odstranjeval s kolovoza bukev, ki jo je izruval in podrl vihar. V tem času je prišel iz smeri Križan vrh—Sv. Peter pod Sv. gorami bivši vodja kmetijske zadrage

¹ Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

v Kozjem, Šlender, ki ga osebno poznam približno dve leti. Pri sebi je imel aktovko. Vprašal me je, kaj delam. Odgovoril sem mu, da je vihar podrl bukev in da moram očistiti pot, za samo drevo pa da mi ni žal. Šlender me je vprašal, zakaj mi ni nič žal za drevo. Odgovoril sem mu, da bom izseljen. Nato mi je Šlender dejal: »Ni treba, da vas izselijo, ostali boste tu. Dobili bomo pomoč. Prišli bodo četniki in srbske četer ter naši ljudje. Pojdi zvečer k Štuseju in boš vse razumel.« Odgovoril sem mu, da bom prišel. Šlender se je nato oddaljil v smeri proti Bučam.

27. X. 41., približno ob 20.30, sem prišel na Štusejevo posestvo, ki je od mojega oddaljeno približno eno uro. Stopil sem na dvorišče in v glavnem posloplju v razsvetljeni sobi videl 2 osebi in sicer moškega in žensko, ki sta prekladala papir, kot da bi delala pri razmnoževalnem aparatu. Videl pa sem le glave, vendar pa sem točno ugotovil, da gre za moškega in žensko. Ženska je bila pokrita z ruto. Ta soba leži v visokem pritličju in zato ljudi nisem mogel bolje videti. Približno četrť ure sem bil mirno na dvorišču. Ker nisem opazil nič takega, kar bi kazalo, da so v hiši še kakšni drugi ljudje, sem se zopet neopaženo oddaljil od Štusejevega posestva. Opozoriti moram na to, da mi je Šlender takrat, ko me je povabil, naj pridem k Štuseju, dal navodilo, naj grem takrat, ko pridem k Štuseju, v sobo in naj tam počakam, da kdo pride. Ko bodo ljudje prišli, naj vprašam, kje je »smola« — prevedeno na nemško »Pech«. Potem bom že zvedel kaj novega. Ko sem šel domov, me je čez 15 minut srečal Martin Štusej. Star je okoli 30 let in je brat posestnika Franca Štuseja. Vprašal me je, kje sem bil. Odgovoril sem mu, da sem obiskal svojega slaboumnega svaka Jurija Kodrina. Martin in jaz sva šla nato vsak v svojo smer proti domu.

V torek, 28. X. 41., približno ob 7. uri zjutraj, sem pred hlevskimi vrati našel letak. Isti dan približno ob 14. uri sem delal na svojem posestvu. Iz smeri Štusejevega posestva sta prišla mimo Šlender in Anton Štusej, ki je po mojem mnenju star 22 let. Šlender me je poklical k sebi in vprašal, zakaj nisem šel včeraj zvečer v hišo. Odgovoril sem mu, da nisem videl nikogar pri hiši in sem zato spet odšel domov. Šlender je odgovoril, da so raztovarjali strelivo. Obenem me je pozval, naj zvečer zopet pridem k Štuseju in če bom tam naletel na ljudi, ki jih ne poznam, naj vprašam po smoli. Pritrdil sem, da bom zvečer spet prišel. Šlender in Anton Štusej sta nato odšla naprej proti Kozjemu. Spremjali sta ju dve ženski, ki sta bili stari približno 18 do 20 let. Ko sem se pogovarjal s Šlendrom, sta se obe dekllici pogovarjali z mojo ženo Terezijo in z Apolonijo Kovačič, posestniško ženo iz Lasnič, občina Sv. Peter pod Sv. gorami, ki prebiva pri nas. Moja žena in obe dekllici so se pogovarjale o bližnjem izseljevanju. Obe dekllici sta govorili: »Ne bodite žalostni, ne bo vam treba od tod.« Več niso povedale.

Približno ob 17. uri je prišel Anton Štusej mimo moje hiše iz smeri Kozjega. Prišel je k meni in rekel: »Glejte, kaj imam tukaj!« Štusej je imel v žepih na hlačah in sukniču in tudi pod telovnikom mnogo streliva. Potipal sem mu žepe in prsi in povsod čutil strelivo. Zahteval je, naj zvečer pridem k Štuseju. Obljubil sem mu. Zvečer, ko se je znračilo, sem se podal k Štuseju. Ko sem prišel v sobo, sem v njej našel posestnika Franca Štuseja, njegovega hlapca, ki mu ne vem imena (imenujejo ga Rus), cestnega delavca »Viktorja«, posestniškega sina Sivka iz Lasnič in nekega ne-

znanca.² Štusej, njegov hlapec in neznanec so ravno večerjali. Najprej smo se pogovarjali o gospodarstvu in na neznančev vprašanje, kako se mi godi, sem odgovoril, da nam zdaj gre slabo, ker nas bodo izselili. Neznanec je nato dejal: »Kmalu bo boljše, ker bodo prišli četniki, ki bodo onemogočili izseljevanje, napadli orožniške postaje, pokončali orožnike in jim odvzeli orožje in strelivo. Prebivalstvo mora biti hrabro in oskrbovati četnike in se skupaj z njimi bojevati.« Dalje je neznanec rekel, da jim bodo nemški vojaki na meji izročili puške in se bojevali na njihovi strani. Sestanka se je udeležila tudi žena Franca Štuseja in deklamirala neko panslavistično bojno pesem. Anton Štusej je pokazal bajonet in rekel, da je to orožniški bajonet. Neznanec, ki je bil verjetno kakšen Kranjec, je zahteval od »Viktorja«, naj do nedelje preskrbi dinamit. »Viktor« je bahato odgovoril, da bo do nedelje zanesljivo prinesel 1 do 2 kg dinamita. Nato je Štusej prinesel jabolčnik in ko smo ga popili, smo se razšli. Neznanec nas je pred tem povabil, naj naslednji večer spet pridemo. Odgovoril sem mu, da naslednji večer ne bom mogel priti. Neznanec mi je rekel, da naj pridem v četrtek. V sredo zvečer sem o teh dogodkih poročal orožniški postaji Kozje. Z orožniške postaje so me ob spremstvu orožniškega stražmojstra Köchla, župana dr. Krasserja in občinskega poverjenika Pichlerja z osebnim avtom prepeljali k političnemu komisarju v Brežice, kjer sem poročal o dogodkih. Med vožnjo me ni nihče o tem ničesar vprašal in mi tudi nikomur nič znanega.

V četrtek 30. X. 41. zvečer sem šel spet k Štuseju. Približno 5 minut od svoje hiše sem srečal Martina Štuseja z nekim nepoznamim moškim. Rekel sem Štuseju, da sem ravno namenjen k njim, Štusej je odgovoril: »Danes ti ni treba priti, ker tujca ni več. Zgodaj zjutraj je odšel četnikom nasproti in jih bo pripeljal k nam. Brata Franc in Anton sta odšla obveščat ljudi, da prihajajo naši četniki. Biti morajo pripravljene na njih in jim priskrbeti hrano. Midva greva v Kozje. Pridi spet jutri zvečer.« Nato sem šel nazaj v hišo, Štusej z moškim pa v Kozje.

31. X. 41. sem na poti na orožniško postajo Kozje videl na cesti v Kozjem »Viktorja«, ki je metal gramoz in me je vprašal, če bom zvečer spet prišel. Rekel sem, da bom in tudi on je izjavil podobno. Cestni delavec »Panič«, ki prebiva v Lasniču in je bil tudi zraven, je rekel: »Ni se ti treba bati, v štirinajstih dneh bo prišlo do prevrata in te ne bodo izselili.« Odgovoril sem mu, da me ni strah, da bi me izselili.

Danes ne morem dodati nič novega.

Primerjal, videl, podpisal:

Brunčič Jožef

Köchl

orož. stražmojster

Dr. Krasser

Gottfried Pichler

² Neznanec je bil Janez Pečnik, eden izmed najsposobnejših članov Okrožnega komiteja KPS za Revirje in sekretar Mestnega komiteja KPS Trbovlje, ki so ga konec julija 1941 poslali delat v celjsko okrožje. Aretirali so ga 3. novembra 1941 (glej dok. št. 62) in ga 27. decembra 1941 ustrelili v Mariboru.

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE SLIVNICA PRI CELJU,
DNE 2. NOVEMBRA 1941,
POLITIČNEMU KOMISARJU ZA OKROŽJE CELJE
O BOJU PRI SV. LENI 1. NOVEMBRA 1941¹**

Orožniška postaja Slivnica, okrožje Celje, Štajerska
Štev. dnev. 709/41

Slivnica, 2. novembra 1941.

Političnemu komisarju za okrožje Celje
v Celju

Žig:

Deželni svetnik
okrožja Celje He
Prispelo 4. nov. 1941
Skupina štev. priloge

Predmet: Boj s komunistično bando.

1. 11. 1941 približno ob 10. uri so civilne osebe obvestile našo postajo, da je komunistična banda v moči 50 do 70 mož približno ob 4. uri prišla na hrib in vas Sv. Lena in se nastanila v neki prazni hiši.²

Mi smo to takoj sporočili orožniškemu okrožju Celje. Sturmführerja slivniškega Wehrmannschaftsturma smo zaprosili za pomoč.

Glavni stražmojster Jožef Rauchenwald in pomožni policisti Ivan Potrata, Henrik Magdalenc, Karel Polner in 6 vermanov so se razdelili v dve patrulji po 5 mož in odšli na zgoraj navedeni hrib, da bi opazovali bando. Pomožni policist Karel Polner, ki ga je spremljal neki kmet, se je približal neki prazni hiši v bližini cerkve pri Sv. Leni, da bi videl, kaj je v njej. Ko je prišel do nje, se je plazil ob zidu, neoboroženi kmet pa mu je sledil v razdalji 20 metrov. Na oglu hiše je Polnerja zadel močan udarec na levo ramo in dobil je tudi nekaj udarcev v obraz. Pri tem mu je padla iz rok brzostrelka. Neki drugi komunist ga je naskočil od zadaj. Oba sta padla in se rvala na tleh. Tedaj se je tudi prvi komunist vrgel na Polnerja.³

Na Polnerjeve klice je pritekel kmet in enega komunista odtrgal od Polnerja. Polnerju se je nato posrečilo, da se je iztrgal in pravočasno pobegnul, ker se mu je približevala skupina 8 komunistov. Pri omenjenem rvanju v 30 cm globokem snegu je Polner izgubil dve ročni bombi.

Približno ob 14. uri je iz Slivnice prišlo za okrepitev 6 vermanov, od katerih so štiri za nekaj časa ujeli banditi. Morali so se sezuti in oddati orožje — 4 puške s slivniške orožniške postaje. Vermana Alojza Gajška, ki je sam odšel h kmetu Francu Planku, je neki komunist tam ustrelil.

Približno ob 15. uri je patrulja, ki jo je vodil glavni stražmojster Rauchenwald, naletela na motorizirano orožništvo iz Celja pod vod-

¹ Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

² Štajerski bataljon je po boju na Čreti odšel proti Brežicam, da bi na izselitvenem pasu severno od reke Save dvignil splošni upor. Na tej poti se je 1. novembra ustavil pri Sv. Leni pri Javorju. Približno ob enih popoldne so ga Nemci že obkolili. Bataljonu se je posrečilo prebiti obroč in nadaljevati svojo pot.

³ To sta bila Angel Besednjak-Don in Ciril Curk.

stvom poročnika Mayerja. Zadaj mu je sledilo nekaj vodov pomožne policije. Ko je orožništvo prišlo v nevarno cono, so ga iz gozda, ki je bil oddaljen približno 60 m, začeli krepko obstreljevati iz pušk in strojnic. V tem času je že prišla policija in vnel se je velik boj, ki je trajal približno pol ure. Banda se je nato hitro umaknila in pustila na bojišču 4 mrtve,⁴ enega ujetega⁵ in 30 nahrbtnikov. Ker je banda hitro bežala, so ji ušli tudi 4 ujeti vermani.

V boju je padel nadstražmojster motoriziranega orožništva Eisenacher, medtem ko je bil nadstražmojster Ervin Meier težko ranjen.

Banda je bežala skozi gozdove proti Babni gori in Žusmu in sta jo zasledovala 2 voda policije in del Wehrmannschafta.⁶

Pomožni policist Polner je lahko ranjen, vendar še sposoben za službo. Komunisti so ujetim vermanom rekli, naj se v Slivnici kar pazijo in da jih bodo napadli, brž ko bo za to priložnost.

Na naši postaji je trenutno en glavni stražmojster in 4 pomožni policisti. Mnogo izurjenih vermanov je odšlo drugam in jih v sili lahko vpokličemo le 12 do 15.

Slivniški Wehrmannschaft ima vsega 6 pušk z neustreznim strelivom in ga moramo oboroževati iz zalog orožniške postaje Slivnice.

Kopijo poročila pošiljamo komandantu orožništva pri šefu civilne uprave v Spodnji Štajerski, orožniškemu okrožju Celje in celjski izpostavi tajne državne policije.

Vršilec dolžnosti vodje postaje:

Rauchenwald, glav. orož. stražmojster

⁴ Padli so mitraljezec Angel Besednjak-Don, Peter Šprajc-Jur, Alojz Juvan-Jovo in neki medicinec Marijan iz Celja.

⁵ To je bil Jakob Vreča-Tomiks iz Črešnjevca pri Gornji Radgoni. Nacisti so ga 15. novembra 1941 ustrelili v Mariboru.

⁶ O boju govori komuniké Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet v Slovenskem poročevalcu števil. 27 z dne 29. novembra 1941:

»Do večjega boja med partizani in nemškimi vojaštvom je prišlo pretekli teden pri Slivnici. Padlo je devet nemških vojakov, 2 oficirja, 6 članov »Wehrmannschafta«, število ranjenih, ki je zelo visoko, ni točno ugotovljeno.«

Boj omenja tudi poročilo nemške varnostne policije z dne 13. novembra 1941:

»V večernih urah 1. 11. 1941 je v vasi Javorje prišlo do boja med člani zaščitne policije in komunistično bando. Banda je bila oborožena s puškami in 4 strojnicami.

V boju so padli nadstražmojster motorizirane žandarmerije Meyer in nadstražmojster Eisenacher ter verman Ocvice iz Sentjurja ob Južni železnici.

Komunisti so izgubili 4 ljudi. Poleg tega smo pri preiskavi terena našli 3 vojaške puške in večje število streliva za puško ter 3 nahrbtnike. Iz zaplenjenega dnevnika smo dognali, da bando sestavljajo deli trboveljske, mislinjske, savinjske in pohorske bande. Prav tako smo dognali iz dnevnika, da je banda nameravala preko Zič in Konjiške gore prodreti do Brežic.« (Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

**POROČILO OROŽNIŠKEGA OKROŽJA BREŽICE,
DNE 7. NOVEMBRA 1941, KOMANDANTU VARNOSTNE POLICIJE
IN VARNOSTNE SLUŽBE V SPODNJI ŠTAJERSKI
O ZASLEDOVANJU ŠTAJERSKEGA BATALJONA
NA VETRNIKU IN V LOGU 2. NOVEMBRA 1941¹**

Orožniško okrožje Brežice, Štajerska
K štev. dnev. 819/41

Brežice, dne 7. novembra 1941.

Komandantu varnostne policije in varnostne službe
v Spodnji Štajerski

v Mariboru

Predmet: Komunistične bande pri Kozjem,
uporaba orožja.

2. 11. 1941 dopoldne sem bil službeno na orožniški postaji Kozje. Tedaj je ob 10.30 posestniški sin Ciril Bezanovski² z Vetrnika štev. 82, občina Kozje, prijavil, da je na poti z Vetrnika proti Kozjemu v Bistriškem jarku zadel na štiri nepoznane, oborožene moške v starosti od 25 do 30 let, ki so taborili pri ognju. Malo pred tem srečanjem mu je kajzarica Katarina Kostevc z Vetrnika štev. 9 sporočila, da so v njeni hiši trije nepoznani oboroženi moški.

Kmalu po tej prijavi je na orožniško postajo prispelo novo sporočilo o tem, da se je pojavila petelanska banda v Logu, v občini Pilštanj. O tem sem takoj obvestil po telefonu 171. rez. pol. bataljon v Krškem in ga prosil, naj takoj pošlje en vod za okrepitev postaje. To so mi tudi obljubili. Čakal sem do 13. ure in ker okrepitve ni bilo, sem sestavil patroljo 21 mož (3 orož., 7 pom. policistov in 11 vermanov), da bi z mjo zasledoval bando, ki je taborila v Bistriškem jarku.

Po hoji v 40 cm visokem mokrem snegu, ki je trajala 1 uro in $\frac{3}{4}$, je prišla patrolja na lice mesta v Bistriški jarek. Ker se na tem mestu križata dve stezi, se je banda premaknila po eni stezi naprej in nismo mogli ugotoviti prave smeri. Po kratkem počitku je patrolja nadaljevala pot proti hiši Katarine Kostevc na Vetrniku štev. 9. Po vzponu, ki je trajal $\frac{3}{4}$ ure, je prišla patrolja na 50 korakov pred Kostevčevo hišo. V tem času sta bila dva bandita zunaj hiše. Takoj sta zapazila patroljo in s klicem opozorila manjo svoje tovariše v hiši ter zbežala. Tretji moški je skočil skozi okno, ki je poleg peči v kuhinji, in ubral drugo pot. Patrolja je takoj streljala za bežečimi, vendar so ti zaradi ugodnega terena lahko ušli. Ko smo preiskovali hišo, smo našli 2 Huber-

¹ Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

² Izdajalca so leta 1942 verjetno likvidirali. Štab II. grupe odredov je namreč v poročilu Glavnemu štabu NOV in PO Slovenije iz prve polovice septembra 1942 navedel:

»Na področju Kozjsanske čete: ... Ubili 2 denuncianta, med njimi izdajalca z Vetrnika, ki je v lanskem letu naredil celjskim partizanom precej škode.« (Zbornik dokumentov NOV, VI/4, dok. štev. 12.)

tus plašča, nahrbtnik z različnim perilom in čistilnim priborom ter strelivo za puško. Zunaj hiše pa smo našli tri nabite jugoslovanske puške. Te predmete uporablja orožniška postaja Kozje.

Kajžar Ivan Kostevc z Vetrnika šte. 9, občina Kozje, je na vprašanje odgovoril, da so 2. 11. 1941, približno ob 7.30, prišli k njemu komunisti in ga prosili za hranó. Takoj je videl, s kom ima opraviti in jim je takoj dal jesti, za kar mu je plačal vsak po eno marko. Pripovedovali so, da so na begu in da so imeli prejšnji dan boj s policijo in orožništvom pri Slivnici. Eden izmed njih je pri tem pokazal na ranjeno mogo in pripomnil, da je v tem boju padel njegov oče.³

Eden izmed moških je bil star 25 let, dva pa 17 do 19. Prvi je imel pri sebi pištolo in je bil oblečen v štajersko bluzo, ki je bila izdelana iz jugoslovanske vojaške bluze. Odprti žepi na bluzi so imeli rdečo podlago. Eden izmed obeh mlajših moških je nosil jugoslovansko vojaško bluzo z rdečimi ovraticami. Sicer pa so bili brez uniform in obuti v dobre planinske čevlje.

Ob 16.45 smo ustavili zasledovanje in odšli nazaj v Kozje, kamor smo prispeli ob 19. uri.

Okrepitev, ki smo jo zaprosili pri policiji, je prišla ob 15. uri v moči 9 mož in je v skladu z mojimi navodili, ki sem jih pustil na orožniški postaji, odšla proti Logu v občini Pilštanj, da tam uniči bando. Ta skupina se je vrnila ob 21. uri na orožniško postajo Kozje in poročala, da bande ni več našla.

Ob 20. uri je v Kozje prispel vod policije iz 1. čete 171. rez. pol. bataljona. Ta vod je 3. 11. 1941 zjutraj na osnovi meke prijave v hiši Franca Štuseja na Križanem vrhu šte. 11, občina Sv. Peter pod Sv. gorami, aretiral 4 osebe zaradi komunističnega delovanja. Policijska okrepitev je 3. 11. 1941 ob 12. uri odšla v Krško.

Poročilo pošiljamo tudi komandantu orožništva pri šefu civilne uprave, političnemu komisarju v Brežicah in orožniškemu glavarstvu v Celju.

Orožniški okrožni vodja:
v zastopstvu:

Sigritz

okrajni orožniški poročnik

³ To je bil Peter Šprajc ml.-Slavc, ki je nato ostal na Kozjanskem. Z njim sta bila Vlado Letonja in Ludvik Zupanc.

**ZAPISNIK O ZASLIŠANJU IVANA TERSTENJAKA,
DNE 2. NOVEMBRA 1941,
O PRIHODU ŠTAJERSKEGA BATALJONA V LOG PRI PILŠTANJU¹**

Poročilo

ki smo ga sprejeli 2. novembra 1941 ob pol 3. uri popoldne od Ivana Terstenjaka, cestnega delavca, rojenega 1882 pri Ormožu, prebivajočega v Logu, občina Pilštanj.

Mož poroča v stanovanju župana dr. Krasserja naslednje:

»Danes približno ob pol 10. uri dopoldne je prišel k meni kajzarjev sin Johan iz Loga in povedal, da so v njihovi hiši boljševidi. Gre za pet moških v srbskih uniformah in z vojaškimi puškami. Približno ob pol enih je prišel Johan ponovno k meni in poročal, da so moški pri njih jedli in za to plačali 100 dinarjev. To bi naj bili sami Savinjšani, med njimi svak mlinarja in posestnika žage Ivana Mačka iz Šonovega, občina Kozje.

Dozdevni brat Mačkove žene se je zanimal za stanovanje svoje sestre, da bi jo obiskal.

Pet moških je nato zapustilo hišo in odšlo v smeri Bistriškega jarka. Mladenič jim je sledil do okolice tako imenovane »križane bukve«. To je neka majhna planota. Tam je baje videl zelo mnogo sledov. Prestrašil se je in vrnil ter o tem, kar je videl, poročal cestnemu delavcu Terstenjaku.

Jukanova sestra je rekla Terstenjaku, ko se je pripravljala, da bo o dogodku sporočil v Kozje, da bi bilo grdo prijaviti obisk, ker so moški hrano plačali in poudarili, da malim posestnikom nočejo storiti nič hudega.

**ZAPISNIK ZASLIŠANJA MATEJA VALANTA, DNE 3. NOVEMBRA 1941,
O PRIHODU ŠTAJERSKEGA BATALJONA V LESIČNO PRI PILŠTANJU¹**

Orožniška postaja Kozje, okrožje Brežice, Štajerska

Kozje, dne 3. novembra 1941.

Zapisnik o zaslišanju,

ki smo ga napravili na orožniški postaji Kozje 3. 11. 1941 ob navzočnosti vodje državne policije Brežice Untersturmführerja Lutz a.

Vallant Matej,

rojen 5. 9. 1885 v Visolah, okrožje Maribor, lovski paznik, ki prebiva v Lesičnem štev. 53, občina Pilštanj, poročen, je opozorjen, naj govori resnico, izpovedal:

¹ Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

¹ Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

»2. 11. 41., približno ob 21.30, ko sem s svojo družino že počival v postelji, je nekdo potrkal na okno spalnice. Šel sem k oknu in vprašal, kdo je zunaj. Neki moški je odgovoril, naj odprem. Oblekel sem se in odprl. Ko sem odpiral vrata, sem pred hišo opazil 6 oboroženih moških, ki so takoj rinili v hišo. Eden izmed njih me je vprašal, če jih poznam. Rekel sem, da ne. Nato je rekel, če vem, kdo so. Odgovoril sem, da si lahko mislim. Moški je vprašal, če imam meso, klobase, kruh. Zanikal sem, ker res nisem imel ničesar in sem jim dal 1 1/2 hlebca domačega kruha in jabolka. Moški je rekel, da hočejo mesa in kaj jesti, ker so lačni. Da imam svinje v hlevu in bodo eno zaklali. Prosil sem, naj mi svinjo pustijo, ker sem le reven nameščeneec. Banditi so nato v hlevu zaklali svinjo, ki je tehtala približno 50 kg. Moja žena je morala v kuhinji zakuriti v štedilniku in pripraviti potrebno posodo. Petnajstletni sin Leopold pa je moral moške voditi 200 m daleč k vodi. Moški so nato sami prinesli vodo in si tudi sami skuhali. S svojo ženo in štirimi otroki sem moral stati v sobi pod stražo. Ko sem moral na potrebo, sem lahko zapustil sobo in odšel na prosto le pod stražo. V kuhinji so sedeli trije ali štirje moški, pri nas v sobi pa jih je bilo sedem, med njimi tudi tisti, ki je v začetku govoril z menoj. Kot sem lahko opazil, je bil to bandin poveljnik. Nekaj moških je jedlo v predsobi, ostali člani bande pa na prostem. Po moji cenitvi in po mojih vprašanjih jih je bilo okoli 30, lahko pa tudi več. Moški, ki so bili pri nas v sobi, so sedeli pri mizi. Pogovarjali so se le tiho, tako da nisem mogel ničesar razumeti. Ker sem tako tožil o zaklani svinji in škodi, je poveljnik rekel, da mi mogoče ničesar storiti. To žrtev, da moram že prenesti, ker bi tudi oni bili raje doma pri svojih ženah, pa morajo kljub temu potovati naokrog. Sodeč po narečju, bi mogla banda priti iz trboveljskega področja. Oborožena je bila s puškami, brzostrelkami in pištolami. Ko so zapuščali hišo, mi je poveljnik prepovedal zapustiti hišo in zabičal, da ne smem o njihovi navzočnosti nikomur črhniti niti besedice. Ko se je začelo daniti, sem približno ob 7. uri poiskal sledove bande. Ti sledovi vodijo preko Zagorja, občine Pilštanj, v smeri Sv. Vid—Planina.

Škoda, ki so mi jo povzročili z rekvizicijo svinje, znaša približno 50 RM.

Podp. Matej Walland

Podp. Lutz
krim. sekr.

Žig:
Orožniška postaja
Kozje

Podp. Köchl
orožniški stražmojster

Za točnost prepisa
Kozje, dne 27. 5. 1942
Köchl

**SPOROČILO POVELJNIKA REDARSTVENE POLICIJE ALPENLAND
V MARIBORU, DNE 5. NOVEMBRA 1941,
CELJSKI IZPOSTAVI TAJNE DRŽAVNE POLICIJE
O VRNITVI ŠTAJERSKEGA BATALJONA S KOZJANSKEGA¹**

Urad
V. p. 29779 A.
Telef. poziv ob 21.10

Na položaju, 5. 11. 1941.

Tajna državna policija, izpostava Celje
Celje, dne 5. 11. 41.

Predmet: Pojav oborožene tolpe.

Zveza: Telefonsko sporočilo političnega komisarja Pg. Dorfmeistra
z dne 5. 11. 41. 19.45.

Poveljnik redarstvene policije v Mariboru sporoča po telefonu:

1. Kot sporoča komandant 72. rezervnega policijskega bataljona, naj bi se tolpa v prostoru Planina po podatkih civilnega prebivalstva zelo hitro umaknila v splošni smeri Prebold—Vransko.²
Prosim, da preko orožniške postaje Mozirje — tel. štev. 3 — ali po kurirju zaščitne policije obvestite o tem 1. četo rezervnega policijskega bataljona v Celju kakor tudi rezervno policijsko četo »Wien«, z opozorilom, da je potrebna največja opreznost.
2. Obenem prosim, da obvestite komandirja 2. čete 72. rezervnega policijskega bataljona v Zagorju—Hrastniku, poročnika Fötterja in političnega komisarja v Trbovljah, da so opazili, kako se je del tolpe posamič premestil čez cesto pri Lašišah, 8 km vzhodno od Rimskih Toplic, v smeri proti Sv. Lenartu. Na tem mestu so obstreljevali zasebno motorno vozilo.³

¹ Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

² Štajerski bataljon je po boju pri Sv. Leni prišel 2. novembra na Pašenco, prenočil v Lesičnem in se 3. novembra zjutraj odpravil na Bohor ter se ustavil na Fledermausu. Ker ni dobil zveze z Brežiško četo, se je štab odločil za povratek v Savinjsko dolino. V mraku je krenil iz lovske kočice na Fledermausu preko Mange v Golobinjek pri Planini, kjer je zaradi snega ostal še do 4. novembra. Nemci so ga 5. novembra zasledovali in napadli v bližini Šmidovega mlina na Marofu ob Gračnici. Padel je mitraljezec Avgust Greif-Blisk, ranjen pa je bil Pongrac Raček-Matevž. Bataljon se je umikal čez goro Voluš v Globoko in proti Brodnicam. (Zbornik dokumentov NOV, VI/1, dok. štev. 194.)

O boju govori komunike Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet v Slovenskem poročevalcu štev. 27, dne 29. novembra 1941:

»Pri Planini so partizani napadli konvoj nemškega vojaštva na avtomobilih. Dva avtomobila vojakov sta bila uničena. Število padlih in ranjenih Nemcev ni točno znano, cenijo pa, da jih je bilo ubitih 15, ranjenih pa 20.« (Zbornik dokumentov NOV, VI/1, dok. štev. 69.)

³ Borci Štajerskega bataljona so 5. novembra pri Brodnicah zagledali luči avtomobila, ki se jim je bližal po cesti Rimske Toplice—Jurklošter. Postavili so zasede in vžgali po avtomobilu. Krogle pa so obtičale zadaj v prtljažniku in sedežih in tako se je jurkloštrski župan Josip Haller odpeljal nemoteno dalje. (Zbornik dokumentov NOV, VI/1, dok. štev. 194.) Pa tudi bataljon se je nemoteno vrnil v Griže in se razdelil na skupine, ki so ločeno odšle prezimovat v razne kraje.

Sile 93. policijskega bataljona, ki smo jih poslali tja, niso prišle v stik s sovražnikom. V prostoru Sv. Lenart—Laško in Trbovlje kakor tudi Radeče je potrebna posebna opreznost. Obvestiti je treba:

1. 1. četo 72. rez. pol. bat. v Celju — poročnika Schulza,
2. Policijsko četo »Wien« v Mozirju — kapetana Mechelsa,
3. Poročnika Kolmanitscha v Celju,
4. Poročnika Fehleisena v Celju,
5. Poročnika Winklerja v Celju,
6. Poročnika Fotterja v Zagorju—Hrastniku,
7. Političnega komisarja v Trbovljah,
8. Orožniško postajo Laško,
9. Orožniško postajo Radeče,
10. Untersturmführerja Junga, Gestapo v Celju,
11. Hauptsturmführerja Frasa v Celju,

dalje obe četi vojske v Vranskem in Sv. Juriju ob Taboru.

podp. Gröger major

Dodatek polit. komisarja Dorfmeistra:

»Domnevam, da se je tolpa umaknila proti Čreti in sicer preko svojega nekdanjega tabora v Trbovljah.«

Brežiška četa

Štev. 66

POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE KRŠKO, DNE 13. SEPTEMBRA 1941, KOMANDANTU OROŽNIŠTVA PRI ŠEFU CIVILNE UPRAVE ZA SPODNJO ŠTAJERSKO O RAZSTRELITVI ŽELEZNIŠKEGA MOSTU V VIDMU PRI KRŠKEM 13. SEPTEMBRA 1941¹

Orožniška postaja Krško, okrožje Brežice
Štev. dnev. 535

Krško, dne 13. septembra 1941.

Komandantu orožništva, pri šefu civilne uprave

za Spodnjo Štajersko
v Mariboru

Predmet: Razstrelitev železniškega mostu v Vidmu-Krško
Zveza: Ni.
Priloga: 1

Doslej neznan storilec² so 13. 9. 1941, približno ob 0.30, severno od železniške postaje Videm-Krško, v smeri proti Rajhenburgu pri kilometru 468.3, razstrelili železniški most. Na mestu samem nismo mogli najti nobenega dela razstreliva ali česa podobnega. Z gotovostjo pa lahko domnevamo, da so most razstrelili z ekrazitom. Vse prebivalstvo je zelo napeto in vznemirjeno zaradi izseljevanja, ki se je zadnje dni začelo v brežiškem okrožju. Domnevamo, da so most razstrelili komunisti. Menimo tudi, da je prav med Rajhenburgom in železniško postajo Videm-Krško najpripravnije mesto za razstrelitev, ki naj onemogoči prevoz izseljencev iz Rajhenburga, Vidma-Krškega na Hrvaško. Razstreljen je levi steber, na katerem leži tračnica, in nekaj vijakov in zakovic na križni vezi. Železna stranska stena križne vezi na južni strani mosta ter steber na zahodni strani sta bila preluknjana ali prebita v premeru približno 30 cm.

Na kraju samem nismo mogli najti nobenih koristnih sledi za storilci ali drugih predmetov, ki bi bili v zvezi z razstrelitvijo.

¹ Izvirnik je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru in v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

² Most sta razstrelila brata Milavca iz Brezine pri Brežicah. Za miniranje sta uporabila razstrelivo, ki je bilo aprila 1941 pripravljeno za razstrelitev brežiškega mostu čez Savo in Krko, a ga je nemška vojska vrgla v Krko in Savo. Člani poznejše Brežiške čete so ga pri kopanju v Krki s potapljanjem zbrali in ga doma osušili. Bratje Milavci so ga nato shranili na svojem domu.

Razstrelitev omenja tudi poročilo PK KPS za Štajersko:

»Brežice:

Razstrelitev mostu pri postaji Videm-Krško. Promet za par ur ustavljen.« (Izvirnik je v arhivu CK ZKS v Ljubljani. Ponatis v Zborniku dokumentov NOV, VI/1, dok. štev. 34.)

Redakcija Zbornika je to akcijo nepravilno prisodila ilegalni borbeni skupini v Krškem, ki so jo Nemci uničili že konec julija 1941.

Doslej še nismo našli nobenih sledov za storilci in nimamo še nobenih napotil, kako bi storilcem stopili na prste.

Promet je bil ustavljen od 0.30. do 8.12 in v tem času smo most popravili.

Orožniška postaja Krško je o dogodku osebno obvestila komandanta 72. rez. pol. bataljona majorja Maiwalda v Krškem. Po telefonu pa je obvestila orožniškega okrožnega vodjo in državno tajno policijo v Brežicah.

Zaradi tega dogodka je državna tajna policija iz Brežic 13. 9. 1941 vzela začasno 10 talcev, deloma komunistov, deloma pristašev Sokola.³

V tej smeri bomo preiskavo nadaljevali in o uspehu poročali v dodatnem poročilu.

Poslano komandantu orožništva pri šefu civilne uprave v Spodnji Štajerski, komandantu varnostne policije in varnostne službe v Mariboru, političnemu komisarju v Brežicah, orožniškemu okrožnemu vodji v Brežicah, kriminalni policiji v Mariboru in Celju.

Vodja orožniške postaje:
Gruber, glavni orož. stražmojster

³ Sovražnik je v nemškem in slovenskem jeziku natisnil naslednji lepak:

»Razglas!

Kot povračilo za 13. septembra 1941 razstreljeni železniški most na Vidmu, so bile aretirane naslednje osebe:

Rumpret Franc, pek, Gurkfeld,
Golouh Ciril, sodnik, Gurkfeld,
Počivalšek Josef, trg. sotrudnik, Gurkfeld,
Turnšek Max, skladiščnik, Gurkfeld,
Bizjak Ivan, čevljar, Gurkfeld,
Vanič Franc, gostilničar, Gurkfeld,
Radanovič Ivan, posestnik, Gurkfeld,
Fritz Ignac, cestar, Cesta,
Danko Albin, dijak, Videm,
Strubelj Franc, blagajnik, Gurkfeld.

Nadaljnja usoda prijetih oseb je odvisna od poteka preiskave.

Pri vsaki naslednji sabotaži v tej občini in okolici bode nadaljnjih 10 oseb aretiranih.

Prebivalstvo se poziva v svojem lastnem interesu, da energično sodeluje pri najdbi (pronalasku) storilcev in njihovih pomagačev, ter vsako najmanj sumljivo obnašanje javi najbližji policijski oblasti.

Der Kommandeur der Sicherheitspolizei
und des SD in der Untersteiermark«

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE SEVNICA,
DNE 4. NOVEMBRA 1941,
POVELJNIKU REDARSTVENE POLICIJE ALPENLAND
O NAPADU BREŽIŠKE ČETE NA ŽELEZNIŠKO PROGO PRI BLANCI
4. NOVEMBRA 1941¹**

Orožniška postaja Sevnica, okrožje Brežice, Sp. Štajerska
Štev. dnev. 726

Sevnica, dne 4. 11. 1941.

Poveljniku redarstvene policije Alpenland
v Mariboru

Predmet: Neznani storilci so razstrelili tračnico na železniški progi pri Blanci, v občini Blanca pri Sevnici, okrožje Brežice, ali uničili kos tračnice v dolžini 30 cm.

Zveza: ./.

4. 11. 1941 ob 2.40 so neznani storilci² napadli železniško progo Dobova—Zidani most in sicer med Blanco in Rajhenburgom, v okrožju Brežice, pri km 476.2 — 476.1. Na tej enotirni železnici so razstrelili 30 cm dolgi kos tračnice in s tem tudi pretrgali tri žice na telefonskem vodu, ki teče ob cesti blizu tega kraja.

V preiskavi, ki smo jo uvedli, smo ugotovili, da je strojevodja tovornega vlaka, ki je tisti čas prihajal iz smeri Rajhenburga, po imenu Šaler (iz Zagreba), opazil na kraju napada močan plamen, ki mu je sledila močna eksplozija. Ker je bil tovorni vlak preveč nato-vorjen, je strojevodji uspelo, da ga je ustavil 25 m pred nevarnim mestom. Na kraju napada smo našli nekaj majhnih kosov razstreljene tračnice.

Škodo smo na kraju napada lahko kmalu popravili in ob 5.50 je promet spet potekel v polnem obsegu. Medtem smo popravili tudi tele-fonski vod.

Škode pri ljudeh ni bilo.

Železniška policija iz Zidanega mosta je takoj začela s preiskavo. Domnevamo, da je bil kot razstrelivo uporabljen ekrazit.

Kot storilci lahko brez dvoma pridejo v poštev Slovenci (komu-nisti). Dosedanje poizvedbe so bile brezuspešne. Nadaljevali bomo preiskavo in poročali, ko bomo uspeli.

Vodja orožniške postaje
Peretitsch
orožniški stražmojster

¹ Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

² Akcijo je izvedla Brežiška četa. O nji je poročal Slovenski poročevalec, štev. 27, dne 29. novembra 1941:

»5. novembra je bila pri Rajhenburgu teže poškodovana železniška proga.«
Zanimivo je, da Slovenski poročevalec (štev. 29, dne 9. 12. 1941) ne omenja te akcije v poročilu »Partizanska akcija v Zasavju«, kjer našteva vse akcije Bre-žiške čete, pač pa omenja razstrelitev železnice v bližini postaje Blanca, dne 24. novembra 1941, za kar ne priča noben drug dokument.

Gendarmerieposten Lichtenwald,
Kreis Rann a. d. Save, Untstmk.
Fkb-Nr. 726.

Lichtenwald, den 4.11.1941.

An den
Befehlshaber der Ordnungspolizei
Alpenland

in Marburg a. d. Drau

Betrifft: Schienenstrang auf der Bahnstrecke bei Hlansa, Gemeinde
Siegereberg bei Lichtenwald, Kreis Rann a. d. Save, durch
unbekannte Täter gesprengt, bzw. ein Stück von 30 cm Län-
ge, aus der Schiene herausgesprengt.

sragt

Am 4.11.1941 um 2.40 Uhr, wurde auf der Bahnstrecke
Dobova-Steinbrück und zwar zwischen Hlansa und Reichenburg, Kreis
Rann a. d. Save, bei km 476.2-476.1, durch unbekannte Täter ein Spreng-
anschlag verübt. Es wurde auf dieser eingleisigen Strecke, von einem
Schienenstrang ein 30cm langes Schienenstück herausgesprengt und
hiedurch auch drei Telephondrähte von der höchst dieser Stelle an
der Hauptstrasse verlaufenden Telephonleitung zerstört.

Im Zuge der eingeleiteten Erhebungen wurde festgestellt
dass der Lokomotivführer des um diese Zeit aus der Richtung Reiche-
nburg heranrollenden Gütersuges namens Schaller (aus Agram), an der
Tatstelle eine heftige Stichflamme bemerkte, worauf eine starke Ex-
plosion erfolgte. Infolge der Überlastung des Gütersuges war es
dem Maschinführer möglich, den Zug 25 Meter vor der Gefahrenstelle
zum Stehen zu bringen. An der Sprengstelle wurden mehrere kleine
Stücke von der ausgesprengten Schiene vorgefunden.

Der Schaden konnte am Anschlagorte bald behoben und um
5.50 Uhr, der Zugverkehr in vollem Umfange wieder aufgenommen wer-
den. Auch die Telephonleitung wurde inzwischen wieder instandgesetzt.
Personenschaden ist nicht entstanden.

Von der Bahnpolizei Steinbrück wurden bereits die Er-
mittlungen aufgenommen. Als verwandeter Sprengstoff wird Ekrazit
vermutet.

Als Täter dürften zweifellos Slowenen (Komunisten) in
Betracht kommen. Die bisher unternommenen Ermittlungen zeigten
keinen Erfolg. Die Forschung wird fortgesetzt und kommt ein wirk-
liches Ergebnis im Nachhinein zur Anzeige.

Gleichschrift ergeht an: Kdr. d. Gd. b. GdS. i. d. Untstmk., Gestapo-
Dienststelle Marburg a. d. Drau, Pol. Kommissar (Aussonst. Lich-
tenwald) Kapt. Gd. Hauptmannschaft 0111.

Der Gd. Postenführer:
Blattlich
Matr. d. Gd.

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE SEVNICA, DNE 13. NOVEMBRA 1941,
POVELJNIKU REDARSTVENE POLICIJE ALPENLAND
O OSVOBODITVI POLITIČNIH JETNIKOV
IZ SEVNIŠKIH SODNIH ZAPOROV 12. NOVEMBRA 1941¹**

Orožniška postaja Sevnica, okrožje Brežice, Sp. Štajerska
Štev. dnev. 795

Sevnica, 13. novembra 1941.

Poveljniku redarstvene policije Alpenland

v Mariboru

Predmet: Trije neznani moški (verjetno komunisti) so v noči na 12. 11. 1941
vdrli v sodne zapore oziroma sodišče v Sevnici
in osvobodili 5 političnih jetnikov.

Zveza: ./.

12. 11. 1941 ob 21.25 je vodja sodnih zaporov v Sevnici, po imenu Marko Žibret, telefonično obvestil našo orož. postajo, da so 3 neznani moški,² verjetno komunisti iz Italije, nasilno vdrli v sodno poslopje, osvobodili 5 političnih jetnikov, ki jih je bila aretirala državna tajna policija iz Sevnice, in skupaj z njimi zbežali neznano kam. Osvobojeni jetniki so: Herman Kolman, Jožef Urbančič, Jožef in Karel Hlebec ter Friderik Žener.³

O tem dogodku je vodja zaporov na enak način obvestil tudi državno tajno policijo in krajevno poveljstvo vojske v Sevnici.

Uslužbenci naše postaje so takoj odšli v sodno poslopje, kjer sta se že zbrala državna tajna policija in oddelek vojske.

Takoj smo ukazali zavarovati sodno poslopje in vse prehode čez Savo proti Kranjski (Italija). Za ta namen smo vpoklicali tudi verman-

¹ Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

² Osvoboditev so izvedli: komandir Brežiške čete Dušan Kveder in borec Ivan Milavec ter Franci Sinkovič iz Rajhenburga, ki se je nato vključil v četo.

³ Aretirali so jih v začetku novembra 1941, ko je policija pri Mirku Ženerju našla propagandne letake, ki so jih v noči od 3. na 4. in od 4. na 5. november 1941 raztrosili v Rajhenburgu in Senovem. O njihovi aretaciji je orožniška postaja Senovo 15. novembra 1941 poročala:

»Kmalu po napadu na železnico med Krškim in Sevnico smo 7. in 8. 11. 1941, sporazumno s sevniško državno tajno policijo, začeli zasledovati komuniste. Po preiskavi nam je bilo mogoče dokazati, da se v Rajhenburgu komunista Jožef in Karel Hlebec ukvarjata s komunistično dejavnostjo. Ko je orožništvo napravilo preiskavo, je pri njiju našlo letake, kakršni so bili prej raztreseni po koloniji v Senovem in Sevnici. Posebno en letak je bil zelo obsežen in je vseboval navodila za partizane, ki se potikajo okoli. Po naročilu državne tajne policije smo letake izročili obmejnemu uradu državne tajne policije v Sevnici. Na osnovi takega dokaznega gradiva je orožništvo iz Senovega aretiralo komuniste Jožefa in Karla Hlebca ter Mirka Ženerja in jih 8. 11. 1941 izročilo obmejnemu uradu državne tajne policije v Sevnici. Poudariti moramo, da so bili ti komunisti na vodilnih položajih pri vermanšaftu Štajerske domovinske zveze v Rajhenburgu. Pri sebi so imeli tudi potrdila o svoji zanesljivosti, ki jim jih je, kot so to sami izpovedali, baje izdala sevniška Standarta.« (Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

šaft Štajerske domovinske zveze v Sevnici. Zasedovanje treh vlomilcev in osvobodencev, ki se je začelo kmaľu po dogodku, ni rodilo nobenega uspeha. Imenovani so verjetno zbežali v smeri proti Kranjski (Italija).⁴

Vodja zaporov Marko Žibret je o poteku napada povedal naslednje: »12. 11. 1941 okrog 21. ure sem sedel v svojem stanovanju, ki je v prvem nadstropju sodnega poslopja. Vežna vrata, ki vodijo na glavni trg, so bila zaprta in zaklenjena. Tedaj je zunaj nekdo dvakrat pozvonil na zvonec (gumb, ki se pritisne), ki je pritrjen poleg vežnih vrat. Menil sem, da je državna tajna policija iz Sevnice pripeljala ljudi, kot se to navadno dogaja ob tem času. Šel sem proti vežnim vratom in vprašal: »Kdo je zunaj?« Zaslíšal sem nek glas, ki sem ga razumel kot: »Gestapo«. Ko sem odprl vrata, so name skočili trije neznaní moški z naperjenimi pištolami. Trdno so me prijeli. Eden me je vprašal, če imam kakšno orožje. Zanikal sem, ker sem svojo pištolo pustil na obešalníku na vratih v sobi. Trije moški so tedaj namerili svoje pištole na moje prsi in rekli: »Prihajamo iz Italije in hočemo imeti jetnika Hlebca. Vam (vodji zaporov) se ne bo zgodilo nič hudega, če pa boste kričali ali kako drugače napravili hrup, vas bomo ustrelili.«

Trije moški so me nato potiskali pred seboj do mojega stanovanja. Tam so iztrgali telefonsko žico iz stene in vzeli pištolo, ki je visela na kuhinjskih vratih. To je »FN« pištola, kalíber 9 mm s 7 naboji. Nato so se polastili ključev od celíc. Povsod so prižgali luč in odklenili vse celice (v 1. nadstropju 3 in v pritličju 2). Mene so odveli v neko celico in me zaklenili vanjo.

Nato sem slišal, kako je rekel eden izmed storilcev: »Jožef Hlebec, obleci se!«

Ko so zbrali vseh 5 politíčnih jetnikov (3 iz celice 1 in sicer: Hermana Kolmana, Jožefa Urbančiča in Jožefa Hlebca, nato iz celice 2 Karla Hlebca, dalje iz celice v pritličju Friderika Žemerja), je vseh 8 moških zbežalo z mojo pištolo iz sodnega poslopja skozi vežna vrata na prosto. Vsi drugi jetniki so ostali. Ves dogodek je potekel v zelo kratkem času. Neki jetnik me je nato osvobodil iz celice, ker so ključ pustili v vratih. Po drugem telefonu, ki je v pisarni sodišča, sem takoj obvestil ustanove, ki sem jih navedel v uvodu.

Ta nepričakovani in nenadni napad me je tako prestrašil in osupnil, da vlomilcev skoraj ne morem opisati. Vsi so bili v civilnih oblekah in brez plašcev. Eden je imel siv lovski klobuk z vrvico, suh obraz, in zdi se mi, da je imel majhne, temne brke (angl. postrízene). Drugi je imel čepico. Kaj je imel tretji, tega že ne vem več. Vsi so bili mlajši.

Z vsó stvarjo nimam nič skupnega. Svojo dolžnost izpolnjujem v redu. Trije zločinci so me dobesedno preslepili. To bi se zgodilo vsakemu vodji zaporov.

Storilci so bili Slovenci. Govorili so samo slovensko.

To je vse, kar lahko povem.«

⁴ Skupina osvoboditeljev in osvobodencev je odšla na Sinkovičev kozolec v Rajhenburg, od tam pa na Bračunov pod v Lokve, kjer se je sešla z brežiško skupino, ki je prišla iz Pavlove vasi. Iz Lokve so čez nekaj dni odšli na Kunejev hram v Gorjanah pri Podsredi.

Anton Derstvenšek, ki v omenjenem zaporu sedi zaradi tatvine, je s tem v zvezi izpovedal naslednje:

»Sedim v celici 1 in sem bil skupaj s Kolmanom in še dvema političnima jetnikoma ter štirimi kaznjenci. O politiki nismo govorili.

Ob določenem času je nastal v hiši ropot. Eden izmed moških je stopil k celici in rekel: »Vsi politični jetniki naj vstanejo in se oblečejo, da bodo šli z nami v Italijo.« Videl sem, kako je ta tujec vrgel vodjo zaporov Žibreta na posteljo in pripomnil: »Tudi ti nisi pošten.«

Jožef Hlebec, Herman Kolman in Jožef Urbančič so se takoj pripravili za odhod. Preden se je neznan moški s temi tremi oddaljil, nam je še rekel: »Pred polnočjo (ob 24. uri) ne sme nihče napraviti trušča. Potem pa zaradi mene lahko. Če bo pa kdo prej zinil le eno samo besedo, bomo v zapore vrgli ročno bombo.« To je vse, kar lahko rečem o dogodku.« Drugi jetniki so potrdili Derstvenškovo izjavo. Sodijo, da so bili storilci stari od 25 do 28 let.

Dva vlomilca so opisali takole:

1. 25 do 28 let star, visok okoli 175 cm, zelo vitek, s črnimi pristriženimi brki, suhega obraza, nosi siv (zelen) lovski klobuk z dvema trakoma, sivo vrvico in jahalne hlače in škornje, vetrni jopič z dvema rokavicama za pasom.
2. Okoli 25 let star, vitek, temnih las, gladko obrit, s temnorjavo, karirano čepico, sivim hubertusom, dolgimi hlačami.

Opis tretjega storilca manjka.

Od ubeglih jetnikov so bili brata Jožef in Karel Hlebec ter Friderik Žener navzoči pri atentatu v Vidmu pri Krškem, kot je to ugotovila državna tajna policija iz Sevnice.

Na enak način so imenovani izvedli napad ali pomagali pri napadu na železniško progo v občini Blanca, okrožje Brežice, ki smo o njem poročali pod števil. dnev. 726, dne 4. 11. 1941 in števil. dnev. 756, dne 8. 11. 1941.

Kot smo poročali pod števil. dnev. 345, dne 3. avgusta 1941, so na železniški progi — prav tako v isti občini — v Blanci neznan storilec prerezali 2 telefonski žici. Tudi v tem primeru bi mogli biti napadalci identični z omenjenimi tremi moškimi. Na vsak način je bilo opaziti zvezo, kot je to ugotovila državna policija iz Sevnice.

Vodja te zarote je bil verjetno Jožef Hlebec.

Jožef Hlebec je rojen 19. 1. 1914 v Trbovljah in tja pristojen.

Karel Hlebec je rojen 1. 10. 1914 v Trbovljah in tja pristojen.

Friderik Žener je rojen 9. 1. 1920 v Rajhenburgu, okrožje Brežice.

Vsi so prebivali v Rajhenburgu.

Do sedaj ni nobenih znamenj, ki bi dala slutiti, da je imel vodja zaporov Marko Žibret iz Sevnice kakršne koli zveze s storilci ali da bi sodeloval pri opisani osvoboditvi.

Sodni inšpektor Anton Zusch iz Sevnice ga označuje kot človeka, ki se zaveda svojih dolžnosti in ki opravlja svojo dolžnost brez graje, čeprav mu lahko očitamo nekaj brezskrbnosti. Tudi državna tajna policija v Sevnici ga v tem pogledu označuje za neoporečnega človeka in proti njemu ni pomislekov.

Žibret je vojni invalid (ranjen v glavo) in ima pohabljeni obe roki. Zaradi opisanega dogodka je popolnoma strit in pogosto plane v krčevit jok. Dogodek je nanj tako močno vplival, da še vedno dela vtis zmedenega človeka.

Iskanje storilcev (ubežnikov) bomo nadaljevali in bomo o pravem uspehu poročali pozneje. Sodno poslopje bomo zastražili.

Vodja orožniške postaje:
Peretišch
orožniški stražmojster

Štev. 69

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE BREŽICE,
DNE 18. NOVEMBRA 1941,
KOMANDANTU VARNOSTNE POLICIJE IN VARNOSTNE SLUŽBE
V SPODNJI ŠTAJERSKI O NAPADU BREŽIŠKE ČETE
NA BIBIČEVO TRGOVINO V DEČNIH SELIH 17. NOVEMBRA 1941¹**

Orožniška postaja Brežice, okrožje Brežice, Štajerska
Štev. dnev. 655/41

Brežice, 18. 11. 1941.

Komandantu varnostne policije in varnostne službe
v Spodnji Štajerski

v Mariboru

Predmet: Napad bande na trgovino Antona Bibiča
v Dečnih selih, občina Arnova.

17. 11. 1941 ob 23.30 je oborožena komunistična banda 25 do 30 mo^ž² napadla trgovino Antona Bibiča in ob naperjenih pištolah prebivalcem hiše oropala gotovino in obleko, iz trgovinskih prostorov pa odnesla manufakturno blago, usnje in živila. Skupna vrednost vsega oropanega blaga je 8.500 RM.

Omenjeni lastnik trgovine je bil oktobra 1941 preseljen in vodi trgovino odtlej upravnik Alojz Šušl.

...³

Vodja postaje:
Ahnelt
orožniški stražmojster

¹ Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

² Akcijo je izvedla Brežiška četa, ki je tedaj taborila pri Sromljah. V tem času je štela manj kot 15 mo^ž.

Akcijo omenja Slovenski poročevalec šte. 29, dne 9. decembra 1941:

>17. XI. Zasedba veletrgovine Bibič v Dečnih selih (Brežice). Aretacija komisarja, 2 nemških uradnikov in 3 pomočnikov. (Zbornik dokumentov NOV, VI/1, dok. šte. 76.)

³ Nepomembne podrobnosti izpuščamo.

**POROČILO OROŽNISKE POSTAJE DOBOVA, DNE 21. NOVEMBRA 1941,
KOMANDANTU VARNOSTNE POLICIJE IN VARNOSTNE SLUŽBE
V SPODNJI ŠTAJERSKI
O POŽIGU V GLOBOKEM V NOČI OD 19. NA 20. NOVEMBER 1941¹**

Orožniška postaja Dobova, okrožje Brežice, Spodnja Štajerska
Stev. dnev. 508

Dobova, dne 21. novembra 1941.

Komandantu varnostne policije in varnostne službe
v Spodnji Štajerski, oddelek za kazenske zadeve

v **Mariboru**

Zig:

**Komandant varnostne policije
in varnostne službe
v Sp. Štajerski, kazenski oddelek
Prispelo dne 24. nov. 1941**

Predmet: Požar na posestvu v Globokem štev. 14
(bivši lastnik Ivan Urek), ki ga upravlja komisar
Zveza: brez

V noči od 19. na 20. 11. 1941 je popolnoma zgorelo gospodarsko poslopje nekdanjega lastnika Ivana Ureka v Globokem, okrožje Brežice. Posestvo je bilo zaplenjeno po izselitvi lastnika Ivana Ureka 21. junija 1941. Od tega dne ga upravlja komisar. V stanovanjski hiši je zdaj uprava Nemške naselitvene družbe ter nekaj poljedelskih delavcev, ki skrbijo za živino izseljenih družin.

Potem ko so imenovanega izselili, je 24. 7. 1941 v neposredni bližini zgorel senik, ki je bil vreden približno 2000 RM. Verjetno so ogenj podtaknili. Ker so lastnika izselili na Hrvaško, ne pride v poštev sum, da bi ogenj podtaknil kdo od njegovih svojcev.

Na podlagi izjav tamkajšnjih poljedelskih delavcev smo lahko ugotovili, da je bil ogenj podtaknjen na dveh straneh podstrešja, kjer je bilo približno 3000 kg sena. Ogenj je najprej opazil delavec Avgust Dolamič, ki je takoj prebudil svoje tovariše in upravnika. Ker je bilo gospodarsko poslopje leseno in pokrito s slamo, se je požar močno razširil in niso mogli rešiti ničesar.

V posloplju je bilo približno 1000 kg koruze, 300 kg ovsa, 200 kg pšenice, 3000 kg sena, 300 kg rži, 500 l vina, približno 10 m³ hrastovih in jelovih desk, prazni sodi, mizarsko orodje, poljedelski stroji in orodje in 500 kg rjavega premoga.

Gospodarsko poslopje je bilo 26 m dolgo in 9 m široko. Stanovanjska hiša je oddaljena od njega 13 m, hlev pa približno 20 m. Ogenj ni ogrozil drugih zgradb, ker stoje bolj daleč.

Omenjeni delavec je zapazil ogenj približno ob 0.30. Poljedelski delavci, ki stanujejo v Globokem, so pod vodstvom njihovih upravnikov

¹ Izvirnik je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.

hitro posegli vmes in preprečili, da bi se ogenj razširil na stanovanjsko hišo in hlev. Niso pa mogli več rešiti orodja itd. Na kraj požara je prispel tudi vod prostovoljnih gasilcev iz Brežic in so nato lahko ogenj hitro omejili. Po izselitvi prebivalstva iz Globokega ni v tem kraju nobenih gasilcev.

Ker v tem času ni bilo v gospodarskem posloplju nobenega delavca, požar ni mogel izbruhniti zaradi malomarnosti, pač pa ga je nekdo podtaknil. Upravnik in preddelavec menita, da tega ni storil nobeden od 163 poljedelskih delavcev, ki so zaposleni v občini Globoko, čeprav ti izvirajo iz raznih krajev v Spodnji Štajerski. Baje je približno ob 24. uri v bližini hiše, ki stoji ob cesti proti Globokemu, stal neki avto, ki je kmalu zatem odpeljal v neznano smer. Prejšnji lastnik je bil pred prevratom župan občine Globoko in nekaj let tudi državni poslanec in je tako užival velik ugled pri kmečkem prebivalstvu. Zato je mogoče, da je ogenj podtaknil kakšen njegov privrženec, posebno zdaj, ko je tam po sedanjem izseljevanju uprava Nemške naseljitvene družbe.²

Nihče ni mogel dati podatkov o zavarovalnici.

Poslano političnemu komisarju za okrožje Brežice in orožniškemu vodji v Brežicah in deželnemu inšpektorju za gasilstvo in reševalno službo v Gradcu, Traungavska ulica šte. 12 — v roke gospoda ing. Wiplerja.

Priloga: pregledna skica.

Vodja orožniške postaje:
Bernhardt, glavni stražmojster

² Ogenj je zanelila Brežiška četa. Dogodek omenja tudi Slovenski poročevalec dne 9. decembra 1941, ko našteva akcije te čete:

»18. XI. Zažgano veleposestvo bivšega narodnega poslanca Ureka na Globokem (Brežice), kjer je uničenih mnogo vagonov fižola, koruze, pšenice, krompirja, sena in lesa. Škoda večmilijonska.« (Zbornik dokumentov NOV, VI/1, dok. šte. 76.)

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE BREŽICE,
DNE 21. NOVEMBRA 1941, KOMANDANTU VARNOSTNE POLICIJE
IN VARNOSTNE SLUŽBE V SPODNJI ŠTAJERSKI
O LIKVIDACIJI NEMŠKEGA ŽUPANA V SROMLJAH
20. NOVEMBRA 1941¹**

Orožniška postaja Brežice
okrožje Brežice, Štajerska
Štev. dnev. 681/41

Brežice, 21. 11. 41.

Komandantu varnostne policije in varnostne službe
v Spodnji Štajerski, kazenski oddelek

v Mariboru

Predmet: Komunistični banditi so ustrelili
župana v Sromljah Franca Suscho.

20. 11. 41., približno ob 21.45, so 4 komunistični banditi ubili župana in gostilničarja v sobi za goste v njegovi gostilni v Sromljah števil. 22, ko je bil sam in je zaspal za mizo.²

...³

Zaradi svojega prijateljstva z Nemci in izvajanja zgoraj omenjenih ukrepov v občinskem gospodarstvu si je nakopal sovraštvo panslaviističnih elementov v občini in njeni okolici in je bil vsekakor ubit pod njihovim vplivom.⁴

...⁵

Vodja postaje:
Ahnelt
orožniški stražmojster

¹ Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

² Franca Suscho je likvidirala Brežiška četa.

³ Podrobnosti izpuščamo.

⁴ Likvidacijo omenja tudi Slovenski poročevalec števil. 29, dne 9. decembra 1941. »20. XI. Ubit župan na Sromljah (Brežice) Alojz Suša, eden najspodobnejših hitlerjevskih agentov v vsem srezu.« (Zbornik dokumentov NOV, VI/1, dok. števil. 76.)

⁵ Podrobnosti izpuščamo.

**ODLOMEK IZ DNEVNIKA SLUŽBE OROŽNIŠKE POSTAJE KOZJE,
OD 28. NOVEMBRA DO 3. DECEMBRA 1941,
O UNICENJU BREŽIŠKE ČETE¹**

Dnevnik službe orožniške postaje Kozje

...
Zaščitna policija iz Kozjega — 1. vod 1. čete 93. rez. policijskega bataljona — je 28. 11. 1941, po dvehurnem boju z 18-člansko močno obo-roženo bando v Gorjanah,² občina Podsreda, ustrelil 4 bandite in ujel 11 banditov, od katerih jih je bilo nekaj ranjenih.³

11 ujetnikov smo odpeljali v sodne zapore v Kozjem, kjer jih bosta stražila zaščitna policija in orožništvo.

*

Patrulja v Podsredo za okrepitev zaščitne policije pri 11 ujetih komunističnih nasilnežih. Vrnitev 28. 11. ob 18.30.

Kozje, dne 28. novembra 1941.

Köchl

28. november 1941

Patrulja ob pomoči zaščitne policije za notranje in zunanje zava-rovanje zaporov pred morebitnim napadom in morebitnimi poskusi za osvoboditev ujetih nasilnežev.

Od 18.30 do 24. ure so na treh stražarskih mestih ob dvehurni izmeni stražili pomožni policisti Karlin, Bizjak, Sovič, Filipič, Umek, Juvančič, Bračun in Belak.

¹ Izvirnik, napisan z roko, je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gi-banja v Ljubljani.

² Brežiška četa se je po prihodu iz Lokev nastanila na Kunejevem hramu v Gorjanah pri Podsredi. Čez nekaj dni so jo opazili sosedje in jo izdali.

Stane Škalar v svojih člankih (Posavje v letu 1941, Brežice 1958, str. 28; Uni-čenje Brežiške čete, Posavje I., Brežice 1957, str. 96) pravi, da je bila četa uničena 29. novembra 1941, češ da si je ta datum vpisal v svoj žepni koledarček oče Milavec, ko je z nasprotnega hriba nad Pečicami slišal streljanje.

O uničenju Brežiške čete je poveljnik policije na štabnih razgovorih v Gradcu, 9. decembra 1941, poročal:

»Posebej je treba omeniti, da se nam je 28. novembra posrečilo zahodno od Podsrede obkoliti in uničiti veliko tolpo. Tolpi smo marsikaj lahko dokazali, med drugim umor nekega župana in izropanje neke trgovine.« (Izvirnik je v Arhivu v Mariboru; prepis je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljub-ljani.)

³ V skromni registraturi orožniške postaje Kozje, ki jo hrani arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, je seznam padlih in ujetih borcev Brežiške čete.

Ujeti so bili: Roman Kornher, Franc Sinkovič, Jožef Hlebec, Albin Milavec, Ciril Gerjovič, Srečko Smrekar, Marijan Milavec, Jožef Omerza, Jožef Savrič, Ivan Vezovišek in Marko Gerjovič.

Padli so: Ivan Milavec, Drago Hlebec, Marijan Cerjak in Milan Kovačič.

Rešili so se le komandir čete Dušan Kveder, politkomisar čete Rudi Janhuba in njun spremljevalec Mirko Žener, ki so se zadnji hip rešili v gozd za Kunejevo hišo.

Vrnili so se 28. 11. 1941 ob 24. uri.

Ob 22. uri sta prispela okrožni orožniški vodja in državna tajna policija iz Brežic.

Nasilneža Hlebiča⁴ so privedli na zaslišanje.

Brez dogodkov.

Kozje, dne 28. novembra 1941.

Köchl

76

29. november 1941

Patrulja k sodnim zaporom Kozje za notranje zavarovanje zaprtih nasilnežev in zunanje zavarovanje zaporov, da teroristične bande ne bi poskušale s napadi osvoboditi jetnike.

Postavili smo tri stražarska mesta z dveurno izmeno v času od 22. do 4. ure, za drugo službo smo skupaj z zaščitno policijo dali 2 stražarski mesti s 3—6 možmi.

*

Vrnili se 29. 11. 1941 ob 24. uri.

Nasilneže smo vodili na orožniško postajo na zaslišanje.

Brez dogodkov.

Kozje, dne 29. nov. 1941.

Köchl

30. november 1941

Patrulja kot pod števil. 76.

1. december 1941

Patrulja kot pod števil. 76.

2. december 1941

Služba kot pod števil. 76.

3. december 1941

Služba kot pod števil. 76.

...⁵

⁴ Biti mora: Hlebec.

⁵ Iz teh podatkov je razvidno, da so bili ujeti borci Brežiške čete v Kozjem od 28. novembra do 3. decembra 1941. To potrjujejo tudi podatki v knjigi zapornikov iz mariborskih sodnih zaporov. Vseh enajst ujetih borcev so nacisti 3. decembra 1941, ob pol enajstih dopoldne, pripeljali v mariborske sodne zapore.

Vse ujete borce so Nemci postrelili, le hrvaškega državljana Marka Gerjovića so 23. marca 1942 izpustili iz zapora in ga izročili hrvaškim oblastem, a se je konec leta 1942 zopet znašel med partizani na Kozjanskem. 4. aprila 1944 je padel kot borec Kozjanskega odreda.

27. decembra 1941 so v Mariboru ustrelili Jožefa Hlebca, Marijana in Albina Milavca, Jožefa Omerzo, Jožefa Vezoviška, Romana Kornherja, Franca Sinkovića, Srečka Smrekarja in Jožefa Šavriča.

Cirila Gerjovića so ustrelili 25. marca 1942. (Letaki v knjižnici Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.) Stane Škalar torej nima prav, ko pravi, da so 27. decembra 1941 ustrelili le 4 borce in da so ostali člani čete — razen Marka Gerjovića iz Rigonc pri Dobovi — »bili v zaporih priključeni drugim skupinam in ustreljeni pozneje.« (Uničenje Brežiške čete, Posavje I, Brežice 1957, str. 97.)

Posamezni borci in politični delavci

Štev. 73

POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE SV. TOMAŽ PRI PTUJU, DNE 2. SEPTEMBRA 1941, KOMANDANTU VARNOSTNE POLICIJE IN VARNOSTNE SLUŽBE V SPODNJI ŠTAJERSKI O NAPADU PARTIZANA VINKA MEGLE NA OROŽNIŠKO POSTAJO V MALI VASI 30. AVGUSTA 1941¹

Orožniška postaja Sv. Tomaž, okrožje Ptuj
Štev. dnev. 480
Megla Vincenc
poskus umora

Kazenska zadeva!

Komandantu varnostne policije in varnostne službe
v Spodnji Štajerski

v Mariboru, Tappeinerjev trg

Sv. Tomaž, 2. septembra 1941

Osebni podatki:

Priimek in ime: Megla Vincenc

Ime staršev: Peter in Otilija

Dan, mesec, leto rojstva: 13. 1. 1922

Kraj, okraj, dežela rojstva: Sv. Tomaž, Ptuj

Domovinska občina, okraj, dežela: Sv. Tomaž, Ptuj

Državljanstvo: jugosl. državljan

Narodnost: Slovenec

Veroizpoved: rk.

Stan: samski

Poklic in položaj: pomožni delavec in krojaški pomočnik

Zadnje prebivališče: Sv. Tomaž, štev. 45, okrožje Ptuj

Šolska izobrazba: osnovna šola

Premoženjske razmere: brez premoženja

Skrbnik: ne

Kazni: 1941 v Zagrebu obsojen na 1 mesec zapora zaradi komuni-
stičnega rovarjenja

Prijavitelj: orožniški stražmojster Jožef Taberhofer

Po čigavem naročilu: iz lastnega nagiba

Priče: orož. stražmojster Franc Monschein, pomožni policist Anton
Slapar, tolmač Martin Majcen

¹ Izvirnik je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.

Podatki o dogodku:

Opis dogodka:

Vincenc Megla je kriv poskusa umora, ker je 30. avgusta 1941 ob 21.30 v Mali vasi, občina Sv. Tomaž, trikrat ustrelil iz pištole proti orožniški patrulji, ki so jo sestavljali orožniški stražmojster Franc Monschein, pomožni policist Anton Slapar in tolmač Martin Majcen. Zadnji je bil ranjen v levo ramo.

Dokazno gradivo:

Orožniški stražmojster Franc Monschein z orožniške postaje Sv. Tomaž, okrožje Ptuj poroča: »30. 8. 1941 sem bil skupaj s pomožnim policistom Antonom Slaparjem in tolmačem Martinom Majcnom v zunanji službi. Približno ob 21.15 smo odšli iz hiše Vincenca Stabuca v Mali vasi števil. 9, občina Sv. Tomaž. Na cesti nas je srečal moški, ki sem ga s svojo žepno svetilko obsvetil, tolmač Martin Majcen pa ga je pozdravil. Moški ni nič odgovoril in zato ga je Majcen pozval, naj se ustavi. Začel je bežati in Majcen je stekel za njim. Toda moški se je po približno desetih korakih obrnil in proti Majcnu enkrat ustrelil iz pištole. Ko je nepoznani moški začel bežati, sem tudi sam potegnil svojo pištolo, ki pa je odpovedala. Ko je ustrelil, sem približno 30 korakov tekkel za njim, da bi ga ujel. Toda zgrabil sem ga le za levo roko, v kateri je imel svoje čevlje. Izpustil je čevlje in dvakrat ustrelil proti meni, a me ni zadel. Tako se mu je posrečilo zbežati v gozd, ki je bil oddaljen približno 50 korakov, od koder je spet dvakrat ustrelil. Ko sem iskal čepico, ki sem jo pri zasledovanju izgubil, sem našel tudi storilčev klobuk. Ko sem nato prišel nazaj k Majcnu in ga vprašal, če se mu je kaj zgodilo, je odgovoril: »Da, na levi roki.« Nato smo odšli na postajo. Šele tam smo opazili, da je Majcen ranjen na levi rami. 31. 8. 1941 ob 5. uri sva s pomožnim policistom Antonom Slaparjem odšla ponovno na kraj dogodka, kjer sva našla le prazen tulec.²

...

Ker je tulec, ki ga je našel orožniški stražmojster Monschein, kalibra 9mm in izvira iz polavtomatske pištole »Steyer«, model 12, krogla pa, ki jo je izkopal Antalič, kaže na manjši kaliber, menimo, da je imel Vincenc Megla pri sebi dve pištoli. Ker smo našli le en tulec, Megla pa je na odprtem prostoru trikrat ustrelil, je moralo biti drugo orožje samokres na bobenček.

Majcen ima prestreljeno ramo. Ker nimamo nemškega tolmača, ga nismo mogli zaslišati. Z avtom Rdečega križa smo ga prepeljali v ptujsko bolnišnico.

² Napad omenja tudi poročilo PK KPS za Štajersko:

»Ljutomer:

Napad na žand. patr. 1 žandar težko ranjen, kasneje umrl.« (Zbornik dokumentov NOV, VI/1, dok. števil. 34.)

Omenja ga tudi poročilo varnostne policije, dne 13. novembra 1941:

»30. 8. 1941 je prišlo do napada na orožniško postajo Sv. Tomaž v ptujskem okrožju. Pomožni policist Martin Majcen je ustavil sumljivega moškega, a ga je ta pri legitimiranju s strelom ranil v levo ramo. Storilec je zbežal in ga nismo spoznali.« (Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

³ Izpuščamo enako poročilo pomožnega policista Antona Slaparja.

Meglin kilobuk in čevlje ter tulec in kroglo, ki smo jo našli na kraju samem, smo shranili na naši postaji, dokler ne boste ukazali drugače.

Podatki o obtožencu:

Vincenc Megla je na begu že od 14. 8. 1941 in zahtevali smo, naj ga vpišejo v seznam tiralic pri komandantu varnostne policije in varnostne službe v Spodnji Štajerski.⁴

Ocena storilca:

Vincenc Megla je komunist. Zaradi tega je bil že zaprt v Zagrebu. Je izredno nasilen, nevaren za pobeg in zmožen vsega.

Ni na dobrem glasu in se ga prebivalstvo boji. Ker je bil zaradi komunističnega rovarjenja zaprt v Zagrebu šele tik pred izbruhom vojne, ni na naši postaji o njem nobenega kazenskega lista.

Pošiljamo komandantu varnostne policije in varnostne službe v Spodnji Štajerski v Mariboru, Tappeinerjev trg, in orožniškemu okrožju Ptuj.

Vodja postaje:
Taberhofer, orož. stražmojster

Štev. 74

**POROČILO OROŽNISKE POSTAJE KOZJE, DNE 27. OKTOBRA 1941,
DRŽAVNI TAJNI POLICIJI BREŽICE
O ZAJETJU PARTIZANKE MILKE KERINOVE¹**

Orožniška postaja Kozje, okrožje Brežice, Štajerska
Štev. dnev. 415.

Kozje, dne 27. oktobra 1941.

Državni tajni policiji

v Brežicah

Predmet: Pavec Franc,
Sitarič Edvard in
Kerin Ljudmila,

oborožena banda, ki se je pojavila v občini Kozje.

Zveza: Ni.

Priloge: navedene v poročilu.

26. 10. 41 je posestnik Alojz Klavžer z Vetrnika števil. 21, občina Kozje sporočil naši postaji, da so 26. X. 41, približno ob 18. uri prišli k njegovemu svaku Antonu Friedlu v Ravni log števil. 63, občina Senovo, 2 moška in ena ženska in prosili za prenočišče.² Alojz Klavžer je bil

⁴ Skojevec Vinko Megla je bil pred vojno in še nekaj časa po okupaciji v Zagrebu, kjer je likvidiral prvega ustaša v Zagrebu.

Orožniška postaja Sv. Tomaž je 2. februarja 1942 sporočila komandantu varnostne policije in varnostne službe v Spodnji Štajerski:

»V zvezi s poročilom števil. 480, dne 2. septembra 1941, sporočamo, da smo Vinka Meglo izsledili in ustrelili 26. januarja 1942 v Mali vasi, občina Sv. Tomaž.«
(Izvirnik je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.)

Po vojni so ga proglasili za narodnega heroja.

¹ Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

² Skupina je prišla iz Novomeške čete, ki je bila na Brezovi Rebri.

v tem času pri svaku Friedlu na obisku. Eden izmed moških je takoj ob prihodu vprašal: »Ste vi Anton Friedl?« Ko je Friedl to potrdil, ga je moški vprašal, če smejo pri njem prenočiti. Banda je nato v Friedlovi sobi sedla k mizi in na njej razgrnila generalštabna zemljevida. Zemljevida sta bila tiskana v slovenščini in sta predstavljala področje brežiškega okrožja. Oba moška sta s kretnjami kazala določeno področje na zemljevidu in govorila: »To je izselitveno področje. Ko bodo naselili nove posestnike, bo vse požgano in postreljeno.«

Friedl in Klavžer sta se nato dogovorila, da bosta obisk prijavila. Sporazumela sta se, da bo Friedl odvedel nasilneže spat v svojo zakonsko spalnico, Klavžer pa jih bo prijavil orožniški postaji. Klavžer je nato odvedel orožniško patroljo k Friedlu v Ravni log. Posestvo leži tri ure od Kozjega na področju orožniške postaje Senovo. Ko je Klavžer prijavil bandite, je povedal, da sta oba moška oborožena s pištolami.

Orožniška patrolja, ki so jo sestavljali orožniški stražmojster Melzner in pomožni policist Bizjak, Sovič, Penič, Juvančič in Bračun, je ob 23. uri odšla proti bandi v Ravnem logu. Spali so v Friedlovi zakonski spalnici na tleh na slamni in bili pokriti s svojimi plašči. Pacek je bil oborožen s pištolo Mauser, ki je bila nabita z 8 naboji. Pustil jo je v svojem vojaškem plašču. Sitarič pa je imel svojo pištolo Steyer poleg sebe in ni bila nabita. V žepu je imel 3 naboje in prazen tulec ter 5 nabojev za puško. Pacek pa je imel 3 šaržerje streliva za pištolo s 30 naboji v svojem plašču.

Oba moška so z verigo zvezali drugega k drugemu. Ko so ju vodili v Kozje, sta na ozki stezi, ob približno 100 metrov globokem gorskem pobočju, ob 4. uri zjutraj skočila po strmini. Za ubežnikoma so streljali in ju zasledovali, vendar se jima je posrečilo, da sta v temi pobegnila. Eden izmed ubežnikov je bil ranjen in je bilo videti v približno pol metra visokem snegu sledove krvi. Pri begu čez strmino se je banditoma verjetno posrečilo, da sta verigo razbila. Pod strmino so bili njuni sledovi namreč že 10 metrov narazen. Sledovi so vodili do vznožja strmine, ki se izteka v neko globel. Tam so vodili do potoka, kjer so se izgubili. Na nekem mestu so našli Packov klobuk. Kljub temu, da smo vse do dopoldanskih ur skrbno preiskovali in prečesavali teren, bežečih nasilnežev nismo mogli ujeti.³

Banda ni imela pri sebi nobenih izkaznic. Ljudmila Kerin je po lastni izjavi Packovo dekle in tudi nosi njegove obleke, čeprav ima s seboj tudi lastno obleko.

Ljudmila Kerin je izjavila, da se je rodila 1. 1. 1923 v Velikem Podlogu, občina Leskovec. Njeni starši Alojz (pokojni) in Alojzija Kerin so posestniki v Velikem Podlogu števil. 10. Na posestvu so sedaj

³ Franc Pacek je bil pred vojno v koncentracijskem taborišču v Bileci. Po uničenju Krške partizanske skupine je odšel na Dolenjsko. Z Milko Kerinovo sta se vključila v Novomeško četo. Ko je ob aretaciji pobegnil, je odšel nazaj na Dolenjsko in postal borec Dolenjskega bataljona. Pri Sv. Roku pri Novem mestu je naletel na tabor belogardističnega Štajerskega bataljona, kjer so ga 16. junija 1942 zverinsko ubili (F. Saje, Belogardizem, Ljubljana 1952, str. 292-293.)

mati in štirinajstletna brata Branko in Mirko, ki sta dvojčka, ter devetletni brat Anton. Kerinova je še povedala, da je v začetku avgusta na tistem zbežala čez mejo v Novo mesto, kjer je bila do pred dvema tednoma pri svojem stricu Jožefu Drašlerju, ki je upokojen ječar. Tja ji je sledil fant, Franc Pacek, star 27 let, ki je bil na posestvu svojih staršev v Velikem Podlogu 12 njen sosed. Packovim staršem je ime Ivan in Marija. Pacek je služil kot strojnik v jugoslovanski mornarici in je v začetku avgusta prav tako pobegnil v Italijo, ker ga je iskala policija. Te podatke je dala Kerinova. Kerinova je k Drašlerju pripeljala tudi Edvarda Sitariča, ki ga prej ni hotela poznati. Sitarič je star 17 let in je prebival v Rajhenburgu. Oče je baje v službi na železnici v Rajhenburgu.

Kerinova je izjavila, da je 22. X. 41 v dopoldanskih urah prišla s Packom in Sitaričem preko zelene meje pri Krakovem, v občini Raka. V Raki so prebrali odredbo o preseljevanju in se zadrževali pri okoliških kmetih. Ti kmetje so obema moškima, Packu in Sitariču, dali orožje in strelivo in rekli, da jim zdaj orožje nič več ne koristi, ker jih bodo preselili. Kerinova je izjavila, da so se nameravali skriti pri kmetih v hribih, dokler se ne bi preseljevanje končalo. Pri tem pa jih je Friedl izdal. Od sobote na nedeljo so prenočevali in jedli pri kmetu Gorjupu, v Ravnem logu.⁴ Ko so jih vodili, se je Pacek obrnil proti kmetu Alojzu Klavžerju in mu rekel: »To je kmet, ki nas je izdal. Kakšno nagrado boste dobili za to? Dobro, dobro, tudi vaš dan bo prišel in tedaj bomo obračunali.«

Orožje, 47 nabojev, daljnogled, žepna svetilka, 2 generalštabna zemljevida, zavojček obvez in klobuk, ki ga je izgubil Pacek, prilagamo k poročilu kot dokazno gradivo.

Ljudmilo Kerin izročamo državni tajni policiji v Brežicah v nadaljnje ravnanje.⁵

Enaki poročili pošiljamo političnemu komisarju in okrožnemu orožniškemu vodji v Brežicah.

Enak dopis pošiljamo orožniški postaji Senovo s prošnjo, naj nam pomaga pri nadaljnjem zasledovanju.

Vodja orožniške postaje:

Köchl

orožniški stražmojster

⁴ Rok Gorjup je to potrdil in izjavil, da so pripovedovali, da so na begu, in predvidevajo, da se bodo napotili proti Kozjemu in nato naprej proti Zagorju pri Pilštajnu, kjer bodo obiskali svoje sorodnike. (Poročilo orožniške postaje Senovo, 29. oktobra 1941, je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

⁵ Kerinovo Milko so 12. decembra 1941 iz Brežic poslali v mariborske sodne zapore, od tam pa 7. januarja 1942 na Borl, od koder je ušla in se pridružila pohorskim partizanom, kjer je dobila vzdevek »Pohorska Milka«. Padla je pri obleganju Ljubnega v Savinjski dolini, 31. julija 1944, in je proglašena za narodnega heroja.

POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE ŠENTJANŽ, DNE 29. OKTOBRA 1941, POLITIČNEMU KOMISARJU ZA OKROŽJE TRBOVLJE O OSEMNAJSTURNEM BOJU Z MILANOM MAJCNOM IN JANEZOM MEVŽLJEM V MURNCAH, 28. IN 29. OKTOBRA 1941 IN O NJUNI JUNAŠKI SMRTI¹

Orožniška postaja Šentjanž, okrožje Trbovlje
Štev. dnev. 393

Šentjanž, dne 29. okt. 1941

Političnemu komisarju za okrožje Trbovlje

v Trbovljah

Predmet: Boj proti komunistom.
Zveza: brez

28. avgusta 1941, ob približno 16. uri, je štiričlanska patrulja graničarsko-carinske karavle Šentjanž v hiši posestnika Alojza Vodenika v Murncah, ki so uro hoda oddaljene od Šentjanža, opazila nekaj oboroženih komunistov. Približno ob 19. uri je odšel tja močnejši oddelek graničarjev pod vodstvom carinskega komisarja Kühneja.² Ko je napadel hišo, so ga komunisti, ki so bili oboroženi s pištolami in ročnimi bombami, ranili v nogo.

Približno ob 22. uri so prišli na mašo postajo tudi trije člani tajne državne policije iz Sevnice in so nato skupaj z dvema našima orožnikoma odšli v Murnce. Približno ob 23. uri je tja prispel tudi vod zaščitne policije iz Krškega pod vodstvom nekega podporočnika. Ti oddelki so nato skupaj napadli hišo. Komunisti, ki so bili v njej, pa so napadalce obstreljevali s pištolami in metali nanje ročne bombe. Trije zaščitni policisti in član tajne državne policije so bili ranjeni.

Hišo so oblegali do 10. ure predpoldne. Šele ko je prispela stotnija rezervnega policijskega bataljona pod vodstvom nekega kapetana, so ponovno napadli s strojnicami in minometi. Pri tem so neštevilni streli ubili dva komunista v hiši.

Padla komunista sta bila Milan Majcen iz Šentjanža³ in Janez

¹ Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

² Okrajni carinski komisar Kühne iz Radeč je 29. oktobra 1941 napisal komisijski za izseljevanje v Rajhenburgu naslednji dopis:

»Včeraj popoldne mi je moja graničarsko-carinska karavla v Šentjanžu sporočila, da se je med Štajngrobom in Murncami pojavila komunistična banda. Pri ukrepih za uničenje bande se je posebno dobro izkazal gostilničar Lovrenc Rogelj, roj. 20. 8. 1905, stanujoč v Radečah, ki se mi je takoj ponudil za vodnika. Ker je poznal krajevne razmere, nas je neopazno privedel do hiše, ki sta jo zasedla komunista. Nato se je zelo hrabro bojeval. V boju sem bil ranjen. Tudi 4 policisti so bili deloma težko ranjeni.«

Nato je prosil, naj Roglja ne izselijo. Še istega dne so mu odgovorili iz Rajhenburga, da ga ne bodo izselili. (Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

³ Milan Majcen je 7. avgusta 1941 ušel iz zaporov v Šentpetrski kasarni v Ljubljani. Vstopil je v Mokrško četo. 12. septembra 1941 je z nekaj borci odšel v mirensko dolino in tam ustanovil Mokronoško četo. Sredi oktobra 1941 je z nekaj borci odšel proti Šentjanžu, da bi pridobil nove partizane.

Mevželj iz Mokromoga (Italija).⁴ Milan Majcen je bil prepričan komunist in se je že cele mesece potikal po obmejnih predelih, da bi ustanavljaj bande. Njegov brat Ivan se še vedno oborožen potika po našem področju s svojimi tovariši in skuša vznemirjati prebivalstvo. Tudi on je komunist in zaradi predvidenega izseljevanja najde tu mnogo pristašev.

V isti noči, približno ob 2. uri, se je nekaj moških skušalo v temi splaziti v orožniško postajo in v prostore carinske straže z namenom, da bi nas napadli. 2 orožnika, 8 graničarjev in 4 zaščitni policisti, ki so ostali doma za stražo, so s strelji iz pušk in strojnic preprečili napad. Moški so zbežali v bližnji gozd.

Pozneje smo izvedeli, da so komunisti nameravali napasti orožniško postajo in graničarje, uničiti posadki in izropati kraj.

Zaradi predvidene izselitve je že nad 300 oseb skrivaj zapustilo svoje prebivališče in deloma odšlo preko meje v Italijo, deloma pa se še potika po obmejnem ozemlju. Te ljudi je lahko pridobiti za vsa mogoča hudodelstva.

Ranjence in lastnika hiše, ki so ga komunisti prav tako obstrelili, smo še ponoči z avtomobili prepeljali v celjsko pokrajinsko bolnišnico oziroma k zdravniku v Sevnico.⁵

Kopijo poročila pošiljamo tudi poveljniku redarstvene policije in komandantu orožništva pri šefu civilne uprave v Mariboru.

Žig:

Orožniško okrožje Trbovlje
Prispelo dne 31. 10. 1941
Štev. dnev. 661 Priloge —
Haller

Vodja postaje:
Reisenhofer, I. r.
orožniški stražmojster

⁴ O dogodku je poročala tudi varnostna policija 13. novembra 1941:

»Dne 28. X. 1941 so graničarji ugotovili, da se v hiši Alojza Vodenika, v Murnah št. 15, občina Šentjanž, skrivajo oboroženi komunisti.

Hišo so obkolili, vendar so morali graničarji počakati na prihod zaščitne policije, ker so bili oboroženi le z navadnimi puškami. Po prihodu zaščitne policije so skupaj napadli hišo, vendar jim je spodletelo.

Zaščitna policija je imela 5 ranjenih, v največ primerih gre za prestrele in lahke rane.

Ko so ponovno poskušali napasti hišo, sta bila ranjena neki višji zastavnik vojske (Oberfähnrich der Wehrmacht — očitna pomota, ker vojska v napadu ni sodelovala in ker nemška vojska takrat ni imela takega čina) in kmet Vodenik. Poskušali so hišo zažgati, pa jim ni uspelo. Šele ko so privlekli težke minomete in težke strojnice, sta bandita nehala streljati.

V hiši so našli mrtva dva bandita. Bil je to Slovenec M. Majcen, čigar družina je bila izseljena že s prvim valom, in Janez Mevželj. Oba bandita sta v zadnjem času stanovala v Ljubljani, kjer so Majcnovega brata ustrelile italijanske obmejne oblasti. (Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani; ponatis v Zborniku dokumentov NOV, VI/1, dok. št. 177.)

Omenjeni Majcnov brat je bil Marijan Majcen, ki ga je 10. avgusta 1941 v Šiški spoznal italijanski agent Jagodic. Majcen je Jagodica smrtno ranil, a je tudi sam padel pod strelji nasledovalcev.

⁵ V zvezi s tem dogodkom je nastala govorica, da je Majcna in Mevžlja izdal lastnik hiše Vodenik. Toda to ne bo držalo, ker so ga Nemci 15. novembra 1941 ustrelili v Mariboru.

**POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE BRASLOVČE,
DNE 15. NOVEMBRA 1941,
POLITIČNEMU KOMISARJU ZA OKROŽJE CELJE
O SPOPADU NA BREGU PRI POLZELI, 14. NOVEMBRA 1941,
KJER STA PADLA DVA KOMUNISTA¹**

Orožniška postaja Braslovče, okrožje Celje
Štev. dnev. 742

Braslovče, 15. novembra 1941.

Političnemu komisarju za okrožje Celje

v Celju

Žig:
Deželni svetnik
okrožja Celje
Prispelo 16. XI. 1941
Skupina: Štev:
Priloge:

Predmet: Banditi so ustrelili orožniškega stražmojstra
Franca Niggasa

Zveza: brez

Priloge: ni

14. 11. 1941, približno ob 17.45, sta dva bandita, ki sta sedela za kuhinjskimi vrati v stanovanju vdovca Franca Juga na Bregu, štev. 37, občina Polzela, v celjskem okrožju, na področju orožniške postaje Braslovče, s strelom iz pištole težko ranila v prsi orožniškega stražmojstra naše postaje Franca Niggasa. Potem, ko so ga v Jugovi hiši zasilno obvezali, je ob 18.15 umrl. Rodil se je 8. 8. 1912, bil je samski in brez otrok ter je bil v službi na orožniški postaji Wies, okrožje Deutschlandsberg na Štajerskem; starši: Franc in Marija, posestnika pri Sv. Štefanu pri Steinzu v okrožju Deutschlandsberg. Oba bandita sta zbežala preko polja in ju je pri zasledovanju ustrelil vojaški oddelek — narednik Haupt s 4 možmi z vojne pošte 29779c iz Polzele —, ki ga je Niggas prosil za pomoč pri zasledovanju. Dokumenti, ki sta jih imela pri sebi, izpričujejo, da gre za pobeglega komunista Jožefa Strnada iz Migojnice, občina Prebold v celjskem okrožju, in Franca Hartnerja iz Žalca v celjskem okrožju.²

Orožniškega stražmojstra Niggasa so z reševalnim oddelkom prepeljali v Celje, mrtva bandita pa v mrtvašnico na pokopališče v Polzeli, kjer bosta na razpolago tajni državni policiji in kriminalni policiji.

Dogodek se je odvijal takole:

14. 11. 1941, približno ob 17. uri, je neka neznana ženska sporočila podoficirju Kranichu iz vojaškega oddelka v Polzeli, da sta pri Jugu na Bregu dva komunista. Ob 17.10 je vojska ta podatek sporočila po telefonu orožniški postaji Polzela. Stražmojster Niggas, ki je bil tisti čas

¹ Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju.

² V resnici gre za Antona Pečnika in Franca Lapajmeta. Glej o tem dokument štev. 77.

ma postaji skupaj s petimi pomožnimi policisti, je sporočilo sprejel in takoj prosil vojsko, naj mu da spremstvo. Vojska mu ga je obljubila. Takoj nato se je z motornim kolesom odpeljal na vojaški urad v Polzelo. Skupaj s petimi vojaki se je s kolesom odpeljal proti Jugovi hiši. Štirje vojaki so obkolili majhno pritlično hišo. Niggas in narednik Haupt pa sta tesno drug za drugim skozi dvoriščna vrata odšla skupaj v Jugovo kuhinjo. Niggas, ki je bil oborožen s puško in pištolo, je za kuhinjskimi vrati, ki se odpirajo navznoter, opazil dva moška. Sin lastnika hiše, Alojz Jug, roj. 1914, poročen, je slonel ob kuhinjskem štedilniku nasproti banditoma in se verjetno z njima pogovarjal. Njegov oče Franc Jug in njegova žena Marija Jug, roj. Kravec, s svojim šest tednov starim otrokom, in daljna sorodnica Marija Vencerl iz Trnave pri Braslovčah pa so bili v kuhinji.

Niggas je banditoma nekaj zaklical in takoj nato sta zapovrstjo padla dva strela. Eden je zadel Niggasa, drugi pa je šel skozi vrata in je bil verjetno namenjen naredniku Hauptu, ki je ostal nepoškodovan. Oba, Niggas in Haupt, sta skočila iz hiše v kritje in ko je Haupt svojim vojakom ukazal streljati, sta oba bandita poskušala zbežati preko polja. Toda vojaki so ju ustrelili.

Niggas se ni mogel več udeležiti zasledovanja, ker se je pred hišo zgrudil. Odnesli so ga v hišo, kjer je umrl.

Po telefonskem naročilu tajne državne policije iz Celja je glavni stražmojster Mandl, vršilec dolžnosti vodje orožniške postaje Braslovče s sodelovanjem nadstražmojstra Trummerja in 4 pomožnih policistov ter vojaškega oddelka, aretiral vse prebivalce hiše, razen Jugove žene in malega otroka.

Ko so na kraju samem na hitro preiskali posestvo, niso našli ničesar.³

Kopijo poročila pošiljamo komandantu orožništva v Mariboru, tajni državni policiji, državni kriminalni policiji in orožniškemu glavarstvu v Celju.

Vodja postaje:
Mandl, glavni stražmojster

³ Poročilo rezervne policijske čete Wien iz Mozirja, dne 15. novembra 1941, vsebuje v glavnem iste podatke in dodaja:

»Zaplenjeno: revolver na bobenček 8 mm, pištola Steyr 7.65 mm z 28 naboji ter torbico za pištolo 6.35 mm z 20 naboji. Na kraj spopada so prišli: skupina 1. čete 72. rez. pol. bataljona, skupina rez. pol. čete Wien, dva orožniška stražmojstra s postaje Braslovče in 4 pomožni policisti. Skupina rez. pol. čete Wien je zasedla posestvo, da bi ga ob zori lahko preiskali... Akcije sta se udeležila tudi orožniški glavar poročnik Fehleisen, orožniški okrožni vodja poročnik Kolmanitsch in podpisani (komandir rez. pol. čete Wien kapetan Mechels — op. T. F.).

**POROČILO CELJSKE IZPOSTAVE KRIMINALNE POLICIJE,
DNE 23. NOVBEMBRA 1941,
KOMANDANTU VARNOSTNE POLICIJE IN VARNOSTNE SLUŽBE
V SPODNJI ŠTAJERSKI,
DA SO PREPOZNALI DVA PADLA KOMUNISTA
NA BREGU PRI POLZELI¹**

Komandant varnostne policije in varnostne službe Celje, dne 23. 11. 1941
v Spodnji Štajerski
Državna kriminalna policija
Izpostava Celje

Žig:
Komandant varnostne policije
in varnostne službe v Spodnji Štajerski
Kazenski oddelek

Prispelo dne 27. nov. 1941.

1. Komandantu varnostne policije in varnostne službe
v Spodnji Štajerski v Mariboru
2. Državni kriminalni policiji
Urad v Mariboru

Predmet: Komunistični banditi so ustrelili orožniškega stražmojstra
Franca Niggasa.

Zveza: Poročilo štev. dnev. 1846, dne 16. 11. 1941.

Dodatno k omenjenemu poročilu sporočam, da smo točno ugotovili istovetnost 2 komunistov, ki ju je ustrelila vojaška patrulja na Bregu.

Najprej smo domnevali, da je eden izmed komunistov neki **Jožef Strnad** in smo to takrat tudi napisali na fotografijo, ki smo jo priložili. Ko pa smo skupaj z orožniško postajo Žalec stvar ponovno pretresli, smo dognali, da ustreljeni komunist ni Jožef Strnad, temveč Franc **Lapajne**. Rodil se je 18. 2. 1902 v Idriji, Italija, in je nazadnje stanoval v Migojnci štev. 25, okrožje Celje. Zapisan je v listu tiralic štev. 50 zaradi napada na obratno stražo v Zabukovici.

Drugi komunist, ki je bil ustreljen, je Anton **Pečnik**, rojen 2. 1. 1906 v Rajhenburgu, nazadnje stanujoč v Preboldu, štev. 28. Zapisan je v listu tiralic štev. 28 in 32. Ko smo orožnikom na postaji Prebold pokazali fotografijo, so ga takoj spoznali.

Prosim kriminalno policijo v Mariboru, naj Lapajneteta in Pečnika zbríše z lista tiralic.

Žig:
Državna kriminalna policija
izpostava Celje

V zastopstvu:
Schönbacher
krim. sekr.

Pokazati dr. Swoboda
dne 28. XI. 1941.
Videl dr. Swoboda

¹ Izvirnik je v arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru.

² Anton Pečnik je padel kot sekretar Okrožnega komiteja KPS za Savinjsko dolino. Z Lapajnetom sta prišla na Breg pri Polzeli, da bi imela sestanek OF.

Terčakova pripomba (Med Mrzlico in Dobrovljami, Celje 1955, str. 100), da ju Nemci niso identificirali, torej ne drži.

POROČILO OROŽNIŠKE POSTAJE ŠOŠTANJ,
DNE 30. NOVEMBRA 1941,
POLITIČNEMU KOMISARJU ZA OKROŽJE CELJE
O ZASLEDOVANJU ŠPANSKEGA BORCA BOŽA MRAVLJAKA¹

Orožniška postaja Šoštanj, okrožje Celje, Spodnja Štajerska
Štev. dnev. 1214.

Šoštanj, dne 30. novembra 1941.

Političnemu komisarju za okrožje Celje

v Celju

Predmet: Pojav banditov na Smrekovcu.
Zveza: brez.

Žig:
Deželni svetnik
okrožja Celje
Prispelo 1. dec. 1941
Skupina: Štev.: Priloga:

26. 11. 1941 je devetnajstletni posestniški sin Alojz Maze iz Belih vod štev. 28 sporočil orožniški postaji Šoštanj, da je v medeljo, 23. 11. 1941, ob 17. uri, s svojim prijateljem Mihaelom Napotnikom, ki stanuje pri njem v koči na Smrekovcu in jo oskrbujeta zakonca Franc in Terezija Prislan, videl osebno poznanega vodjo banditov in španskega borca Boža Mravljaka iz Šoštanja in 4 druge bandite.

To sporočilo smo po telefonu in tudi pisмено poslali določenim uradam.

Ko pa so po tem sporočilu pretekli trije dnevi, smo pozvali Alojza Mazeta, naj gre še enkrat h koči in pogleda, če so banditi še v njej. Maze se je še isti dan vrnil in poročal, da je Božo Mravljak še v koči, drugih štirih banditov pa ni opazil.

To, drugo sporočilo je stražmojster Petzl še isti dan, približno ob 22. uri, osebno posredoval poročnikoma zaščitne policije Balleku in Schullerju. Oba sta odšla s svojimi enotami proti koči. Orožništvo mi nič vedelo o njunem odhodu, temveč je to izvedelo šele tedaj, ko sta bila na poti proti koči.

Neodvisno od policijske akcije sta 27. 11. 1941, ob 5. uri zjutraj, odšla 2 orožnika in 4 pomožni policisti pod vodstvom vodje postaje na pot proti koči. Ko sta prišla tja, so akcijo že končali. Orožnikoma so povedali naslednje: »Približno ob 5. uri smo obkolili kočo na koti 1596. Oskrbnica Terezija Prislan je malo pred obkolitvijo odvezala psa, ki je glasno oblajal približajočo se izvidnico. Istočasno se je pred vrati pokazala Prislanova in enemu izmed izvidnikov zaklicala: »Pri nas v hiši ni nobenih banditov.«

Tisti čas je bandit Božo Mravljak skočil skozi okno iz prvega nadstropja na kup snega in zbežal. Stražar iz izvidnice je streljal za njim, toda ni ga zadel.²

¹ Izvirnik je v celjskem mestnem muzeju.

² Kapetan španske republikanske vojske, komunist Božo Mravljak iz Šoštanja,

Oskrbnica kočje Terezija Prislana je na vprašanje odgovorila naslednje: »Od petka 21. 11. 1941 je bilo tu pet banditov. Oskrbovala sem jih samo zato, ker so mi grozili s smrtjo. Mravljak mi je grozil z bombami in pištolo. Drugi štirje banditi so odšli že v nedeljo 27. 11. 1941 zvečer. Čeprav sem imela priliko, nisem svojim gostom ničesar povedala o banditih. Tega tudi nisem sporočila mlekarju Jožefu Brglezu na Planini 40, občina Ljubno.

Prebivalce kočje:

1. Franca Prislana, starega 63 let, oskrbničinega moža,
2. Terezijo Prislana, roj. Flere, dne 27. 9. 1899 v Mozirju, okrožje Celje,
3. Veroniko Korenjak, hašno pomočnico v koči, roj. 6. 12. 1918 v Mozirju,
4. neznanega moškega, ki se ni mogel legitimirati in je ob kritičnem času prišel mimo kočje in lahko domnevamo, da je bil z banditi v kakih zvezi, posebno še zato, ker je imel v listnici naslove komunistov, ki jih iščemo, smo prijeli in izročili tajni državni policiji v Celju.

Tudi upravnico kočje Ano Poprask in njeno hčerko Ano Poprask mlajšo, ki stanujeta v Šoštanju, smo 28. 11. 1941 prijeli in izročili tajni državni policiji v Celju. Po izjavi oskrbnice Terezije Prislana sta obe 22. in 23. 11. 1941 obiskali kočjo in govorili z Božom Mravljakom, ne da bi po svoji vrnitvi to sporočili orožniški postaji.³

Naša postaja je odredila, naj se kočja izprazni, ker smo posamezne osebe aretirali in je kočja prazna ter ni nobenega zanesljivega človeka, ki bi jo hotel oskrbovati. Ukrenili smo vse, da kočjo, ki ima več prostorov, zavarujemo.

Enako poročilo pošiljamo: komandantu varnostne policije in varnostne službe v Spodnji Štajerski v Mariboru, političnemu komisarju okrožja Celje, komandantu orožništva pri šefu civilne uprave v Spodnji Štajerski v Mariboru in celjski izpostavi tajne državne policije.

Vodja orož. postaje:
Petzl, orož. stražmojster

je že 7. julija 1941 odšel v Šaleško partizansko skupino. Ko je ta odšla na Pohorje, je ostal na terenu. Ko se je marca 1942 vračal iz Ljubljane, kamor je bil klican kot partijski funkcionar na posvetovanje, so ga v vlaku spoznali. Pri begu iz vlaka je bil obstreljen in ujet. V mariborskih sodnih zaporih so ga 3. aprila 1942 ustrelili kot talca.

³ Obe Popraskovi so Nemci izpustili iz zapora. Junija 1942 sta z nekaterimi drugimi družinami odšli v ilegalo. Ker v četi ni bilo orožja, so se ženske nekaj časa le skrivale, nato pa julija 1942 vstopile v I. štajerski bataljon. V začetku septembra 1942 sta Popraskovi odšli v Pohorski bataljon, kjer sta 8. januarja 1943 padli.